

T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİNEMA SALONLARININ DÖNÜŞÜMÜ:
İZMİR ÖRNEĞİ

Sedef KASAPOĞLU

Danışman

Prof. Dr. Gülseren ŞENDUR ATABEK

İzmir, 2015

T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİNEMA SALONLARININ DÖNÜŞÜMÜ:
İZMİR ÖRNEĞİ

Sedef KASAPOĞLU

Danışman

Prof. Dr. Gülseren ŞENDUR ATABEK

İzmir, 2015

T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZ JÜRİ SINAV TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN		
Adı, Soyadı	: Sedef Kasapoğlu	
Öğrenci No	: 11300001507	
Anabilim Dalı	: İletişim Anabilim Dalı	
Programı	: İletişim Yüksek Lisans	
Tez Sınav Tarihi	: 27/08/2015... Sınav Saati : 10:30	
Tezin Başlığı: ..Sinema..Salonlarının..Dönüşümü:..İzmir..Örneği.....		
<p>Adayın kişisel çalışmasına dayanan tezini ..25... dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek çalışma konusu gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,</p>		
☒ BAŞARILI olduğuna (S) ☐ EKSİK sayılması gerektiğine (I) ☐ BAŞARISIZ sayılmasına (F)	☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU	
<p>3 ☐ Jüri toplanmadığı için sınav yapılamamıştır. 4 ☐ Öğrenci sınava gelmemiştir.</p>		
☒ Başarılı (S) ☐ Eksik (I) ☐ Başarısız (F) Üye: Prof. Dr. Gülşen Sordur Atabek İmza:	☒ Başarılı (S) ☐ Eksik (I) ☐ Başarısız (F) Üye: Yrd. Doç. Dr. Zehra GÜZKAN İmza:	☒ Başarılı (S) ☐ Eksik (I) ☐ Başarısız (F) Üye: Yrd. Doç. Dr. Gazi İnceoğlu İmza:

- 1 Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
- 2 Bu halde öğrencinin kaydı silinir.
- 3 Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.
- 4 Bu halde varsa öğrencinin mazeret belgesi Enstitü Yönetim Kurulunda görüşülür. Öğrencinin geçerli mazeretinin olmaması halinde Enstitü Yönetim Kurulu kararıyla ilişigi kesilir. Mazereti geçerli sayıldığında yeni bir sınav tarihi belirlenir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Sinema Salonlarının Dönüşümü: İzmir Örneği" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/08/2015

Sedef Kasapoğlu

ÖNSÖZ

Öncelikle tez dönemimin ilk gününden bu yana göstermiş olduğu sabır, ilgi ve emeklerinden dolayı sevgili danışmanım Prof. Dr. Gülseren Şendur Atabek'e, her koşulda yanımda olan başta kıymetli dedem, babaannem ve ablam olmak üzere aileme ve bu uzun süreçte beni cesaretlendirmeyi bir kez olsun bırakmayan çok sevdiğim arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sedef Kasapoğlu
İzmir, 2015.

ÖZET

İletişim Yüksek Lisans Tezi

SİNEMA SALONLARININ DÖNÜŞÜMÜ: İZMİR ÖRNEĞİ

SEDEF KASAPOĞLU

Yaşar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İletişim Yüksek Lisansı

Sinema, 19. yüzyılın sonlarından bu yana, içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmelerine bağlı olarak değişen, kimi zaman ise içinde bulunduğu toplumu dönüştüren bir sanat dalı olmuştur. Yapım, dağıtım ve gösterim süreçlerinden oluşan sinemanın, gösterim halkasını oluşturan sinema salonları da içinde yaşadığı toplumda meydana gelen kırılma noktalarına paralel olarak bir değişim ve dönüşüm göstermiştir. 1980 sonrası tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kabul görmeye başlayan neoliberal politikalarından sinema sektörü ve sinema salonları da etkilenmiştir. 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte Amerikan dağıtım firmaları Türkiye’ye gelmiş ve sinema salonları bölünmeye başlamıştır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra ise semt sinemaları yavaş yavaş kapanmış, yerlerini AVM içerisinde bulunan sinemalara bırakmaya başlamışlardır.

Bu tez çalışmasında, 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte İzmir’deki sinema salonlarının nasıl etkilendiği konusu o dönemde sinema salonu sahipliği yapmış ya da sinema salonlarında çalışmış 12 kişiyle sözlü tarih görüşmesi yapılarak ele alınmıştır. Yapılan görüşmeler, İzmir sinema sektörü çalışanları, 1989 öncesinde İzmir’de sinema sektörü ve sinema salonlarının durumu, 1989 yılında çıkan 32 Sayılı Karar ve İzmir’de sinema salonlarının bölünmeye başlaması ve 2000’li yıllardan sonra İzmir’de sinema sektörü ve sinema salonlarının durumu olmak üzere toplam 4 ana kategoride değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda sinema salonlarının bölünmeye başlamasının altında yatan nedenler ortaya konmuş, 1989 yılı ve dijitalleşmeyle birlikte sinema salonlarında yaşanan değişim ve dönüşümler değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sinema, Sinema Salonları, İzmir Sinemaları, Sözlü Tarih

ABSTRACT

MA Thesis In Communication

TRANSFORMATION OF MOVIE THEATERS: A CASE FROM IZMIR

SEDEF KASAPOĞLU

Yaşar University
Graduate School of Social Sciences
Master of Arts In Communication

Cinema, since the end of the 19th century, became an art, depending on socio - economic, cultural, political and technological developments of the society which lived in, and sometimes transforming the society of which is included. Movie theaters, that are forming the impression in society, of cinema which consists of production, distribution and representation processes, also displayed changes and transformations in parallel with the break points in the society which lived in. Cinema sector and movie theaters are also affected by neoliberal policies that began to be widely accepted in Turkey as it is in the whole world after 1980. American distribution companies have come to Turkey and movie theaters began to split with Decree No. 32 which came into force in 1989. The neighborhood movie theaters closed gradually and began to leave their place to the movie theaters located in the shopping center locations especially after the 2000s.

In this thesis, the transformation of the movie theaters in Izmir, which is affected from Decree No. 32 holding good in 1989, has been studied via 12 oral interviews by people who had worked in movie theaters of Izmir. The interviews have been evaluated by four main categories. The categories consist of; the people working in the cinema sector, the position of the cinema and movie theaters of Izmir before 1989, Decree No. 32 coming into force in 1989 and the beginning of division of Izmir's movie theaters, and the condition of cinema industry and the movie theaters in Izmir after 2000s. At the end of the study the reasons of movie theaters's divisions has been considered, and the change and transormation after 1989's policy changes and digitalization have been evaluated.

Keywords: Cinema, Movie Theaters, Movie Theaters of Izmir, Oral History

İÇİNDEKİLER

SİNEMA SALONLARININ DÖNÜŞÜMÜ: İZMİR ÖRNEĞİ

TUTANAK	ii
YEMİN	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	x
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Konu	2
1.2 Amaç	5
1.3 Önem	5
1.4 Literatürün Değerlendirmesi	6
1.5 Kuramsal Çerçeve	11
1.6 Araştırma Soruları	13
1.7 Yöntem	14

BİRİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE SİNEMA SALONLARI	18
2.1 1896-1950 Yılları Arasında Sinema Salonları	19
2.2 1950-1989 Yılları Arasında Sinema Salonları	30
2.3 1989'dan Günümüze Sinema Salonları	40

İKİNCİ BÖLÜM

3. İZMİR'DE BAŞLANGICINDAN BUGÜNE SİNEMA SALONLARI	54
3.1 1896-1950 Yılları Arasında İzmir'de Sinema Salonları	54
3.2 1950-1989 Yılları Arasında İzmir'de Sinema Salonları	60
3.3 1989'dan Günümüze İzmir'de Sinema Salonları	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	67
4.1 İzmir Sinema Sektörü Çalışanları	68
4.1.1 1989 Öncesinde İzmir'de Sinema Sektöründe Çalışmış Kişiler	68
4.1.2 2000'li Yıllardan İtibaren Sinema Sektöründe Çalışan Kişiler	73
4.2 1989 Öncesinde İzmir'de Sinema Sektörü ve Sinema Salonlarının Durumu	77
4.2.1 Sinema Çalışanları ve Ücretler	82
4.2.2 Film Dağıtımı ve Şirketlerle Yapılan Anlaşmalar	83
4.2.3 Bilet Fiyatları ve Vergiler	89
4.2.4 Afişler ve Filmlerin Duyurulması	91
4.2.5 Sinema İzleyicisi ve Film Türleri	93

4.3 1989 Yılında Yürürlüğe Giren Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ve İzmir’de Sinema Salonlarının Bölünmeye Başlaması	96
4.4 2000’li Yıllardan İtibaren İzmir’de Sinema Sektörü ve Sinema Salonlarının Durumu	101
4.4.1 Dijitalleşme Hakkındaki Görüşler	107
4.4.2 Sinema Çalışanları ve Ücretler	113
4.4.3 Film Dağıtımı ve Şirketlerle Yapılan Anlaşmalar	116
4.4.4 Bilet Fiyatları ve Vergiler	120
4.4.5 Afişler ve Filmlerin Duyurulması	123
4.4.6 Sinema İzleyicisi ve Film Türleri	124

TABLO LİSTESİ

Tablo	Sayfa
1. 1948 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema Salonları	28
2. 1950’li Yıllarda İstanbul’daki Yerli ve Yabancı Film, Seyirci ve Sinema Salonu Sayısı	33
3. 1960’lı Yıllarda Türkiye’deki Sinema Sektörüne Dair Veriler	34
4. 1969 Yılında Türkiye’deki Sinemaların Dağılışı	35
5. Türkiye’de 1970’li Yıllarda Sinema Sektörüne Dair Veriler	37
6. 1980’li Yıllarda Türkiye’deki Sinema Salonu, Gösterilen Yerli ve Yabancı Film Sayısı ile Yerli ve Yabancı Film Seyirci Sayısı	38
7. 1995 Yıl Sonu İtibariyle Türkiye’deki Sinema Salonları	44
8. 2003 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema ve Salon Sayısı	49
9. Haftalık Antrakt Sinema Gazetesi’nin Derlediği 2006 Yılı Verileri	50
10. 2006 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema İşletmeleri ve Pazardaki Payları	51
11. 2009 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema İşletmeleri ve Pazardaki Payları	52
12. Türkiye’nin 1990-2013 Yılları Arasındaki Sinema İstatistikleri	53
13. İzmir’in 1995-2013 Yılları Arasındaki Sinema İstatistikleri	62
14. 2014 Yılında İzmir’de Bulunan Sinemalar	64
15. Sözlü Tarih Çalışması Yapılan Kişilerin Demografik Özellikleri	75

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
1. 1922-1949 Yılları Arasında Türkiye'deki Sinema Salonları.	30

SONUÇ	127
KAYNAKLAR	134
EKLER	141

1. GİRİŞ

Günümüzde yedinci sanat olarak yerini almış olan sinema, 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Diğer birçok sanat dalı gibi sinema da içinde yaşadığı topluma göre şekillenmiş kimi zaman da içinde yaşadığı toplumunu şekillendirmiştir. Sinemayı oluşturan her dinamik, toplumda yaşanan sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik değişimlere göre yapılanmıştır. Başlangıcından bugüne sinemanın içinde yaşadığı toplumun dönüm noktalarına paralel olarak belirli evrelerden geçtiği görülmektedir. Türk sinema sektörü de, sinema makinasının Osmanlı Devleti'ne ilk girdiği andan günümüze, toplumda yaşanan önemli kırılma noktalarına göre gelişim göstermiştir. Yapılan birçok çalışmada toplumsal olayların sinemayı gerek sektörel anlamda gerekse filmlerde işlenen konular bazında ne denli etkilediği ortaya konulmuştur. Bu çalışmada da toplumda yaşanan sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde sinema salonlarının dönüşümü ele alınmıştır.

Bir sinema filmi, yapım, dağıtım ve gösterim süreçlerinden geçmektedir. Yapım aşaması, projenin bir tasarıken film haline gelmesini içermektedir. Bu aşamada bir yapımcı ile birlikte filmin senaryo yazarı, yönetmeni, oyuncularını ve teknik ekibi oluşturulmaktadır. Dağıtım aşamasında ise film, ulusal veya uluslararası pazara ulaştırılmaktadır. Son olarak gösterim sürecinde, film, sinema salonlarında izleyici ile buluşturulmaktadır. Bu üç aşama birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Yapım, dağıtım ve gösterim aşamaları ne kadar uyumlu ve paralel olursa, sinema da endüstrileşme yolunda o kadar büyük adımlar atmış olmaktadır (Arslan, 2010, s.XV). Bu çalışmada da sinema salonları incelenirken, yapım ve dağıtım süreçleri de göz önünde bulundurulmuştur.

Sinema salonları, her ne kadar içinde bulunduğu topluma göre şekillenmiş gösterim mekanları olsa da, dünyada yaşanan tüm diğer gelişmeler sinema salonlarını etkilemiştir. 1970'li yılların sonlarına doğru küreselleşme olgusu birçok ülkede hız kazanmıştır. Türkiye'de de 1980'li yıllardan itibaren öne çıkmaya başlamıştır.

Küreselleşmenin yükselişe geçmesinin en büyük nedenlerinden biri, Türkiye dahil birçok ülkenin, ulusal piyasalarını uluslararası sermayeye açıp, liberal politikaları benimsemeleridir. Türkiye’de her anlamda kabul görmeye başlayan bu liberal politikalar sinema alanında da etkili olmaya başlamıştır. Bu kapsamda, 1989 yılında yapılan bir değişiklikle¹ birlikte dev Amerikan şirketleri sinema sektörüne dahil olmuşlardır. Bu şirketlerin kendi dağıtım ağlarını kurmalarıyla birlikte, yabancı film gösterimi de artmıştır (Kalemci ve Özen, 2011, s.57-74). Birbiriyle iç içe geçmiş bu nedenlerden dolayı sinema salonları, 1989 yılından sonra büyük bir dönüşüme uğramaya başlamıştır. Bu tez çalışmasında da ulusal ve uluslararası anlamda benimsenen neo-liberal politikaların sinema sektörünü, dolayısıyla sinema salonlarını nasıl etkilediği ele alınmıştır.

1.1 Konu

Bu tez çalışmasında, sinema salonlarının dönüşümü konusu İzmir örneğinde incelenecektir. Çalışmanın örnekleminin İzmir olmasının nedeni, İzmir’in eğlence yaşamının Türkiye tarihindeki yeri ve sinema açısından birçok ilke imza atmış olmasıdır. 19. yüzyılın sonlarına doğru İzmir, Osmanlı Devleti’nin İstanbul’dan sonra en gözde şehirlerinden biridir. Gerek limanları sebebiyle dünyanın dört bir yanından ziyaretçi alması nedeniyle gerekse şehirdeki kültür-sanat ve zanaat aktiviteleriyle ön planda olan bir şehirdir. Osmanlı Devleti’nin son yıllarında şehirdeki çoğu kültür-sanat aktivitesi yabancı azınlıklar vasıtasıyla yürütülmektedir. İzmir’e sürekli ziyaretlerde bulunan kabareler ve tiyatrolar ile sanat ve eğlence hayatı hep ayakta kalmayı başarmıştır. Birçok çalışmada ilk sinema gösteriminin her ne kadar İstanbul’da yapıldığı belirtildiyse de Ahenk Gazetesi’nin 1896 yılında yayınladığı bir habere göre, ilk gösterim İzmir’de Apollon adında bir salonda yapılmıştır (Ahenk Gazetesi, 10 Aralık 1896’dan aktaran Beyru, 2000, s.257). Sinema sektörü de İzmir’deki ilk yıllarında yabancı azınlıkların elindedir. 1. Dünya Savaşı’ndan sonra ise İzmir’de sinema işletmeciliği, bu yeni meslek dalına ilgi gösteren kişilerce

---

¹ Kalemci; Özen (2011) ve Erkılıç (2003, 2009) çalışmalarında 1989 yılında Yabancı Sermaye Kanunu’nda yapılan bir değişiklikten söz etmektedirler. Ancak bahsedilen yıllarda bu kanunda yapılmış bir değişiklik bulunmamaktadır. 1954 yılında kabul edilen Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu, 2003 yılında Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte kaldırılmıştır. Ancak söz konusu değişiklikler, 07.08.1989 tarihinde Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar’ın yürürlüğe girmesiyle olmuştur. Bu kararın yürürlüğe girmesiyle döviz ithali ve ihracı serbest bırakılmıştır.

sürdürülmüştür. Türkiye’de kadınların ve erkeklerin ilk kez bir arada film izlediği sinema salonu da İzmir’dedir. Atatürk, İzmir gezisi esnasında kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı film izlediklerini görüp müdahale etmiştir. Bu günden itibaren de Türkiye’de kadınlar ve erkekler bir arada film izlemeye başlamıştır (Filmer, 1984, s. 126).

Yüzyıllardır sanat ve eğlence hayatıyla daima önde olmayı başarabilmiş İzmir’de, halk, başlangıcından bugüne sinemaya büyük bir ilgi göstermiştir. Özellikle açık hava sinemaları 1950-1970 seneleri arasında büyük bir rağbet görmüştür. 1989 yılında kabul edilen, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte tüm Türkiye’de olduğu gibi İzmir’de de sinema salonlarında bir dönüşüm meydana gelmeye başlamıştır. Bu tez çalışmasında, 32 Sayılı Karar’ın sonuçlarından İzmir’deki sinema salonlarının nasıl etkilendiği konusu, o dönemde sinema salonu sahipliği yapmış ya da sinema salonlarında çalışmış kişilerle sözlü tarih görüşmeleri yapılarak ele alınmıştır.

Türkiye’de, neoliberal politikalar, 1980 yılı itibari ile tam anlamıyla benimsenmeye başlamıştır. Öncelikle 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte, piyasa ekonomisine devlet müdahalesinin minimuma indirilmesi ve özel girişime dayalı bir ekonominin oluşturulması gibi yabancı sermayeyi teşvik eden maddeler kabul edilmiştir. Benimsenen bu serbest piyasa ekonomisi politikalarının, 1950’li yıllarda da gündeme gelen liberalleşme programlarından farkı, serbestleşmenin bu kez sürekli ve daha köklü olmasıdır (Yazgan, 2005, s. 195-196).

24 Ocak Programı ana hatlarıyla ifade edilecek olursa, 1988 yılının sonuna kadar iktisat politikalarına damgasını vurmuş, “alternatifi yoktur” sloganıyla kamuoyuna benimsetilmiş bir neoliberal modeldir (Boratav, 2011, s.48).

Kabul edilen neoliberal politikalarla Türk ekonomisindeki yaşanan dönüşüm süreci, 1989 yılında Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte tamamlanmıştır. Karar, Turgut Özal’ın başbakan olduğu dönemde, Devlet Bakanlığı’nın 7 Ağustos 1989 tarihli, 55251 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulu’nca 7 Ağustos 1989 tarihinde kararlaştırılmıştır. Türk Parası Kıymetini

Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar, 20249 numaralı Resmi Gazete’de, 11 Ağustos 1989 yılında yayınlanmıştır (1989, s. 1)

Ormanoğlu (2004), kabul edilen bu kararın getirilerini şöyle ifade etmiştir:

“Yabancı sermaye üzerindeki miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve yabancıların, Türkiye’deki menkul kıymet piyasasından alım yapabilmelerine izin verilmiş ve yabancıların döviz bozdurmaksızın yurtiçinde elde ettikleri gayrimenkullere ve aynı haklara ait gelirlerin, yurtiçinde kullanımı veya yurtdışına transferi serbest bırakılmıştır.” (2004, s. 16).

Dünyada 1970’li yılların sonlarından itibaren etkili olmaya başlayan küreselleşme olgusu, Türk sinema sektörünü de 1989 yılında çıkan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile etkisi altına almaya başlamıştır. O yıllarda Türk sineması, gerek sinema salonlarının birer birer kapanması gerekse televizyon yayını ve video-kasetin yaygınlaşmasıyla birlikte yok olma noktasına kadar gelmiştir ve alınan bu kararın bir umut olacağı kanısı yaygındır. Fakat 32 Sayılı Karar’la beraber kendi ofislerini Türkiye’de açma yetkisi kazanan Amerikan şirketleri, Türk sinemasının dağıtım kanallarına yavaş yavaş egemen olmaya başlamışlardır. Sektörün gösterim aşamasını oluşturan sinema salonları da bundan büyük bir oranda etkilenmiştir. Bu şirketler sinema salonlarıyla yaptıkları bazı anlaşmalarla, sadece Amerikan yapımı filmleri gösterime sokturmuşlardır. Türk filmleri vizyon şansı yakalayamamıştır ve sektör neredeyse durmuştur. Bu şirketlerle anlaşma yapan sinema salonları, tek sahneli ve yüksek koltuk sayılı salonlarını yavaş yavaş bölerek küçültmeye başlamışlardır. Bu eski tip büyük ve tek sahneli sinemalar, her hafta yeni bir film getiren Amerikan şirketlerine yanıt verememektedir. Her salonda farklı bir film göstererek seyirciyi kendine çekmeyi başarabilen bu yeni sinema salonu formatı, Türkiye’de yavaş yavaş benimsenmeye başlamıştır. Bu büyük dağıtımıcılarla anlaşma yapamayan bazı semt sinemaları da yavaş yavaş kapılarını kapatmışlardır. Yeni cep sineması formatına adapte olamayan bazı sinemalar ise, 1000 kişilik salonlarıyla erotik film gösterimi işine girdilerse de bu yönelim onları bir süreliğine ayakta tutabilmiştir.

Toplumsal yaşamdaki değişim ve dönüşümler sinemayı ve dolayısıyla sinema salonlarını etkilemiştir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra artan kent nüfuslarıyla beraber şehir merkezleri şehrin dışına doğru kaymaya başlamıştır. Bununla birlikte bireyin her anlamda ihtiyacını karşılayan alışveriş merkezleri açılmaya başlamıştır. Yabancı sermaye sahipleri, kendi sinema salonu formatlarını bu alışveriş merkezlerinde de sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu şirketlerle anlaşma yapmayan ve multipleks sinemalara göre teknolojik donanım ve konfor açısından yetersiz olan semt sinemaları tercih edilmemeye başlamıştır.

İzmir’de de ticaret hayatıyla bağlantılı olarak şehir merkezleri yıllar içinde değişime uğramıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğlence hayatının Kordon’da olması, İzmir Enternasyonal Fuarı’nın tamamlanması ve Kemeraltı’nın önemini yitirmesi gibi nedenlerden dolayı sinema salonlarının da konumlarının önemini kaybetmesi gibi bir durum söz konusu olmuştur. Bir yandan da Amerikan şirketlerinin ülkeye girmesi sinema salonlarının yapısal dönüşüme uğramaya başlamasına neden olmuştur. Tüm bu nedenlerle İzmir’deki semt sinemaları da birer birer kapanıp yerlerini alışveriş merkezleri içinde bulunan sinemalara bırakmışlardır.

1.2 Amaç

Bu tez çalışmasında, İzmir’deki sinema salonlarının, 1989 yılından günümüze yapısal dönüşümü konusu incelenirken yazılı kaynaklar esas alınmış olsa da, yaşanan bu dönüşümün İzmir’deki sinema salonu sahipleri ve çalışanları tarafından nasıl değerlendirildiği konusu üzerinde durulmuştur. Bu konunun ele alınmasının amacı, yazılı kaynaklarda sinema salonlarının dönüşümüne ilişkin belirtilen konuların, o dönemde İzmir’de sinema salonu sahipliği yapmış veya bu sektörde çalışmış kişilerce nasıl değerlendirildiğini ortaya koymaktır.

1.3 Önem

İzmir’in Türkiye’deki sanat ve eğlence yeri açısından önemi düşünüldüğünde, sinema salonlarının İzmir’deki yapısal dönüşümünü, İzmir’de bu sektörde çalışmış

kişilerle sözlü tarih çalışması yaparak ele alan başka bir çalışma olmadığından bu tezin literatüre yapacağı katkı büyük bir önem taşımaktadır.

1.4 Literatürün Değerlendirilmesi

Toplum yapısının değişimiyle beraber, filmlerin temaları ve ele aldıkları konular da değişime uğramaktadır. Sinema üzerine yapılan tarihsel çalışmaların çoğunlukla sinema filmlerinin içeriklerine yönelik çalışmalar olduğu gözlemlenmektedir. Sinema salonlarının yapılarının dönüşümüne ilişkin literatürde oldukça az sayıda çalışma vardır. Yapılan çalışmaların büyük bir bölümü de, bir kurum olarak sinemanın, diğer bir deyişle Türk sinema endüstrisinin ekonomik yapısına ilişkin olup, bu ekonomik yapı yapım, dağıtım ve gösterim süreçleri bazında incelenmiştir. Özellikle İzmir sinemalarının yapısal dönüşümüne ilişkin çalışma sayısı yok denecek kadar azdır.

Sinema salonlarını bu açıdan değerlendiren bazı çalışmalar ele alınacak olursa bunlardan ilki, Kalemci ve Özen'in 2011 tarihli *Türk Sinemacılık Sektöründe Kurumsal Değişim (1950-2006): Küreselleşmenin 'Sosyal Dışlama Etkisi'* isimli makaleleridir. Makalede, küreselleşmeyle birlikte Türk sinemasının kurumsal yapısındaki değişimler ele alınmıştır. Ayrıca, Türk sinemacılık sektöründeki yapım, dağıtım ve gösterim zincirinin örgütlenmesinde 1950-2006 yılları arasındaki kurumsal değişim, tarihsel kurumsalcılık yaklaşımıyla ele alınmış, küreselleşmenin Türk sinemacılık sektöründeki üretim zincirinin örgütlenmesinde ne gibi etkileri olduğu araştırılmıştır. İncelemenin sonucunda, 1989 yılında yapılan bir değişiklikle, Türk sinema endüstrisindeki örgütlenmenin ağ örgütlenmesinden, hiyerarşik ağ örgütlenmesi haline geldiği belirtilmektedir. Ayrıca bazı istatistiklerden yararlanılarak, çok sahneli sinemaların büyük nüfuslu şehirlerde artmaya başladığı, tek sahneli sinemaların ise azaldığı ve sinemasız il sayısının artmaya başladığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmanın bir başka sonucu ise, her ne kadar nüfusu fazla olan illerde büyük ve çok sahneli sinema salonları artmaya başladıysa ve tek sahneli sinema salonlarının sayısında azalma olsa da, çok sahneli sinemaların yüksek maliyetli yatırımlar olmasından dolayı, bu tarz sinemaların kurulamadığı az nüfuslu illerde, tek sahneli sinemaların yeniden canlanmaya başlamasıdır. Bu çalışmada

sinema salonları, ağ örgütlenmesinden hiyerarşik ağ örgütlenmesine geçilmesi çerçevesinde incelenmiştir (Kalemci ve Özen, 2011).

Diğer bir makale ise *Film Endüstrisi ve Dağıtım: 1990 Sonrası Türk Sinemasında Dağıtım Sektörü* adlı çalışmadır (Erus, 2007). Bu çalışmada ise, yapım ve dağıtım süreçlerinin bütünleşmesinin ne derece önemli olduğu ele alınmakta ve bu doğrultuda 1990 yılı sonrası Türk sinemasının dağıtım sektörü incelenmektedir. 1989 yılında Hollywood kökenli dağıtım şirketlerinin ülkeye girmesi ve daha çok yabancı yapımlı filmleri gözetmesi ile Türk filmlerinin gösterime girmesi zorlaşmıştır. 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türk filmlerinin Türk seyircisinde uyandırdığı ilgi ile beraber yerli dağıtım kanallarına olan ihtiyacın artması ve bu yönde Özen Film ve Kenda gibi dağıtım şirketlerinin ileri adım attığı gözlenmiştir. Çalışmada sinema salonlarına dair bilgiler rakamsal olarak ele alınmıştır. Yabancı şirketlerin pazardaki payları incelenmiş, hangi sinema zincirinin kaç salonu olduğu sayısal olarak ifade edilmiştir (Erus, 2007).

Bir diğer çalışma, Türk sinema endüstrisinin yapım sürecinde kullanılan kaynakların değerlendirildiği *2000'li Yıllar Öncesi ve Sonrasında Türk Sineması'nda Kullanılan Yapım Kaynaklarının Değerlendirilmesi* (Arslan, 2011) isimli makaledir. Makalenin çıkış noktası, Türk sinemasının yapım aşamasında kullanılan kaynakların, Türk sinema endüstrisinin gelişimi açısından yeterli olup olmadığının ele alınmasıdır. Seyirci sayısı az olan Türk sineması için yapımcının en büyük sermayesini oluşturan film hasılatları, bir sonraki filmin yapım bütçesi için yetersiz kalmaktadır. Çalışmada, yapımcının kendi öz sermayesi dışında başvurabileceği kaynaklara sahip olmasının, aynı zamanda Türk sinema endüstrisinin geleceği için de önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Yapımcıların yararlanabilecekleri finansal kaynakların dağıtım ve gösterim sürecinde yaşanan gelişmeler ile siyasi ve ekonomik olaylara bağlı olarak değişimi incelenmiştir. Bölge işletmeciliğine geçiş sürecindeki finansal kaynaklar, daha sonrasında ev video pazarının ortaya çıkmasıyla beraber yapımcıların yaşadığı finansal sorunlar incelenmiş, Türk sinema endüstrisinde kullanılan dağıtım kanallarının yetersiz olduğu ve yapımcının bir önceki filminden elde ettiği hasılat dışında kullanabileceği bir kaynak olmadığı saptanmıştır. Araştırmanın sonucunda, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2000 yılı sonrası her ne kadar yapım süreci için finansal destek sağlamaya başladıysa da bu desteğin Türk sinema endüstrisinin işleyişini

kolaylaştıramadığı, kaynak ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğu ve devletin yeni girişimlerle sektörü teşvik etmesi gerektiği belirtilmiştir. Sinema salonları bu çalışmada bir dağıtım kanalı olarak ele alınmıştır (Arslan, 2011).

Eylem Arslan, *Sinemada Dağıtım: Tanıtım ve Promosyon Çalışmaları Çerçevesinde Dağıtım Sürecinin Türk Sineması Örneğinde İncelenmesi* isimli doktora tezinde ise Amerikan sinemasını, dağıtım sektörü yapılanması açısından en başarılı örnek olarak ele almıştır. 1987 yılından sonra Türkiye pazarına giren Amerikan şirketlerinin, Türk sinema sektörünün yapım, dağıtım ve gösterim süreçlerini ne şekilde etkilediği incelenmiştir. Amerikan sinemasının dağıtım sektörü baz alınarak, Türk sinemasının endüstrileşmesi açısından dağıtıma ilişkin gelişim göstermesi gereken unsurların neler olduğu belirlenmiştir. Sinema salonları bu çalışmada da dağıtım kanalı olarak ele alınmış, salonlar, sinema seyircisi ve gişe hasılatları gibi bir takım sayısal veriler kullanılmıştır. Sinema salonlarının dönüşümü konusu ayrı bir bölüm olarak ele alınmamıştır (Arslan, 2010).

Tahir Alper Çağlayan'ın *Türk Sinemasında Seyirci-Sinema Etkileşimi ve Seyirci Profili* isimli yüksek lisans tezi, Türk filmlerinin içeriklerinin toplumun içinde bulunduğu döneme göre ne gibi değişiklikler gösterdiğini ele almıştır. Başlangıcından bugüne üretilen Türk filmlerinin, çekildiği dönemin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel özellikleri göz önüne alınarak, bu filmlerle seyircinin etkileşimi incelenmiştir. Seyircinin tercih ettiği filmler arasındaki benzerlikleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada incelenen filmler, Türk siyasi ve sinema tarihindeki kırılma noktaları baz alınarak dönemsel olarak incelenmiştir. Sinema salonları ve seyirci konusu her dönemin anlatıldığı bölümlerin altında bir alt başlık olarak ele alınmıştır (Çağlayan, 2004).

Hakan Erkılıç da *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri* isimli çalışmada Türk sinemasının ekonomik yapısını ve bu yapının sinema sanatına etkisini dönemsel olarak ele almıştır. Dönemlerin belirlenmesi yine toplumdaki ekonomik-siyasal gelişmelerle paralel olarak incelenmiştir. Sinema salonu ve seyirci sayısına ilişkin rakamsal veriler kullanılmıştır. Sinema salonları, Türk sinemasının ekonomik yapısı bazında incelenmiştir (Erkılıç, 2003).

Hakan Erkılıç, *Düş Şatolarından Çoklu Salonlara Değişen Seyir Kültürü ve Sinema* isimli çalışmasında ise sinema seyirindeki dönüşümü, sinema salonları ve seyirci profilindeki değişimler üzerinden ele almıştır. Sinema salonları bağımsız mekanlardan, AVM'ler (Alışveriş Merkezi) içerisindeki çok salonlu mekanlara dönüşünce, seyir kültürü de değişmiştir. Çalışmada seyirci kavramı, ulusal film endüstrisindeki belirleyici faktörlerden biri olarak ele alınmıştır (Erkılıç, 2009).

Sinema ve Sinema Mekanlarının Tarihsel Gelişimi ve İstanbul İlinde Yer Alan Sinema Mekanlarının İncelenmesi: Alışveriş Merkezleri Üzerine Değerlendirme Çalışması isimli yüksek lisans tezi, sinema salonlarının başlangıcından bugüne dünyada, Türkiye'de ve İstanbul'da geçirdiği yapısal dönüşümleri ele almıştır. Ancak bu çalışmadan farklı olarak, çağın gerektirdiği şekilde konumlanan sinema salonlarının tercih edilirliliğinin nedenleri araştırılmış, İstiklal Caddesi'nin yeniden bir sinema merkezi haline gelmesi için veriler elde edilmesi amaçlanmıştır. Dört ayrı alışveriş merkezi sineması hakkında değerlendirilmeler yapılmış, tezin yöntemi olarak sözlü görüşmeler ve anket çalışmaları kullanılmıştır (Düşteğör, 2011).

Görüldüğü gibi Türk sinema endüstrisinin örgütlenmesindeki yapım, dağıtım ve gösterim aşamalarını ele alan çalışmalar olsa da sinema salonlarının yapısal olarak değişim sürecine doğrudan değinmiş çalışma sayısı sınırlıdır. İzmir'deki sinema salonlarına ilişkin yapılmış çalışma sayısı da oldukça azdır. Bu az sayıdaki çalışmalardan biri Oğuz Makal'ın *Tarihin Penceresinden İzmir Sinemaları* isimli kitabıdır. Bu kitapta, İzmir'in 19. yüzyıldaki kültür-sanat ve eğlence anlayışı ele alınmış, sinemanın İzmir'deki ilk günlerinden bahsedilmiş ve İzmir'de Cumhuriyetin ilk yıllarında açılan sinema salonları incelenmiştir (Makal, 1992). Zühal Çetin Özkan ise İzmir'deki sinemaları *Basmane'nin Orta Yeri Sinema* isimli belgeselinde incelemiştir. Belgeselde Prof. Rauf Beyru, Yaşar Üruk ve eski sinema salonu sahipleriyle görüşülmüştür. Bu belgeselde sinemanın yaşadığı altın çağ İzmir sinemaları açısından ele alınmış, sinema sektöründe yaşanan krizden sonra İzmir'deki bazı sinema salonlarının günümüzdeki görüntüleri gösterilmiştir (Özkan, 2012). Ayrıca Yaşar Üruk'ün *İzmir'i İzmir Yapan Adlar [İzmir Kent Sözlüğü]* isimli kitabında A'dan Z'ye İzmir'de başlangıcından bugüne açılıp kapanan sinema salonları isimleri semtleriyle birlikte belirtilmiştir (Üruk, 2008). Yaşar Üruk, *İğne Deliğinden İzmir* (2011) ve *Şu Bizim Karşıyaka* (1999) isimli kitaplarında da İzmir

sinemalarına değinmiştir.

İzmir sinemalarıyla ilgili yapılan çalışmalarda her ne kadar buradaki sinemaların yapısal dönüşümlerine az da olsa değinilse de, çalışmaların çoğu yazılı kaynaklardan elde edilen verilerden yola çıkılarak yapılmıştır. Bu tez çalışmasının çıkış noktası ise, yaşanan bu dönüşümün İzmir'deki sinema salonları sahipleri ve çalışanları tarafından nasıl değerlendirildiğidir. Bu değerlendirilme için de sözlü tarih çalışması yöntemine başvurulmuştur.

Sözlü tarih yöntemiyle yapılmış sinema çalışmalarına bakılacak olursa, bunlardan biri Serdar Öztürk'ün *Türkiye'de Sinema Mekanlarını Sözlü Tarih Üzerinden Anlamak* isimli makalesidir. Bu çalışmada, özellikle 1950-1980 yılları arasında Türkiye'deki sinema mekânlarının insanlar tarafından nasıl kullanıldığı, izleyicinin filmleri ve filmlerdeki karakterleri nasıl alımladıkları ve gündelik yaşamdaki deneyimlerine sinema mekânlarında yaşadıkları deneyimleri nasıl taşıdıkları sözlü tarih yöntemiyle incelenmiştir (Öztürk, 2003).

Sözlü tarih yöntemiyle yapılan bir diğer çalışma, Fatma Küçükkurt ve Levent Yaylagül tarafından hazırlanan *Sinemanın Gizli Kahramanları: Sinema Makinistleri* isimli makaledir. Bu çalışmada, sinema makinistlerinin, mesleki koşulları, eğitim, örgütlenme, sosyal güvenlik çabaları, sorunları ve beklentileri, onlarla yapılan sözlü tarih görüşmeleriyle birlikte kendi bakış açılarından sunulmuştur. Çalışmada, sözlü tarih yöntemiyle elde edilen veriler aracılığıyla, makinistler açısından oluşturulacak bilgi birikimine katkıda bulunmak ve makinistlerin vermiş oldukları emeği, kültür endüstrilerinde emeğin kullanılmasını yönlendiren etmenler açısından ele almak amaçlanmıştır (Küçükkurt ve Yaylagül, 2006).

Bir diğer çalışma ise, Ali Sait Liman'ın *Gaziantep'te Sinema, Seyir ve Seyirci (1923-1980)* isimli çalışmasıdır. Makalede, 1923-1980 tarihleri arasında Gaziantep'teki sinema olgusu; sinemanın toplumsal ve kültürel alanla etkileşimi, seyircinin filmlere gösterdiği ilgi, sinema salonları ve bu dönemdeki seyir ortamı üzerinden incelenmiştir. Bu inceleme, o dönemlerdeki sinema işletmecisi, makinist, eleştirilen, yazar ve seyirci olarak döneme tanıklık eden kişilerin anlattıkları ya da yakınlarının açıklamaları ışığında yapılmıştır (Liman, 2014).

1.5 Kuramsal Çerçeve

Bu tez çalışmasında tarihsel yaklaşım modeli benimsenmiştir. Yazılı kaynaklarda Türkiye’de sinema salonlarının toplumsal olaylara paralel olarak nasıl dönüştüğü konusu ele alınsa da sinema sektöründe çalışan kişilerin bu dönüşümü nasıl değerlendirdikleri üzerinde fazla durulmamıştır. Bu tez çalışmasında, yazılı kaynakların dışında sözlü tanıklıklara başvurularak da tarihsel çalışmalar yapılabileceği temel varsayımından hareket edilmiştir. Tarih araştırmaları içinde sözlü tarih, tarihe daha kapsamlı ve daha temel bir şey kazandırması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (Thompson, 1999, s. 88).

Danacıoğlu’na göre (2007), sözlü tarih, *“Her türlü insani etkinliğin tarihin öznesi haline gelebilmesinin yakın dönemlere ilişkin tarih çalışmalarındaki sonuçlarından olan sözlü tarih, belli bir döneme ait kişisel tanıklık ve/veya yaşantıların belleğin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin inşasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemidir.”*(2007, s.138).

Counce’a göre ise (2001) sözlü tarih, *“Daha çok bir malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek ve geleceği yönlendirebilmek için, geçmişin anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır.”*(2001, s. 11).

Sözlü tarih, belirli bir dönemde belirli bir yerde yaşamış insanların belleklerinin, tarih yazımına katkısı bulunması açısından, tarih araştırmaları içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Ulusal bazda yaşanan değişimlerin, yerel halkın yaşamlarına nasıl etki ettiğini sözlü tarihle okumak mümkündür (Danacıoğlu, 2007, s.138-141). Sözlü kaynaklar, yazılı kaynaklardaki bilgi yetersizliğini tamamlaması, araştırmayı yapan kişinin ele aldığı tarihsel dönemin atmosferini anlamasını sağlaması, araştırmacının bilgi kaynaklarını doğrulama veya onlardan şüphe duyma şansını vermesi açısından büyük bir öneme sahiptir (Cutler, 1971, s.186’dan aktaran Akçalı ve Aslan, 2012, s.677).

Sözlü tarih yeni bir araştırma yöntemi değildir. Tarih alanında çalışan kişiler, yüzyıllardır kendilerinin veya başkalarının sorduğu sorular ve cevaplarla, tarihe tanıklık etmiş kişilerin ifadelerine güvenmişlerdir. Sözlü tarih yöntemi, 1940 yılında Columbia Sözlü Tarih Projesi’nden Allan Nevins tarafından kurumsallaştırılmıştır.

1948 yılında ise sesin tele kaydedilmesiyle birlikte, sözlü tarih yönteminin kullanılması yolundaki ilk büyük adım atılmıştır. Bant veya video kayıtları ve özellikle ses kayıt cihazlarıyla birlikte, sözlü tarih hareketi oluşmaya başlamıştır (Kyvig ve Marty, 2000, s. 70).

Türkiye’de çok partili hayata geçiş ve özellikle 1980’li yıllardan itibaren yakın tarihe ilginin artmasıyla birlikte, tarih çalışmalarında sözlü kaynakların kullanılması yaygınlaşmaya başlamıştır. Örnek verilecek olursa, 1980 yılı sonrasında, siyasi ve toplumsal açıdan önemli kişilerin otobiyografilerinde sözlü kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca, Köy Enstitüleri, 1960 Askeri Darbesi, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve 1980 öncesi toplumda yaşanan olaylarla ilgili olarak yapılan belgesel çalışmalarında, bireylerin sözlü tanıklıklarına başvurulmuştur (Metin, 2002).

Counce’a göre, yerel tarih araştırmaları için en uygun yaklaşım sözlü tarihtir. Çünkü sözlü tarihle birlikte kişisel ve toplumsal deneyimler karışımı ortaya çıkmaktadır. Sözlü tarih görüşmeleri iyi yapıldığı takdirde, bir kaydı dinleyerek geçmişin içine girmek mümkündür (Counce, 2001, s. 25).

Sözlü tarihten, tarih araştırmalarında olduğu gibi sinema araştırmalarında da yararlanılabilmektedir. Sinema da tarih içinde gelişen, toplumda yaşanan ekonomik, siyasal ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişen bir sektördür. Sinemanın ülkemize geldiği ilk yıllardan bu yana Türk sineması hakkında her ne kadar birçok çalışma yapılmış olsa da, sözlü tarihle yapılan görüşmelerle birlikte araştırılan dönemin sinema atmosferi ile ilgili birçok farklı veriye ulaşmak mümkündür. Eski yıllarda sinema, kişilerin gündelik yaşamlarında büyük bir yer kaplamaktadır. Dolayısıyla bu dönemde yaşamış kişilerin gündelik hayatlarına ilişkin bilgilerden, o dönemin sinema sektörüne ilişkin bilgilere de ulaşılması mümkün olmaktadır.

Sözlü tarih çalışmalarından daha çok verim alabilmek adına bazı kurallar bulunmaktadır. Öncelikle görüşmeye gitmeden önce bir takım konulara dikkat etmek gerekir. Bunlardan ilki, görüşülecek kişiye, görüşülmek istenen zamanı önceden bildirmektir ve görüşülecek kişi hakkında bilgi toplamaktır. İkinci olarak ise, görüşmenin kayıt edileceği cihaz hakkında fikir sahibi olmaktır. Görüşme

başlamadan önce, görüşülecek kişi rahat edeceği şekilde oturtulmalıdır. Ayrıca görüşmeler, 90 dakikayı geçmeyecek şekilde ayarlanmalıdır. Görüşme sırasında sorulan sorular açık ve net olmalı, “evet” veya “hayır” ile cevaplandırabilecek nitelikte olmamalıdır. Görüşülen kişinin sözü kesilmemelidir ve istenen konunun dışına çıkılmışsa, asıl konuya geri dönmek için kibar bir hatırlatma yapılmalıdır. Görüşmenin sonunda ise, kişilerden sözlü veya yazılı izin alıp, bunların güvenli bir yerde saklanması gereklidir (Kyvig ve Marty, 2000, s. 72-76).

Bu tez çalışmasında da, İzmir sinema salonları ile ilgili literatüre katkı yapılması amacı çerçevesinde, yapılan görüşmelerden verim alabilmek adına, yukarıda belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

1.6 Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasında yazılı kaynakların dışında, sinema salonlarının 1980 sonrası neo-liberal politikalar ekseninde nasıl değişime uğradığını o dönemde sinema sektöründe çalışan kişilerin sözlü tanıklıklarına başvurarak değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda bu tez çalışmasında aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. 1980 sonrası toplumsal değişim ve dönüşümlere paralel olarak, İzmir’de sinema salonları nasıl bir yapısal değişime uğramıştır?
2. İzmir’de bulunan sinema salonları, 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar’dan nasıl etkilenmiştir?
3. İzmir’de sinema sektöründe çalışmış ve çalışmaya başlayan kişilerce, salonların bölünmeye başlamasının nedeni nedir?
4. Salonların geçirdiği değişimden sonra günümüzde İzmir’de sinema sektörünün durumu nedir?

1.7 Yöntem

Bu sorulara yanıt aramak üzere İzmir'de² sinema salonu sahipliği yapmış ya da sinema sektöründe çalışmış toplam 12 kişi ile sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşmeler 29 Ocak 2015 - 28 Nisan 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin toplam süresi 6 saattir. Bu kişilerden üçü makinist, dördü sinema müdürü, diğerleri ise sinema salonu sahipliği yapmış veya yapmaya devam eden kişilerdir.

Sözlü tarih görüşmeleri yapılan 12 kişiye bu sektörde çalışan kişiler ve onların tanıdıkları vasıtasıyla erişilmiştir. İzmir'de sinema sektöründe çalışmış ve çalışmaya devam eden kişilerin çoğu birbirlerini tanımaktadır. Dolayısıyla bir sinemacıya ulaştıktan sonra, diğer kişilere de zincirleme şekilde ulaşılmıştır. Sözlü tarih yönteminin bir gereği olarak, bu tez çalışmasında yapılan tüm sözlü tarih görüşmelerinde, görüşülecek kişi için en uygun zaman ve mekanlar seçilmesi konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Ayrıca görüşülen kişilerden, görüşmenin tezde kullanılmasına dair yazılı ve sözlü izinler alınmıştır. Yapılan görüşmelerle ilgili bilgiler Ek 1'de yer almaktadır.

Çalışma kapsamında İzmir'de bulunan bir AVM sinema zinciri çalışanları ile de görüşme yapılması planlanmıştır. Ancak bu sinema salonlarında çalışan kişiler "yeteri kadar" yetkili olmadıklarını ileri sürerek görüşme talebini reddetmişlerdir. Bu durum tez çalışmasının bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bir diğer sınırlılık ise, semt sinemalarının birçoğunun kapanması nedeniyle, bu sinemaları işletmiş veya bu sinemalarda çalışmış kişilere ulaşılamamasıdır. Görüşülen kişilerin birçoğundan öğrenildiği üzere, pek çok sinemacı ya vefat etmiştir ya da nerede olduğu bilinmemektedir. Türkiye'deki tüm sinema salonlarının yapısal dönüşümünü incelemek ve dolayısıyla tüm sinema salonu sahipleriyle sözlü tarih görüşmeleri yapmak için yeterli zaman ve maddi imkan bulunmadığından, araştırmanın örneklemini olarak İzmir merkez ilçelerindeki sinema salonları seçilmesi de bu araştırmanın bir sınırlılığıdır. Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilecek verilerin değerlendirmesiyle, İzmir'deki sinema salonlarının yapısal dönüşümünde nelerin

---

² Sözlü tarih görüşmesi yapılan kişiler, Konak, Karşıyaka, Çiğli, Balçova, Gaziemir ve Bornova ilçelerinde sinema sektöründe çalışmış kişilerdir. Dolayısıyla İzmir'le ilgili genel bir değerlendirme yapılırken, bu ilçelerde bulunan sinema salonları esas alınmıştır.

etkili olduğu sorusuna cevap aranacaktır.

Yapılan çalışmanın birinci bölümünde Türkiye’de bulunan sinema salonları yapım ve dağıtım süreçleri çerçevesinde üç alt bölüm olarak incelenmiştir.

Birinci alt bölümde, film ithalatı ve film gösterimiyle başlayan Türk sinemasının başlangıç dönemi ele alınmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra yeniden yapılanmaya başlayan devlet kurumları gibi sinema sektörü de yeni bir yapılanma içine girmiştir. Türk sinema sektöründe ilk olarak aile şirketleri egemen olmuşlardır. Daha sonra başlayan Muhsin Ertuğrul tekeli ise Ha-Ka Film’in piyasaya çıkmasıyla birlikte son bulmuştur. Bu dönemde bilet fiyatlarından alınan vergi her ne kadar Atatürk vasıtasıyla düşürüldüyse de Atatürk’ün ölümünden sonra bilet fiyatları yeniden yükselişe geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ise Avrupa’dan ithal edilen filmler Mısır üzerinden gelmeye başlayınca, gelen paketlere karışan Mısır filmleri ile Türk sinemasında yeni bir furya başlamıştır. Halk bu düşük maliyetli filmlere ilgi gösterince, filmciler cesaret kazanmışlardır. Fakat savaş sonrasında ABD’nin yeniden pazara hakim olmasıyla bu furya bitmiştir ve yine Amerikan filmleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde yabancı film üzerinden kesilen vergilerin yerli filmlerden fazla olması nedeniyle, yerli filmin tercih edilirligi fazla olmuştur. Dolayısıyla yerli film yapımında bir artış olmuştur. Buna bağlı olarak da sinema salonları hızla artmaya devam etmiştir. Bu yıllardaki sinema salonları genelde eski tiyatro binaları olup, oldukça büyüktürler. Sessiz film gösterimi yapılan bu senelerde, sinemada gösterilen görüntülere genelde bir orkestra eşlik etmektedir. Çalışmanın bu birinci bölümünde tüm bunlarla birlikte ulaşılabilen sinema salonu sayılarına da değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci alt bölümünde, Türkiye’nin sinema sektörünün altın ağı sayılabilecek dönem ele alınmıştır. Bu dönemde bölge işletmeciliği denen bir yapı sinemada egemen olmuştur. Bölge işletmecileri, hakimi oldukları bölgelerde izleyicinin ne tarz filmleri beğendiğini İstanbul’daki yapımcılara iletmektedir ve böylece hem kendisi hem sinema salonu sahibi hem de film yapımcıları bu işten karlı çıkmaktadır. Bu dönemde sinema salonu sayısında oldukça hızlı bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış sayısal verilerle de ortaya konmuştur. Televizyonun yaygınlaşması ve toplumda yaşanan diğer gelişmelerle birlikte halk evlerine

kapanmaya başlamıştır. Sinemalar ayakta kalabilmek için seks ve arabesk film furçasına kapılmışlardır. Bu bölümde 1970 ve 1980 yılı sonlarının sinema sektörünün sayısal verileri de incelenmiştir ve yapım evi, sinema seyircisi ve sinema salonlarındaki düşüş de ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü alt bölümünde ise 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte Türk sinema sektöründe yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde sinema salonlarının yapısal dönüşümüne değinilmiştir. Sinema salonlarının yapısal dönüşümünün altında birbiryle bağlantılı birçok sebep bulunduğu ortaya konmuştur. Toplumda yaşanan teknolojik gelişmeler, Amerikan şirketlerinin ülkeye girmesi gibi nedenler yorumlanmıştır. Kapanan veya bölünerek hayatta kalmaya çalışan semt sinemaları her ne kadar yerlerini alışveriş merkezlerinde bulunan sinema salonlarına bıraksalar da, Anadolu'nun birçok yerinde semt sinemaları sayısında artış olduğu ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde başlangıcından bugüne İzmir'deki sinema hayatı incelenmiştir. 19. yüzyılda İzmir'deki ticaret ve sanat hayatının önemine değinilerek, burada açılan ilk sinema salonlarının sahiplik yapılarından ve fiziksel koşullarından söz edilmiştir. İzmir'deki kent yaşamı merkezlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana nasıl ve neden değiştiği, bu değişime bağlı olarak sinema salonlarının konumlarının ve önemlerinin de değiştiği ele alınmıştır. Resmi verilerle İzmir'deki sinema salonlarının sayısındaki değişimler bu bölümde yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, İzmir'de sinema salonu işletmeciliği yapmış, bu sektörde çalışmış ve hala daha bu sektörde çalışmaya devam eden kişilerle yapılan sözlü tarih çalışmalarının değerlendirildiği bölümdür. 1989 yılında çıkan karar, teknolojik gelişmeler ve ekonomi-politik değişimlerin İzmir'deki sinema salonlarının yapısını nasıl etkilediği, yapılan bu görüşmelerin değerlendirilmesiyle ortaya konulmuştur. Bu bölüm dört alt bölümden oluşmaktadır.

İlk alt bölüm, sinema sektöründe çalışmış veya çalışmaya devam eden kişilerin kim olduklarının ele alındığı bölümdür. İkinci alt bölümde, 1989 yılı öncesinde ve sonrasında sinema sektörü ve semt sinemalarının durumu ele alınmıştır.

Üçüncü alt bölümde, sinema çalışanlarının 1989 yılında yürürlüğe giren 32 Sayılı Karar ve salonların bölünmeye başlaması ile ilgili görüşler bulunmaktadır. Dördüncü alt bölümde, 2000'li yıllardan sonraki sinema sektörü ve sinema salonlarının durumu konusu ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE SİNEMA SALONLARI

Sinema endüstrisi, yapım, dağıtım ve gösterim süreçlerinden oluşmaktadır. Bir sinema filmi dağıtım aşamasından sonra gösterim aşaması olan sinema salonlarında seyirciyle buluşmaktadır. Sinema salonlarının dönüşüm sürecini kavramak, bu üç aşamanın birlikte ele alınıp incelenmesiyle mümkündür. Ayrıca toplumda yaşanan önemli sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi olayların da sinema endüstrisinin üzerindeki etkisi büyüktür. Sinemada yaşanan önemli dönüm noktalarıyla, toplumda yaşanan önemli olayların birbirine paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Hollywood'da yapım, dağıtım ve gösterim aşamaları 1900'lü yılların başlarında büyük stüdyoların hakimiyetine girmeye başlamıştır. 1930'lu yıllara gelindiğinde Hollywood sineması, yapım, dağıtım ve gösterim aşamalarına hakim olan beş büyük stüdyonun (Warner Bros, MGM, Paramount, Twentieth Century Fox ve RKO) hakimiyeti altındadır. 1950'li yıllarda bu stüdyolar yasal nedenlerden dolayı gösterim sektöründen çıkmışlarsa da sahip oldukları yapım-dağıtım sektörü, egemenliklerini sürdürmelerini sağlamıştır. 1980'lerde bu yasal engel kalkmış, stüdyolar gösterim işine yeniden dahil olmuşlardır. 1990'lı yıllarda ABD sinema salonlarının %10'undan fazlası bu stüdyoların elindedir (Dale, 1997, s.25; King, 2002, s.25-27; Prindle, 1993, s.16-19'den aktaran Erus, 2007, s.7).

Bu bölümde Türkiye'deki sinema salonları, başlangıcından bugüne, yapım ve dağıtım süreçleri çerçevesinde ele alınacaktır. İzmir'deki sinema salonlarının dönüşümünü değerlendirebilmek için, öncelikle Türkiye genelinde nasıl bir durum olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Türkiye'de sinema salonları incelenirken toplumda yaşanan önemli dönüm noktaları esas alınmış, sinemanın bu toplumsal olaylarla etkileşerek yol kat ettiği vurgulanmıştır. Tarihsel süreç içinde incelenen sinema salonları, yapılan birçok çalışmada hemen hemen aynı tarih aralıklarıyla kategorilendirilmiştir. Erkılıç (2003), sinema sektörünün ekonomik yapısını 1922-1949, 1950-1980 yılları arası ve 1980'li yıllardan itibaren farklı üretim tarzlarının birbirine eklenmesiyle oluşan yeni dönem şeklinde kategorilendirip incelemiştir.

R. Arzu Kalemci ve Şükrü Özen'in *Türk Sinemacılık Sektöründe Kurumsal Değişim (1950-2006): Küreselleşmenin 'Sosyal Dışlama' Etkisi* (2011) isimli çalışmasında ise sinema sektörü örgütlenme biçimine göre ele alınmış, çalışma 1922-1950, 1950-1989 ve 1989'dan günümüze bölümlendirmesiyle ele alınmıştır.

Bu çalışmada da Türkiye'deki sinema salonları incelenirken, bahsi geçen çalışmalardaki bölümlenmelere benzer şekilde bir kategorilendirme yapılmıştır:

1. 1896-1950 Yılları Arasında Sinema Salonları
2. 1950-1989 Yılları Arasında Sinema Salonları
3. 1989 Yılından Günümüze Sinema Salonları

2.1 1896-1950 Yılları Arasında Sinema Salonları

Türkiye'de ilk sinema gösterimi 1896 yılında yapılmıştır. Bu yıldan 1950'li yıllara kadar geçen dönemde Türk sineması gelişme aşamasında ve özel yapım evlerinin hakimiyetindedir. 1950'li yıllardan sonra ise bölge işletmeleri ile birlikte, Türk sineması yavaş yavaş bir sektör haline gelmeye başlayacaktır. Bu bölümde, Türk sinemasının 1896 ile 1950 yılları arasındaki başlangıç dönemi, yapım, dağıtım ve gösterim süreçleriyle birlikte ele alınacaktır.

Türkiye'nin sinema ile tanışması 1896 yılında ilk film gösterimiyle başlamıştır. Onaran'a göre (1994) ilk gösterim, II. Abdülhamit zamanında sarayda yapılmıştır (Onaran, 1994, s. 11). Birçok çalışmada halka açık ilk gösterimin 1897 yılında İstanbul'da Sponeck Birahanesi'nde yapıldığına dair bilgiler bulunsa da, Beyru (2000), ilk gösterimin İzmir'de 1896 yılında yapıldığını belirtmiştir.

Bu dönemde sinema salonu işletmecileri, filmlerin gösteriminden elde ettikleri gelirlerle tekrar yeni bir film ithal etme yoluna gitmişlerdir. Böylece Türk sinema sektörü, ilk yapım evleri açılana kadar sinema salonu sahiplerinin benimsedikleri bu sistemle ayakta durmaya çalışacaklardır.

Ertan Tunç, *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı* (2006) adlı çalışmasında Osmanlı Devleti'nin son döneminden şöyle bahsetmektedir:

“1908 yılına gelindiğinde iktisadi açıdan zor günler geçirmekte olan Osmanlı Devleti'nin iç karışıklıkları da ayyuka çıkmıştı ve nihayetinde Jön Türk İhtilali yapıldı. İkinci Meşrutiyet ilan edildi. Yine bu dönemde; Avusturya Bosna-Hersek'i, Yunanistan Girit adasını almış, Bulgar Prenslığı tam bağımsızlığını ilan etmiştir. Meşhur 31 Mart ayaklanması (1909) kanlı bir biçimde bastırılmıştır. Tüm bu olanlar yetmezmiş gibi, Trablusgarp ve Balkan Savaşları başlamış, doğal olarak da Osmanlı halkını yoğun bir endişe almıştır. İmparatorluk büyük toprak kayıpları ve iç çekişmelerle Birinci Dünya Savaşı'na doğru sürüklenmiştir.” (2006, s.7).

İşgal altında olan Osmanlı Devleti'nin iç karışıklığı, savaş hazırlıkları ve yoksulluğu, ekonomik açıdan dışa bağımlılığı beraberinde getirmiştir ve sinema sektörü de bu durumdan etkilenmiştir. Film ithalatı ve sinema salonu işletmeciliği çoğunlukla yabancıların veya azınlıkların elindedir. Sinema devlet vasıtasıyla kurumsallaşmıştır. Harbiye Nazırı Enver Paşa Almanya'ya yaptığı ziyaretinde, Alman ordusunun bir sinema kurumu olduğunu görür ve benzer bir kurumun orduda da olmasını istemiştir. Böylece Türkiye’de de Merkez Ordu Sinema Dairesi kurulmuştur. Türkiye’de ilk film gösterimini sağlamış olan Weinberg, ülkede tek sinema kurumu olan Merkez Ordu Dairesi’ne belge film haricinde, konulu film de çekirtmeyi başarmıştır ve böylece “Himmat Ağa’nın İzdivacı” isimindeki ilk konulu Türk filmi de çekilmiştir (Onaran, 1994, 13-14).

Birinci Dünya Savaşı'na kadar devlet eliyle savaş ve propaganda temalı filmler yapılmaktadır. Yeni yönetim şekline geçecek olan devlet, kurumlarını da yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Sinema endüstrisi de bu yapılanma döneminde, özel yapımevlerinin açılmasıyla yeni bir düzene girmiştir. İlk konulu Türk filmleri, bu yapımevlerinin açılmasıyla üretilmeye ve gösterilmeye başlamıştır (Keskin, 2008, s.10).

Türk sinemasının ilk yıllarındaki endüstrileşme serüveninden, sinema salonları da etkilenmiştir. Sinema salonları, sinema endüstrisinin gelişimiyle bağlantılı olarak var olmuşlardır. Sinema salonları ve sinema seyircisine ait sayısal verilerle Türk sinema endüstrisini yorumlamak mümkündür.

Osmanlı Devleti'nde ilk yerleşik sinema olan Pathe Sineması, 1908 yılında faaliyete geçmiştir. İlk yerleşik sinemanın açılmasından sonra, İstanbul'da kısa zamanda yerleşik sinema sayısı artmıştır. Adından da anlaşılacağı üzere İstanbul'daki ilk sinema faaliyetleri yabancı kesim tarafından yürütülmektedir. Sinema salonu işletmesi azınlıkların veya yabancıların elindedir. Her ne kadar sinema işletmelerinin birçoğu azınlıkların elinde olsa da bazı Türk girişimciler de bu sektöre atılmışlardır. 1914 yılında Cevat ve Murat Boyer Kardeşler, Fevziye Kırathanesi sinema salonunu, Milli Sinema yapmışlardır. Kemal ve Şakir Sedef Kardeşler ise amcaları Ali Efendi ortaklığında, Ali Efendi Lokantası'nda aynı isimle bir sinema daha açmışlardır (Keskin, 2008, s.5-6). Kurulan bu ilk sinema salonları, sıfırdan oluşturulmuş birer yapı değil, var olan lokanta, kırathane, birahane gibi ticarethanelerde film gösterimi yapılan yerlerdir.

Eski Fevziye Kırathanesi sinema salonu, onarılarak meydana getirilmiş tek katlı bir salondur ve tahta perdeyle ikiye bölünmüştür. Tahta perdenin bir yanında hanımlar diğer yanında ise beyler oturmaktadır. Salonun sağ tarafında müzisyenler için özel bir yer ayrılmıştır ve bu yerde keman ve piyanodan oluşan bir müzik topluluğu, perdedeki görüntülere uygun ezgiler çalmaktadırlar (Arpad, bt). Osmanlı Devleti'nde halkın büyük bir oranı tarafından benimsenen dini görüş, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantısını da etkilemektedir. Kadınların ve erkeklerin aynı sinema salonu çatısı altında farklı bölmelerde film seyretmeleri bunun bir göstergesidir. Devletin yönetim şekline bağlı olarak esas aldığı değerler, sinema salonlarında da kendini göstermektedir.

Bu döneme ait sinema salonları hakkındaki bir diğer bilgiye Oğuz Makal'ın *Tarihin Penceresinden İzmir Sinemaları* (1992) isimli kitabında rastlanmaktadır. Makal, sinemalarla ilgili şu sözlere yer vermektedir:

"O zaman sinemalarda haremlik selamlık bölümleri vardır. Hanımlar ayrı, beyler ayrı bölümlerde otururlar. Müttefik güçler subayları, Alman, Avusturya, Macar, Bulgar subayları eşleriyle birlikte ayrı bölümlerde oturmaktadırlar. Rum, Ermeni, Yahudi gibi Osmanlı uyruğu azınlıklar da eşleriyle birlikte aynı bölümde otururlar. Geç kalmış seyirciler yerlerine otururken başlama gong'u vurur. Sinema salonunun ışıkları yavaş yavaş

kararır. Film başlar. Birinci film, Alman, Avusturya ve Türk Merkezi Ordu Sinema Dairesi kameracılarının çektikleri savaş filmleridir. Galiçya'da Rus ordusu ile savaşan Alman, Avusturya, Macar, Bulgar ve Türk ordu birliklerinin savaşları beyazperdede görünür. Piyano çalan güzel kadın; Beethoven'in Eroika çeşitlemeleri, Verdi'nin Aida operasının başlangıç müziği, Çaykovski'nin 1812 uvertürü ve Mozart'ın Türk Marşı müziğinden oluşan bir karışım perdedeki görüntülere eşlik eder.”(1992, s.53-54).

Sinema salonlarındaki oturma düzeninin, kültürel farklılıklar doğrultusunda şekil aldığını da söylemek mümkündür. Sinema haremlik ve selamlık olarak ikiye ayrılrsa dahi eşleriyle birlikte film izleyen azınlıklar da mevcuttur.

Sinemanın ilk yıllarındaki sessiz film döneminde, filmlere kimi zaman orkestra eşlik etmektedir. Kimi filmler bir matmazelin çaldığı piyano eşliğinde izlenirken, kimi film gösterimleri arasında orkestra müzik yapmaktadır. Orkestradaki müzik aleti sayısı salonun büyüklüğü, çevre ve müşterinin ödeme gücüne göre değişiklik göstermektedir (Evren, 1998, s.12-197)

Sinema ilk yıllarında oldukça karlı bir iş koludur. Bu yıllarda sinemalarda, yoksul insanlara yardım etmek için çeşitli özel gösteriler yapılmaktadır. İzmir'in işgal altında olduğu 1920-1921 yılları arasında toplam 17 sinema salonu bulunmaktadır. Büyük bir kısmı azınlık ve yabancıların elinde olan bu sinemaların 13'ü işletilebilmektedir. 1922 yılına gelindiğinde İzmir'de yaşayan Rumlar ve Yunanlılar'ın şehirden kaçmasıyla salon sayısı 5-6'ya kadar inmiştir (Keskin, 2008, s.6). İşgal altındaki Osmanlı Devleti'nin yoksul yaşantısına sinema salonlarındaki film gösterimleriyle destek olunmaya çalışılmıştır. Devletin ekonomik anlamdaki güçsüzlüğü, devletin her kurumuyla bağlantılı olduğu gibi sinema alanında da kendini göstermiştir. Sinema sektörü yabancıların elinde bulunmaktadır ve Osmanlı Devleti savaşta galibiyet elde edince bu yabancı halk kaçmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla bunların elinde bulunan sinema sektörü de sekteye uğramıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere devletin içerisinde bulunduğu gerek ekonomik gerekse politik durum, sinema alanını doğrudan etkilemektedir.

Türk Sineması'nda 1922-1949 yılları arasındaki döneme Özel Yapımevleri

Dönemi denmektedir. Bu yıllar arasında sinema sektörüne hakim olan yapımevleri; Kemal Film (1921-1924) ve İpek Film'dir (1928-1976) (Tunç, 2006, s.14). Bu iki yapımevi, Türk Sineması'nın film ithalatçılığı ve film gösterimi boyutundan, yapımcılık boyutuna da geçilmesinin öncüleri olmuşlardır. Türk Sineması, ilk aile şirketlerinin film yapımına başlamasıyla ve bu filmlerin ihraç edilmesiyle birlikte yeni bir döneme başlamıştır.

Sinema ve sinema seyircisi üzerine ilk ve en önemli araştırmayı 1926 yılında Amerikalılar yapmıştır. Hollywood filmlerinin pazarlanmasına yönelik olan bu araştırmada, Dışişleri Bakanlığı'nın yardımı ile çeşitli ülkelerdeki Amerikan büyükelçiliklerine birer yazı gönderilmiştir ve Amerikan filmlerinin durumu öğrenilmek istenmiştir. Bu araştırmada İstanbul'daki sinema salonlarının sayısı ve durumu, yabancı filmlerin gördükleri ilgi, toplam seyirci sayısı ve sinema salonlarına giriş ücretleri gibi birçok bilgi yer almıştır. Araştırmaya göre Türkiye'de Avrupa ve Amerika'ya göre az sayıda sinema salonu bulunmaktadır ancak sinemaya karşı ilgi hızla büyümektedir. Yaklaşık 20 kadar sinema salonu vardır ve bunların koltuk sayıları 200 ile 500 arasında değişmektedir (Evren, 1993, s.70). Film alımı ve gösterimine dayalı Türk sinemasının bu ilk yıllarında, halkın sinemaya olan ilgisi gün geçtikçe artmaktadır.

1929 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de 150 sinema salonu bulunmaktadır. İstanbul'da 4 tane 1. sınıf, 10 tane 2. sınıf, 4 tane 3. sınıf, 7 tane 4. sınıf, İzmir'de 2 tane 2. sınıf, Ankara'da 3 tane 1. sınıf sinema salonu vardır. Geri kalan sinema salonları 5. sınıftır (Film Market, 1984'ten aktaran Erkılıç, 2003, s.37).

Sinema salonlarının bu kadar geniş ve fazla seyirci kapasitesinin olma nedenlerinden bir tanesi bu salonların aynı zamanda tiyatro olarak kullanılmasıdır. Örneğin, İpekçi Kardeşler tarafından işletilen İzmir'deki Milli Sinema-Elhamra 840 kişiliktir ve çok büyük tiyatro gruplarının gösterilerine de müsait durumdadır (Makal, 1992, s.92-94).

1920'li ve 1930'lu yıllar Türkiye'nin kuruluş ve yapılanma yıllarıdır. Çok partili sisteme henüz geçilmemiş, tek partili sistem dönemidir. Türk Sineması'nın da yeni yapılanma içerisinde olduğu bu ilk evre, tiyatrocular dönemidir. Dönemin devlet

anlayışı, sinemayla bütünleşmektedir. Türk Sineması da tek adamın ve tek kurumun egemenliğindedir (Ayça, 1993, s.52-53). Cumhuriyetin ilanından sonraki bu yeni yapılanma döneminde, devletin tüm kurumlarının yapılanmasında tek partili yönetim şeklinin etkileri görülmektedir. Yeni yeni endüstrileşen Türk Sineması'nda bu dönemden etkilenmiştir. Kemal Film, 1924 yılında yapımcılıktan çekilmiştir. İpek Film, Muhsin Ertuğrul ile çalışmaya başlamıştır. Muhsin Ertuğrul, 1938 yılına kadar Türk sinemasında tek yönetmen olmuştur. Ertuğrul ve İpekçiler Türk sinemasının ilk tekelerini yaratmışlardır (Korkmaz, 1997, s.41).

Türk film endüstrisinin ilk yapılanma yıllarında yerli film üretimi İpek Film ile yeniden hızlansa da, sektörün ayakta kalmasının sebebi hala daha gösterim halkası olmuştur. Türk film endüstrisi, yalnız yerli yapımlarla değil, film ithalatı ve bu filmlerin salonlarda gösterimiyle ayakta kalmayı başarabilmiştir. Giovanni Scognamillo (2008), *Sinema, Dış Alım ve Bir Öncü* isimli sunuşunda bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"Muhsin Ertuğrul'un ilk sessiz filmlerini kim destekliyor yapımcı olarak? Sirkeci'de sinema salonu olan Ali Efendi ve ona katılan Seden Kardeşler. Seden Kardeşler ne yapıyorlar? Yabancı film ithal ediyorlar. Demek ki Türk sinemasına yapımda destek olan ilk kaynak sinema işletmecilerinden ve yabancı film ithalatından geliyor. Muhsin ile devam edelim. Muhsin'in sesli dönemine geçelim. Sesli dönemin arkasında kimler var? İpekçi Kardeşler'in İpek Film'i var. İpek Film ne yapıyor? İpek Film yerli film imal ediyor. Ama İpek Film'in finans kaynakları gene İpekçiler'e ait olan Fitaş Dağıtım Şirketi'nden geliyor. Fitaş Dağıtım Şirketi ne dağıtıyor? Yabancı filmler, başta Amerikan filmleri olmak üzere. Türk sinemasının oluşumunda, gerek başlangıçta, gerekse sonraki dönemlerde özellikle kriz dönemlerinde dış alımla yerli yapım iç içe giriyor. Yerli yapımın kaynaklarından bir tanesi ve hatta birinci sırada geleni, temel kaynağı dış alımdır."(2008:20).

İthal edilen ve dağıtımı yapılan bu filmlerin büyük bir kısmı Amerikan ve Avrupa yapımıdır. İthal edilen filmlerin gösteriminden elde edilen bütçe, yerli film yapımının başlıca kaynağını oluşturmaktadır.

Bu ilk dönemde, devletin kültür politikaları kapsamında sinemanın hiç yer almadığı görülmektedir. 1932'de 'Sinema Filmlerinin Kontrolü Hakkında Talimatname' yayınlanmıştır. Bu talimatname ile Türkiye'deki devlet ve sinema ilişkisinin sadece sansür ve vergi çerçevesinde olduğu görülmektedir (Çağlayan, 2004, s.33). Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde devlet, sinema ile ilgili neredeyse hiçbir girişimde bulunmazken, sinema, aile şirketleri tarafından kurulan özel yapımevleriyle ayakta kalmaya çalışmıştır.

Filmer (1984), devletin filmlere uyguladığı sansür ile ilgili şunları söylemiştir:

“O yıllarda film getirmek çok kolaydı. Sansür ve gümrük yok gibi bir şeydi. Filimleri Avrupa'dan bavuluna koyan alıp gelirdi. Biz de öyle yaptık. Küçük bir ücret ve bir iki imza filimleri memlekete getirdik. Sansür işi için zaten bir memur koymuşlardı. O da gelir filmlerin fotoğraflarına bakar ve mahzurlu değildir diye imza atarak giderdi. Sadece film gösterme izni için üçüncü şubede bir heyet bulunuyordu. Bu heyetin filmleri görmesi gerekiyordu. Bunun için sinemacılar gün alırlar ve heyeti beklerlerdi. Ancak heyet çoğu defa toplanıp da filmi görmeye gelmez, bu işi bir sivil memura havale ederlerdi. Sivil memur ise filmleri görmeden, fotoğraflarına bakarak vesikayı imzalardı.”(1984:138).

Cemil Filmer'in bu sözlerinden de anlaşılacağı üzere; devlet, sinema filmlerinin kontrol edilmesiyle ilgili bir talimatname yayınlamış olsa bile, sinemaya tam anlamıyla önem verilmemekte, filmlerin kontrol edilmesinden sorumlu heyet, işlerini yeteri kadar iyi yerine getirememektedir.

Türkiye'de 1934'te 129 sinema bulunmaktadır (Malik, H. A.,1933'ten aktaran Evren, 1993, s.71). Holivut Dergisi'nin 29 Ağustos 1934 yılında yayınlanan 36. sayısında ise Anadolu'da bulunan sesli sinemalar buldukları şehirler ve isimleriyle birlikte şu şekilde belirtilmiştir:

“Adana - Elhamra, Asri, Adapazarı – Park, Afyon – Mahfel, Ankara – Klub, Yeni, Balıkesir – Mahfel, Şehir, Bursa – Tayyare, Zevk, Çanakkale – Belediye, Diyarbakir – Mahfel, Yurt, Edirne – Cumhuriyet, Eskişehir – Asri, Sizin, İzmit – Halk, Üssübahriye, Konya – Belediye, Mersin – Halk, Samsun – Zafer, Kazım Paşa, Sivas – Yeni Hayan, Trabzon – Yıldız, Zonguldak – Zevk, Akhisar – Tayyare, Antalya – Elhamra, İzmir – Asri, Elhamra, Lale, Tayyare, Karşıyaka – Lüks, Zafer, Manisa – Zafer, Tire – Belediye, Aydın – Yeni, Elaziz – Mahfel, Denizli – Himayietfal, Gaziantep – Asri, Gireson – Lale, Tokat – Halk.”(1934, s.4).

1936 yılına gelindiğinde toplam 685 sinema salonu bulunmaktadır. Seyyarlar dahil toplam 5300 gösterici vardır; bunların üç bini seslidir (Yeni Adam, 1936’dan aktaran Abisel, 1994, s.13).

Sinema salonu sayısı seneler içinde artış göstermiştir. Sinema her ne kadar Anadolu'nun çeşitli yerlerine kadar yayılsa da bu film gösterimlerinin bir kısmı hala daha sessiz yapılmaktadır. Sesli film teknolojisinin maliyetli oluşu ve Türkiye’de sinema endüstrisinin henüz çok gelişmemiş olduğu öngörülürse sesli film gösterimi yapan sinema salonlarının belli sayıda olması normal karşılanmaktadır.

Halil Kamil'in 1937 yılında Ha-Ka Film’i kurmasıyla birlikte, İpekçiler ve Muhsin Ertuğrul'un tekeli son bulmuştur. Bu tekelin kırılması, yeni yapımevlerinin açılması ve yeni yönetmenlerin piyasaya girmesiyle birlikte, yerli film üretiminde artış olmuştur (Keskin, 2008, s.16).

1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Avrupa üzerinden yapılan film ithalatı aksamıştır. İthalatçılar Amerikan filmlerine ağırlık verdiyse de Avrupa yolu kapandığından filmler Mısır üzerinden Türkiye'ye ulaştırılmaktadır. Gelen paketlere Mısır filmleri de dahil edilmektedir ve bu sayede birçok Mısır filmi Türkiye’de gösterilmeye başlamıştır. Bu ucuz ve düşük maliyetli Mısır filmlerine halk ilgi gösterince, girişimciler film yapmanın çok da zor olmadığını anlamışlardır. Bunun sonucunda da 1939 yılından itibaren yeni yapımcı ve yönetmenler art arda ortaya

çıkıştır. Başta Ha-Ka Film olmak üzere yeni kurulan yapımevleri ve Mısır filmlerinin ilgi çektiğini gören yeni girişimciler sayesinde Türk sineması yeni bir yola girmiştir. Muhsin Ertuğrul'un kurduğu tekel yavaş yavaş yıkılmaya başlamıştır (Çağlayan, 2004, s.44-45).

II. Dünya Savaşı sonrası ABD sineması yitirdiği pazarlarını yeniden geri almış, pazara yeniden hakim olmaya başlamıştır ve Türkiye'ye de girmiştir. Böylece Mısır filmleri Türkiye pazarından silinmiştir ve pazar bütünüyle ABD ve sınırlı sayıdaki İtalyan, Fransız ve İngiliz sinemasına kalmıştır (Ayça, 1993, s.53). Görüldüğu gibi, sadece ülke içinde yaşanan siyasal ve ekonomik olaylar değil, dünyada olup biten her gelişme de Türk sinemasını etkilemiştir.

Bu yıllarda sinema sektörünü etkileyen bir diğer olumsuz konu ise belediyelerin sinema salonlarından bilet başına aldıkları vergidir. 1930'lu yıllarda belediyelerin film biletlerinden aldığı vergi %33 oranındadır. Mustafa Kemal Atatürk, bu oranı %10'a düşürmüştür. Atatürk'ün ölümüyle birlikte, belediyenin film biletleri üzerinden aldığı vergi %75'e yükseltilmiştir. 1948 yılında Belediye Gelirleri Kanunu'nda bir değişiklik yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikle, vergi oranı yabancı filmler için %70, yerliler için %25 olarak belirlenmiştir. Sinema işletmecileri de yerli filmlerin vergisinin düşük olması sebebiyle, yerli yapımların gösterimine yönelmişlerdir (Keskin, 2008, s.15-16).

Sinema salonları 5 Haziran 1942'de üç sınıfa ayrılmıştır. Lüks mahallelerdeki kaliteli film getiren konforlu sinema salonlarının biletlerine ayrı fiyat, aynı ekonomik durumda olmayan sinema salonlarının biletlerine ise farklı fiyat belirlenmiştir. Bu durum, sinema seyircisi sayısını olumlu anlamda etkilemiştir. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruplardan insanlar, kendine uygun olan salonda sinemayla buluşabilme imkanı bulmuştur (Çağlayan, 2004, s.46).

Nezih Coş'un 1969 yılında yaptığı bir çalışmada, İstanbul ili dahilindeki sinema seyircisinin 1939 yılında 6.899.455 olduğu, bu sayının 1941 yılında 8 milyonun üstüne çıktığından bahsedilmektedir. 1950 yılında seyirci sayısı 12 milyonu bulmuştur. Sinema salonu sayısı bu dönem içerisinde %100 oranında artmıştır. 1939 yılında 40 küsür kapalı sinema salonu varken, bu sayı 1950'li yıllarda,

açık ve kapalı olmak üzere 92 sinema salonunu bulmuştur (Coş, 1969, s.12). Sinema seyircisinin sayısındaki artışı, yerli film biletleri üzerinden alınan verginin düşürülmesi ve sinema salonlarının sınıfsal olarak ayrılması vasıtasıyla biletlerin her kesime hitap edebilecek duruma gelmesiyle açıklamak mümkündür. Seyirci bu gelişmeler sayesinde sinemaya daha sık gider olmuştur ve dolayısıyla salon işletmecileri de bu durumdan olumlu şekilde etkilenmiştir.

Gazeteci-yazar Fikret Adil'in sinema notlarına göre 1940'lı yılların sonlarına doğru Türkiye'de 180 sinema salonu bulunmaktadır. Bunların 125'i kapalı, 50 tanesi yazlık sinemalardır (Akçura, 1995, s.137-138). 1948 yılında Türkiye'de bulunan açık ve kapalı sinema salonları ile koltuk sayıları ise şu şekildedir:

Tablo 1. 1948 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema Salonları.

Şehir	Kapalı Salon	Koltuk Sayısı	Açık Salon	Koltuk Sayısı
İstanbul	39	23.450	9	6.400
İzmir	8	5.600	-	-
Ankara	6	5.300	-	-
Diğer Şehirler	156	65.400	10	5.450
TOPLAM	209	99.750	19	11.850

Kaynak: Erkılıç, H. (2003). *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri*. s.61.

Türk sinemasının endüstrileşme serüveni, film ithalatı ve gösterimiyle başlamıştır. Sinema, kurulan özel yapımevleriyle beraber bir ticari iş kolu olmuştur ve bu yapımevlerinin ürettiği filmlerin ihraç edilmesiyle de tam anlamıyla bir sektör haline gelmiştir.

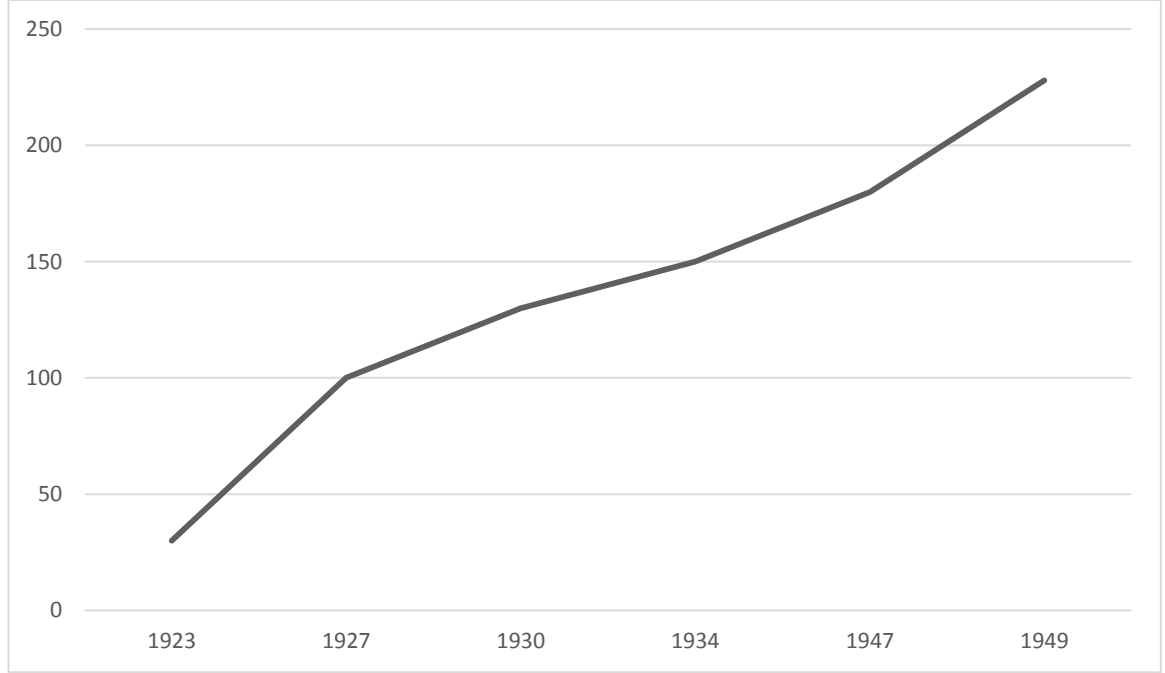
Türk sinemasının bu ilk döneminde, gösterim aşamasının öneminin büyüklüğünden bahsetmek mümkündür. Sinema gösterimi başta İstanbul olmak üzere, birçok ilde de yeni bir ticari gelir kaynağı olarak yerini almaya başlamıştır. Sinema salonu işletmecileri, yurt dışından film ithal etmekte, bu filmde elde edilen gelire tekrar bir başka film ithal ederek sinema salonlarını ayakta tutmayı başarmışlardır.

Osmanlı Devleti'nde sinema için atılan ilk adım, orduya hizmet etmesi

amacıyla Merkez Ordu Sinema Dairesi'nin kurulması olmuştur. Bu kurum, film gösteriminden elde ettiği gelirleri ordu için harcamıştır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasına bağlı olarak, Merkez Ordu Sinema Dairesi daha çok savaş ve propagandaya yönelik belgelere dayalı filmler çekmiştir.

Görüldüğü gibi toplumda yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmeler, Türk sinemasını ve sinema salonlarını doğrudan etkilemiştir. İlk olarak, 1. Dünya Savaşı sırasında, ordunun savaş ve propagandaya yönelik filmler çekmek için Merkez Ordu Sinema Dairesi'ni kurmasının, Osmanlı Devleti'nde sinema için atılan ilk adım olması bunun en büyük örneğidir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber, devletin tüm kurumları yeni bir yapılanma dönemine girmiştir ve sinema da bu duruma paralel olarak bu yeni oluşum sürecindeki yerini almıştır. Dünyada yaşanan gelişmeler de Türk sinemasını doğrudan etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte ithal edilen filmler Mısır üzerinden gelmeye başlamıştır. Gelen film paketlerine Mısır filmleri de karışmaktadır ve Türk halkının bu ucuz maliyetli filmlere ilgisi büyük olmuş, sinema salonları dolmaya başlamıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sektöre yeniden dahil olan ABD, Türkiye'ye de el atmıştır ve Mısır filmleri furyası sona ermiştir. Yeniden Amerikan filmleri gösterime girmiştir ancak yabancı filmlerden alınan vergi oranının, yerli filmlere nazaran daha yüksek olması sebebiyle sinema işletmecilerinin yerli filmleri tercih etmesi söz konusu olmuştur. Böylece yerli film üretiminde de giderek bir artış olmuştur. Buna bağlı olarak sinema salonları da artmaya devam etmiştir. Sinema salonlarının sayısındaki artışı, aşağıdaki çizelgeyle incelemek mümkündür:

Çizelge 1. 1922-1949 Yılları Arasında Türkiye'deki Sinema Salonları.

Kaynak: Erkilic, H. (2003). *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri*. s.63.

2.2 1950-1989 Yılları Arasında Sinema Salonları

1950'li yıllardan itibaren Türk sinemasına bölge işletmeleri hakim olmaya başlamıştır. Bu yıllardan 1970'li yıllara kadar Türk sineması altın çağını yaşamıştır. Toplumda yaşanan teknolojik ve siyasal gelişmelerle birlikte Türk sineması, 1980'lerin sonlarına doğru yavaş yavaş çökmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda toplumda benimsenen neoliberal politikalarından sinema da etkilenmiştir. 1989 tarihinde kabul edilen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte, Türk sineması ve sinema salonları yeni bir döneme girecektir. Bu bölümde, 1950-1989 yılları arasında Türk sineması ve sinema salonlarının durumu ele alınacaktır. Önceki bölümde olduğu gibi bu bölümde de, sinema salonları yapım ve dağıtım süreçleri çerçevesinde incelenecektir.

1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren bir yandan yapımevi sayılarının artması, bir yandan da taşra kentlerinde sinemaya olan talebin yükselmesiyle birlikte, yapımevleri karşısında pazarlık gücü yüksek bağımsız bölge işletmecileri sinema sektörüne girmişlerdir (Açar, 1996, s.1186-1189). Anadolu'da sinemaya olan talebin artması yeni sinema salonlarının açılmasına neden olmuştur. Sinema salonlarının

Anadolu'nun çeşitli yerlerine ulaşabilmesinde o dönemdeki hükümetin devlet politikaları da etkili olmuştur. 1950'li yıllarda uygulanan karayolu politikasıyla birlikte sinema, Anadolu'nun her yerine ulaşmıştır (Esen, 1996, s.26). Yapımevleri ve film yapımı sayısında hızlı bir artış olmuştur. Yapımevi ve film sayısı yükseliş gösterse de Türk sineması kurumsallaşma çabası içinde değildir. Artan sinema salonu ve seyirci sayısı sayesinde sektör kendini döndürebilmiştir (Keskin, 2008, s.21).

1950'li yıllardan itibaren, artan seyirci sayısı ile beraber sinema salonu sayısı da artmıştır. Sinemaya olan talebin artması üzerine, yapımevleri, film işletmecileri ve dolayısıyla çekilen film sayısı da artmıştır. Bu artış ile birlikte, ülkemize özgü bir film dağıtım sistemi doğmuştur ve bu sistem Türk sinemasının bir sektör haline gelmesinin en büyük nedenlerinden biri olmuştur (Korkmaz, 1997, s.66). Bu kendine özgü bölge işletmeciliği sistemiyle birlikte Türk film endüstrisi 1970'li yıllara kadar altın çağını yaşamıştır.

Fransızca kökenli olan “pursantaj” sözcüğü yüzdeler demektir. Yapımcının görevlendirdiği pursantaj memuru, filmi ülkenin dört bir yanındaki sinema salonlarına götürerek sinema salonu sahibi ile kar üzerinden anlaşıp filmin gösterimini sağlamaktadır. Pursantaj memuru, filmin gösterimi sırasında kesilen biletleri kontrol etmektedir ve sinema salonu sahibinin ya da sinema işletmecisinin, kesilen bilet sayısı konusunda sahtekarlık yapmasına olanak tanımamaktadır. Film gösteriminden sonra elde edilen kar, rüsum ve reklam giderleri çıkarıldıktan sonra yarı yarıya paylaşılmaktadır. Bu yüzde, filme göre, yapımcının lehine olacak şekilde arttırılarak da paylaşılabilir. Bu sistemle birlikte, yapımcıya yapmış olduğu yatırım daha kısa sürede ve eksiksiz olarak geri dönmektedir (Erkılıç, 2003, s.69).

1950'li yıllarda, ilk başlarda şube gibi çalışan film işletmeleri, zamanla güçlenip bölge işletmeleri haline gelmişlerdir (Keskin, 2008, s.23). Yapımcı ve sinema salonu sahibi arasında bir tür komisyoncu gibi çalışan bu işletmeler, filmleri nakit ya da bono karşılığı satın almaktadırlar. Ya da %25 komisyon karşılığında bölgelerinde işlettiler. 1960'lı yıllarda sisteme iyice hakim olan bölge işletmeleriyle beraber üretim tarzı anlayışı değişmiştir. Bu yeni dönemde seyirci odaklı bir üretim anlayışı endüstriye hakim olmuştur. Bölge işletmeleri görevlileri İstanbul'daki yapımevlerine, bölgelerinde ne tür filmlerin ilgi gördüğünü iletmektedir

ve filmlerin yapımı için yapımcıya avans vermektedirler. Böylece işletmeciler salonlarında gösterilecek filmlerin gişe hasılatını da garanti altına almış olmaktadır. Her ne kadar çekilen filmler birbirinin tekrarı niteliğinde olsa da bu sistemle beraber çekilen film sayısı artmış, sektör iyice canlı bir hale gelmiştir (Erkılıç, 2003, s.93-95). Erkılıç, o yıllarda Türkiye’de bulunan altı işletme bölgesini şu şekilde belirtmiştir:

İstanbul Bölgesi: İstanbul, Tekirdağ, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Çanakkale, Edirne.

İzmir Bölgesi: İzmir, Aydın, Muğla, Manisa, Burdur, Balıkesir, Isparta Antalya, Afyon, Kütahya, Uşak, Denizli.

Adana Bölgesi: Adana, Konya, Niğde, Mersin, Malatya, Kayseri, Van, Hatay, Gaziantep, Siirt, Urfa, Elazığ, Diyarbakır.

Ankara Bölgesi: Ankara, Çankırı, Kırşehir, Bolu.

Samsun Bölgesi: Samsun, Amasya, Çorum, Artvin, Rize, Trabzon, Ordu, Sinop, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Kars, Ağrı.

Zonguldak Bölgesi: Zonguldak ve çevresi (2003:93-94).

Devletin ekonomik anlamda belirlediği, benimsediği iç ve dış politikalar da sinema sektöründe etkisini göstermektedir. 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin benimsediği ekonomi anlayışı, Türk sinemasının dönüştüğü bölge işletmecileri sistemiyle paralellikler göstermektedir. Demokrat Parti, devletçi ekonomiden özel girişime yönelmiştir ve yeterli sermayesi olmayan girişimciler satma garantisi olan mal üretmek zorunda kalmışlardır. Sinemada da gişe kaygısı olmayan, halkın ilgi göstereceği öngörülen filmler yapılmaya başlanmıştır. Bu yeni dönemde Cumhuriyetin ilk yıllarındakinin aksine üretim üretenler tarafından değil, seyircinin talebine göre belirlenmektedir (Ayça, 1993, s.54).

Altı farklı bölgede yaşayan seyircilerin film beğenileri, içinde yaşadıkları

toplumun sosyo-ekonomik, kültürel vb. durumlarına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, İzmir bölgesinde efeleri konu alan filmler gösterilirken, Adana bölgesinde “vurdulu kırdılı” filmler ilgi görmektedir (Erkılıç, 2003, s.96). Seyirci beğenisine göre yapılan filmler sayesinde hem yapımcılar, hem işletmeciler karlılıklarını arttırmışlardır.

1950'li yıllarda canlanmaya başlayan Türk sinemasında yerli yapımın artmasını ve seyirci sayısının yükselmesini sayısal verilerle de gözlemlemek mümkündür. Erkılıç (2003), İstanbul iline dair istatistiksel verileri şu şekilde belirtmiştir:

Tablo 2. 1950’li Yıllarda İstanbul’daki Yerli ve Yabancı Film, Seyirci ve Sinema Salonu Sayısı.

Yıl	Yerli Film Sayısı	Yabancı Film Sayısı	Seyirci Sayısı	Salon Sayısı
1950	23	229	11.822.000	-
1951	31	201	12.268.000	-
1952	50	240	14.315.000	-
1953	52	308	15.372.000	-
1954	51	323	20.615.000	450
1955	57	324	21.350.000	-
1956	49	317	23.500.000	-
1957	63	424	25.684.000	600
1958	95	253	28.123.000	-
1959	95	246	25.161.000	-

Kaynak: Erkılıç, H. (2003). *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri*. s.87.

Televizyon yayınının ülke genelinde yaygınlaşmaya başlamasına kadar olan bu süreç birçok çalışmada Türk sinemasının altın çağı olarak kabul görmektedir. Her geçen sene yeni yapımevleri açılmaya başlanmış, sinema salonlarının sayısı artmıştır. 1963 yılından itibaren renkli filme geçiş başlamıştır. 1967 yılından sonra ise renkli film üretimi hızlanmıştır. 1960-1970 yılları arasında sektöre dair bir takım sayısal verilen şu şekildedir:

Tablo 3. 1960'lı Yıllarda Türkiye'deki Sinema Sektörüne Dair Veriler.

Yıl	Siyah/Beyaz film	Renkli film	Toplam film	Yeni yapımevi	Salon
1960	85	-	85	15	850
1961	123	-	123	23	-
1962	131	-	131	20	-
1963	116	1	117	15	-
1964	180	1	181	22	-
1965	213	2	215	25	1.150
1966	241	-	241	30	1.350
1967	202	7	209	25	-
1968	153	24	177	18	-
1969	175	56	231	31	1420

Kaynak: Erkılıç, H. (2003). *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri*. s.87.

As Filimcilik Sinemacılık Dergisi'nin 1969 yılının temmuz ayında çıkan ilk sayısında yer alan bilgiye göre ise Türkiye'de o sene 1400 sinema salonu bulunmaktadır (1969, s.47). Nezih Coş'un 1969 yılında yaptığı araştırmaya göre de Türkiye'deki sinema salonu ve koltuk sayılarının bölgelere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 4. 1969 Yılında Türkiye’deki Sinemaların Dağılışı.

Bölge(il sayısı)	Kapalı Sinema	Açık Sinema	Koltuk Sayısı	Sandalye Sayısı
Marmara (10 il)	397	502	246.934	453.796
Ege (8 il)	300	335	237.000	360.125
Akdeniz (7 il)	135	193	90.900	156.909
Güneydoğu (6 il)	87	91	49.851	76.895
İç anadolu (10 il)	208	176	113.360	130.768
Karadeniz (14 il)	212	184	115.540	137.264
Doğu Anadolu (12 il)	81	23	38.799	19.320
Toplam	1.420	1.534	892.474	1.335.077

Kaynak: Coş, N. (1969), “Türkiye’de Sinemaların Dağılışı”, *Akademik Sinema*, Ağustos, 2, s.21.

Bu dönemdeki sinema salonları dağıtım sisteminin bir getirisi olarak tek sahneli ve büyüktür. Az sayıda film kopyasının mümkün olduğunca çok salonda gösterime girmesi ile karlılığının artırılması planlanmıştır. Arzu Kalemci ve Şükrü Özen, *Türk Sinemacılık Sektöründe Kurumsal Değişim (1950-2006): Küreselleşmenin 'Sosyal Dışlama' Etkisi (2011)* isimli çalışmalarında bu dönemdeki yapım, dağıtım ve gösterim aşamalarını “ağ örgütlenmesi” olarak adlandırmış, dönemin özelliklerini ve sinema salonu tipini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Az sayıda film kopyasının, yaygın dağıtım sistemi ile mümkün olan en fazla sayıda sinema salonunda gösterime sokulması, karlılığı artırmanın rasyonel bir yolu olarak benimsendiğinden, film kopyasının artırılması maliyetlerine katlanmak gereksiz olabilecektir. Sonuç olarak, az sayıda film kopyası bölge işletmecileri aracılığıyla çeşitli il ve ilçelerde dolaştırıldıktan sonra ancak, yeni bir film gösterime girebilmektedir. Son olarak, bu dönemde faaliyet gösteren sinemalar büyük ve tek sahnelidir. Film kopyası, azlığı nedeniyle bir sinemada aynı anda farklı filmlerin gösterime sokulması söz konusu olmadığı için, bu sinema salonu tipi ardışık gösterim stratejisine uygun bir salon tipidir.”(2011, s.68-69).

Bu yıllardaki sinema salonları sadece dört duvar içerisinde kapalı yapılar değildir. Halka açık herhangi bir alanda veya çay bahçelerinde de sinema gösterimi yapılabilmektedir (Akçura, 2004’ten aktaran Kalemci ve Özen, 2011:65).

1970'li yıllara gelindiğinde televizyon yayınının başlamasıyla beraber sinema sektörü yavaş yavaş sarsılmaya başlamıştır. Seyirci bu ucuz maliyetli eğlence aracını evlerine sokmaya başlamış, sinema salonlarına gitmekten vazgeçmişlerdir. O dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu politik durum da özellikle kadınların sokağa çıkmamasının önünü açmıştır. Sokakların güvensiz hale gelmesiyle beraber aileler evlere kapanmıştır. Korkmaz (1997), 1970'li yıllarda toplumun içinde bulunduğu durumdan şu şekilde bahsetmiştir:

“1970'lerin ikinci yarısından sonra, politik mücadelenin üniversite öğrencisi gençliğe de kayması, tüm Türkiye'de yoğun bir anarşik ortam yaratmıştır. Seyirci, bu ortamın korkusu ve hayat pahalılığı ile evine kapanmaya başlamıştır. 1974 yılından itibaren yurt çapında yaygınlaşan ve günlük düzenli yapılır hale gelen TRT yayınları, eve kapanmış seyircinin seyir gereksinime denk düşünce, Türk Sineması ciddi bir bunalımın içine girmiştir.”(1997:77).

Bu dönemde seyircisizlik, dağıtım ve gösterim olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle birçok sinema adamının da sektörden çekilmesine yol açmıştır (Evren, 2006, s.290). Sinema sektöründe önemli rol oynayan sinema adamlarının piyasadan çekilmesiyle birlikte, sektörde bir kalitesizlik hüküm sürmeye başlamıştır.

1970'li yıllarda birçok darbe almaya başlayan Türk sineması, yeni çıkan seks filmleri furyasıyla birlikte yok olmaya başlamıştır. Bu yeni furya, her ne kadar sektöre zarar verdiği için eleştirildiyse de, elde edilen kardan mahrum kalmamak nedeniyle desteklenmiştir. Türk sinemasının bir endüstri haline gelmesinin nedeni olan seyirci sinemaya küsmüştür. Toplumda yaşanan politik olaylar ve televizyonun yeni bir cazibe unsuru haline gelmesiyle, seyirci sinemadan uzaklaşmıştır (Keskin, 2008, s.40). Bölge işletmeleri ve sinema salonları da bu durumdan kötü etkilenmişlerdir. Sinema salonları yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. Erkilic'a göre (2003), 1970'li yıllardaki sinema salonları ve seyirci sayısına dair resmi veriler şu şekildedir:

Tablo 5. Türkiye’de 1970’li Yıllarda Sinema Sektörüne Dair Veriler.

Yıl	Film Sayısı	Salon Sayısı	Seyirci Sayısı	Nüfus
1970	224	2.242	246.662.310	35.605.176
1974	189	1.795	?	39.037.000
1978	126	1.292	93 Milyon	42.641.000
1979	193	1.126	76 Milyon	44.439.000

Kaynak: Erkilic, H. (2003). *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri*. s.125.

Sinema, altın çağını yaşadktan sonra televizyonun ülkede yaygınlaşması ve toplumda yaşanan siyasal olaylar nedeniyle hızlı bir çöküş dönemine geçmiştir. 1970’li yılların başındaki sinema salonu sayısı 1970’li yılların sonuna gelindiğinde yarıya inmiştir. Aynı şekilde sinema seyircisi sayısında da hızlı bir düşüş yaşanmıştır.

1980’li yıllara gelindiğinde iç pazarın daralmaya devam ettiği görülmektedir. 1970 sonlarında yerli filmcilikte başlayan kriz, 1980’li yıllarda da devam etmektedir. İç pazarın küçülmesinin başlıca nedeni sinema seyircisinin sayısının azalmasıdır. İzleyici sayısı düşünce, sinema salonu sayısı da azalmıştır (Işığan, 2003, s.34). Yerli film yapımının azalması, seyirci sayısının düşmesi ve salonların kapanmaya başlaması birbirini izlemiş, sektör yok olma durumuna kadar gelmiştir.

Prof. Sami Şekeroğlu'na göre sinema salonlarının içinde bulunduğu fiziksel koşullar da seyircinin kendisinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Tahir Alper Çağlayan, *Türk Sinemasında Seyirci-Sinema Etkileşimi ve Seyirci Profili* (2004) isimli çalışmasında, Prof. Sami Şekeroğlu'nun şu sözlerine yer vermiştir:

“Seyirci şu şartlar altında salonları terketti: Evinden çıkıp sinemaya gidecek bir aile; bir trafik keşmekeşi içinde, büyük bir para vererek gidiyor. Can emniyeti yok, terör var, her gün birileri öldürülüyor. Sinemada görüntüler kötü, ses kötü, koltuklar delinmiş, yırtılmış, felaket bir ortam. Ve bilet pahalı. Renkli, pırıl pırıl görüntüler evlere yayıldığında, insanlar 'Ben evde seyredirim, bu kadar parayı da vermeme gerek yok' dediler. Zaten gittiği yerde doğru dürüst bir şey oynadığı da yok...” (2004:127).

Ülkenin giderek karmaşıklaşan durumu, 1980 yılında yeni bir askeri

müdahaleyi doğurmuştur. Evine kapanmış olan sinema izleyicisinin imdadına video kasetler yetişmiştir. Bu yeni teknolojiyi hızla benimseyen seyirci kitlesi sinema salonuna gitmek yerine evlerinde film izlemeyi tercih etmişlerdir. Video kaset furçasının da sinema salonlarının kapanmasının üzerindeki etkisi büyük olmuştur (Korkmaz, 1997, s.78). Öte yandan 1980'lerin başında yaygınlaşmaya başlayan video, sinema sektörünün canlanmasında az da olsa rol oynamaktadır. Bölge işletmelerinin yerini alan video işletmeleri, yerli filmlerin haklarını satın alarak ve yapımcılara istediklerine uygun video filmi yaptırtarak krizde olan sinemayı hareketlendirmişlerdir (Erkılıç, 2003, s.140-141). Yerli film yapımının azaldığı bu yıllarda, video işletmecileri sayesinde yapımcıların yüzü az da olsa gülmüştür. Video dağıtımıcısı şirketler, yapımcıların ellerindeki eski filmleri satın almışlardır. Yapılan satışlar karşılığında yapımcıların elde ettikleri miktar oldukça düşük olmasına rağmen, peşin ve toplu olarak alınan bu para, iflas eşiğine gelmiş yapımcılara yeterli gelmiştir. Daha sonra ise yapımcılara avans veren video işletmecileri sayesinde, video kaset için film yapma dönemine girilmiştir (Abisel, 1994, s.109-110). Video kaset furçası ve video işletmecileri dönemi, devlet televizyonunun renkli yayına geçmesi ve özel televizyonların sayısının artmasıyla son bulmuştur (Çağlayan, 2004, s.165).

1980'li yıllarda sinema salonu, gösterilen film sayısı ve seyirci sayılarına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 6. 1980'li Yıllarda Türkiye'deki Sinema Salonu, Gösterilen Yerli ve Yabancı Film Sayısı ile Yerli ve Yabancı Film Seyirci Sayısı.

Yıl	Sinema Salonu Sayısı	Gösterilen Yerli Film Sayısı	Gösterilen Yabancı Film Sayısı	Yerli Film Seyirci Sayısı	Yabancı Film Seyirci Sayısı
1980	941	80.437	29.151	38.553.202	24.027.301
1981	991	79.833	30.514	41.523.345	34.629.209
1982	1.014	75.215	35.058	33.479.210	34.858.379
1983	975	69.592	38.046	35.835.614	45.133.962
1984	854	54.645	34.637	26.753.374	29.562.237
1985	767	49.755	31.656	21.284.575	21.386.030
1986	675	44.605	28.260	20.345.721	19.857.030
1987	460	31.048	21.706	11.734.923	13.097.248
1988	424	29.550	21.984	7.736.401	12.553.466
1989	383	22.348	19.814	7.165.710	13.882.149

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *İstatistik Göstergeler 1923-2013*. s.84.

Görüldüğü gibi, 1989 yılına gelene kadar sinema salonları sayısında büyük bir düşüş yaşanmıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere yapımevlerinin kapanmasıyla birlikte, yerli film üretimi azalmış dolayısıyla gösterime giren yerli film sayısı da azalmıştır. Salonların ve yapımevlerinin kapanmaya başlaması ise seyirci sayısının azalmasında doğrudan etkili olmuştur.

1950'li yıllarda hızla gelişmeye başlayan Türk sinema sektörü, bölge işletmeciliği sistemiyle altın çağını yaşamıştır. İzleyicinin beğenisi odaklı yapılan filmler sayesinde hem yapımevleri hem sinema salonu işletmecileri karlı çıkmışlardır. Filmler seyircilerin beğenisine göre yapıldığından her ne kadar birbirini yineleyen nitelikte olsa da Türk sineması canlanmıştır. 1960'lara gelindiğinde yapımevi, film, sinema salonu ve izleyici sayısında büyük bir artış gözlemlenmiştir.

Televizyon yayınının başlamasıyla birlikte halk ucuz maliyetli bu kitle iletişim aracına yönelmiştir. Film izlemek için evlerinden çıkmak zorunda olmayan izleyicilere televizyon cazip gelmeye başlamıştır. Ülkenin içinde bulunduğu siyasi durumdan dolayı sokaklar da güvensizleşince seyirci sinemaya hiç gitmez olmuştur. Sinema salonları zarar etmeye başlayınca, sinema salonu sahipleri, seks ve arabesk filmlerini gösterime sokmaya başlamışlardır. Bu tarz filmler televizyonda gösterim şansı bulamadığından belli bir kesim tarafından ilgi görmüş, sinema salonları bu filmler sayesinde bir süre daha ayakta kalmayı başarmışlardır.

1970'li yılların sonuna gelindiğinde elde bulunan resmi verilerde de açıkça görüldüğü üzere seyirci sayısı azalınca yapımevleri kapanmaya başlamış, çekilen yerli film sayısı azalmıştır. Sinema salonları da bu durumdan etkilenmiş, birçok sinema salonu kapanmaya başlamıştır.

1980'li yıllarda sinema salonlarının azalmaya başlamasının en önemli nedenleri arasında toplumun içinde bulunduğu durum, teknolojinin gelişmesi ve iletişim araçlarının hızla yayılması gibi faktörler bulunmaktadır. Tablo 6'da görüldüğü üzere 1989 yılına gelindiğinde Türkiye'deki sinema salonu sayısı 383'e düşmüştür. Sinema salonlarının hızla kapanmasının arkasında yatan etmenler, video pazarının yaygınlaşması, televizyonun renkli yayına geçmesi ve özel televizyon kanallarının hızla artmasıdır. Seyirci sayısının düşmesine neden olan bu etmenler

sinema salonlarının da durumunu etkilemişlerdir. Sinema sektörü, evlerine kapanan seyirciden dolayı, 1980'li yılların sonlarına doğru neredeyse yok olmuştur.

2.3 1989 Yılından Günümüze Sinema Salonları

1970'li yılların sonlarından itibaren dünyada hız kazanan küreselleşme olgusuyla birlikte, Türkiye'de de neoliberal politikaların benimsenip, ekonomik anlamda bir dönüşüm sürecine girildiği bilinmektedir. Başta 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte, 1950'li yıllarda benimsenen liberal politikaların aksine, Türk ekonomisinde yabancı sermayeyi teşvik etme amaçlı, daha kalıcı birçok yasal düzenleme yapılmıştır.

1980 yılı, piyasa ekonomisinin hakim olduğu, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası güçlerin belirlediği sınırlar doğrultusunda kararların alındığı ve uygulandığı bir neoliberal dönemin başlangıcı olmaktadır. Bu yıllarda ekonomideki devlet müdahalesi ile faiz ve döviz kurunda denetimler kaldırılmış, serbest piyasa uygulaması hız kazanmıştır. Bu uygulamayla aynı zamanda yabancı sermaye üzerindeki her türlü denetimin kaldırılmış, yabancı sermayenin serbestçe dolaşımı mümkün kılınmıştır (Uçkaç, 2010, s. 427).

Sonuç olarak 24 Ocak 1980 Kararları, Kepenek ve Yentürk'e göre (2011), uzun dönemli kalıcı bir "ekonomik gelişme" programıdır. Alınan kararlar çerçevesinde uzun döneme yönelik yapısal amaçlar; kamu kesimini daraltmak, sermaye-emek piyasalarını arz ve talep koşullarına bırakmak, iç ve dış piyasada serbestlik konularına daha çok yer vermektir (2011, s. 212).

Türk ekonomisinin dönüşüm süreci, 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte, döviz işlemleri ve sermaye hareketlerinin tamamen liberalleşmesiyle tamamlanmıştır. Kararın amaçları:

"- Daha liberal bir döviz sistemi yaratmak ve Ortak Pazar ve diğer mali piyasalarla bütünleşmeyi sağlamak,

- *Menkul kıymetlerin yurtiçi ve dışında alım-satımı önündeki engelleri kaldırarak sermaye piyasalarının gelişimine yardımcı olmak,*
- *Sermaye hareketlerini serbestleştirmek, bu şekilde bankaların yurtdışından kredi bulmasını sağlamak” olarak açıklanmıştır (Kunter, 1998, s. 27).*

Amaçlanan maddelere paralel olarak, kabul edilen kararlarla birlikte, Türkiye’de yerleşik olmayanlara da döviz mevduat hesabı açma hakkı tanınmıştır. Ayrıca gayrimenkuller üzerindeki blokaj hükmü kaldırılmış, altın ithali de serbestleştirilmiştir (Kula, 2003, s. 145).

1989 yılında kabul edilen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte Türk sinema sektörü de bir dönüşüm sürecine girmiştir. Amerikan şirketleri ülkeye girmeye başlamışlardır. UIP ve WB gibi büyük şirketler Türkiye’de şube açmıştır. Bu şirketler sinema altyapısına yatırım yerine Türk sinemasına sermaye akışını sağlayan dağıtım alanına el atmışlardır (Erkılıç, 2003, s.145). 1989 yılına kadar yabancı sermayelerin ülkeye girmesi kanunen mümkün halde değildir. Türk film ithalatçıları vasıtasıyla, yabancı filmler Türkiye’de gösterim olanağı bulmaktadır. Televizyon ve video kaset sektöründen zarar görmüş, teknolojiden ve altyapıdan yoksun Türk sineması, anayasada yapılan bu değişikliklerle birlikte büyük bir çıkmaza girmiştir (Evren, 1993, s.34).

Bu dönemde yaşanan ekonomik kriz en çok yapımcıları etkilemiştir. Yeterli sermaye birikimi olmamasından dolayı yapımcılığın neredeyse ortadan kalkma noktasına gelmesi, yönetmenlerin kendi yapım şirketlerini kurduğu bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu dönemdeki birçok film sponsorlar, ortak yapımlar, Eurimages ve Kültür Bakanlığı katkılarıyla yapılmıştır (Keskin, 2008, s.56). Sermaye yetersizliği sebebiyle, sinema sektörü bu kurumlar sayesinde döndürülmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin 1990 yılında üye olduğu Eurimages, Avrupa kültürünün desteklenip yayılması ve film endüstrisine parasal yardım amacıyla on iki Avrupa ülkesiyle birlikte 1989 yılında kurulmuştur. Kurum, bütçesini, üye ülkelerin yardım

fonlarıyla sağlarken; üye ülke sinemacılarına yardım şartı, bu sinemacıların yine üye ülkelerden iki ortak bulmalarındır. Eurimages, üye ülkelerin en az %50 Avrupa filmleri gösteren sinemalarına da destek vermektedir. Türkiye'de de Eurimages'in destek verdiği 22 sinema salonu vardır (Keskin, 2008, s.58-59). Faruk Günaltay (1994), Eurimages'in destek verme şartlarını, *Türsak Sinema Yıllığı '93*'te yer alan bir röportajında şu sözlerle ifade etmiştir:

“Eurimages'in bu yıldan başlayarak sinema salonlarına yapacağı yardım, 400 milyon Türk lirası civarında. Bunun için tek koşul, bir yıl boyunca salonda %51 (27 hafta) oranında yerli ve Avrupa filmi gösterilmesi. 94 yılı içinde amacımız, İstanbul'da 4 ya da 6, Ankara'da 2-3, İzmir ve Adana'da ise 1'er salona destek vermek, yerli ve Avrupa filmleri gösteren bir sinema salonları zinciri oluşturmak. Bu zincir sayesinde de, Türkiye'de de yeni bir gösterim pazarının oluşmasını sağlamak.”(1994:123).

Türk film endüstrisine giren Amerikan majörleri sadece dağıtım alanında değil gösterim alanında da etkin hale gelmeye başladılar. Ses düzeni, perde, projeksiyon gibi teknik anlamdaki gösterim koşullarında yapılan değişiklikler her ne kadar olumlu gibi görünse de (Türk, 1994, s.16), Türk sineması açısından sektörde beklenen canlanma gerçekleşmemiştir. Amerikan majörlerinin sektöre girmesiyle birlikte Türk filmleri vizyon olanağı bulmakta güçlük çekmeye başlamışlardır. 1989'da 200 yabancı film gösterime girmişken, vizyona giren Türk filmi sayısı 11 olmuştur. 1990 ve 1991'de bu sayılarda bir değişiklik olmamıştır. Türk sineması neredeyse yok olma noktasına kadar gelmiştir. Bu noktada devreye giren Kültür Bakanlığı da sektörü ayakta tutmayı başaramamıştır. Kültür Bakanlığı desteğiyle alelacele yapılan filmler, Yeşilçam tarzı anlayışı benimseyen türdedir ve majörlerin gençleri etkiledikleri sıra dışı film konuları ve görsel efektleriyle yarışacak durumda değillerdir. Bu filmler, gösterim şansı bulsalar bile gişe yapamadıklarından vizyondan kaldırılmışlardır (Evren, 1993, s.34-35).

Amerikan sinemasının yalnızca Türkiye'de değil, tüm dünya üzerindeki egemenliği ortadadır. 1991 yılında Fransa'da 58 Amerikan filmine karşılık 30 Fransız filmi, İtalya'da 68 Amerikan filmine karşılık 24 İtalyan filmi gösterilmiştir. İngiltere'de de her yüz filmde 93'ü Amerikan yapımıdır. Almanya'da gösterime giren

filmlerin %80,2'si, Japonya'da %55,2'si, İspanya'da ise %68,72'si Amerikan yapımıdır. Tüm dünya sinemasına egemen olan Amerika'da ise gösterime giren yabancı filmlerin toplam oranı %3'tür (Evren, 1993, s.36).

Büyük sinema salonlarının eski dönemde olduğu gibi rağbet görmemesiyle beraber sinema işletmecilerinin zararları artmaya başlamıştır. Salonlar dolmadığı halde sinema giderlerinin fazla olması sinemacılar için büyük bir problem haline gelmeye başlamıştır. İstanbul-Ankara-İzmir Sinema Gazetesi'nde (1990) yer alan bir röportajda Ramazan Selim Hergül konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“Biliyorsunuz artık 1200-1500 kişilik sinemalar cazip değil. Bu kadar büyük bir alanı, her seans 50-60 kişi kapatmak yanlış, gereksiz bir iş ve israf. Çünkü artık o seyirci potansiyeli bulunmuyor. Bu gelişmeyi dikkate alan Özen Film, Türkiye'de ilk kez sinemaları küçültme projesine girişti ve önce de Şafak'tan başladılar. Sinema üçe bölündü ve arada sesler karışmadığı için de bu işten ne biz ne de seyirci zarar görüyor. Aksine her iki taraf da yarar sağlıyor çünkü hem fazla film çıkarabiliyoruz, hem de küçük sinemada, dekorasyon işleriyle ve teknik düzenlemeyle daha çok ilgilenebiliyoruz... Yerli filmle başladık ve bundan sonra da kaliteli olmak kaydıyla, kendi programımız dışında filmlere yer verebileceğiz. Ama, biliyorsunuz, Şafak sinemalarını Özen Film işlettiği için programımız Özen Film'in ithal ettiği yapımlardan oluşuyor. Dediğim gibi farklı filmler de gireceğiz.”(1990:6).

Aynı gazetenin bir başka sayısında ise Kültür Bakanlığı'nın da cep sinemalarına teşvik amaçlı sinema işletmecilerine düşük faizli kredi vereceği söylenmektedir (1990:4). Cep sinemalarının sinema işletmecilerine yeni bir çıkış yolu yaratabileceği ön görülmüştür. Sinema seyircisine de istediği filmi izleme olanağı sunulmuştur. Sinema salonu işletmecileri bu yeni sinema tipiyle her ne kadar zararlarını aza indirgedilerse de, yerli yapımlar vizyon şansı bulamadıklarından sektör krizden tam anlamıyla kurtulabilmiş değildir. Hayatlarına devam etmek isteyen sinema işletmecileri uzun vadede hem sinema salonlarını bölmek hem de büyük dağıtım şirketleriyle çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu büyük dağıtım şirketleriyle yapılan yıllık anlaşmalardan dolayı, işletmeciler başka şirketlere ait filmler gösterememişlerdir. Yerli filmler, büyük dağıtım şirketlerinin paketlerinde yer alabilirse bu

sinemalarda gösterim şansı yakalamışsa da bu paketlere dahil olabilen Türk filmi sayısı oldukça az olmuştur (Işığın, 2003, s.38).

Türk sinemasının neredeyse yok olma durumuna geldiği bu yıllarda, ülkedeki sinema salonları yenilenmiş, çağa uygun teknolojiyle donatılmıştır. Her ne kadar sinema salonları yenilense de, yenilenen bu salonlarda Türk filmleri gösterim şansı yakalamakta zorlanmıştır. Son teknoloji görsel efektler, ses efektleri ve salonlardaki yeni ses düzenleri özellikle genç neslin dikkatini çekmiştir. Sinema salonları yeniden dolmaya başlamıştır ancak bu kitle Türk filmlerini tercih etmemektedir. 1996 yılına kadar gösterime giren Türk filmlerinin seyirci sayılarının az olması bu durumun başlıca göstergesidir (Çağlayan, 2004, s.165-166).

Salonların bölünmesiyle beraber, sinema salonu sayısında artış, koltuk sayısında azalma gibi bir durum söz konusu olmuştur. Yeni cep sineması eğilimini yakalayamayan işletmeler ise yer yer 2000 koltuğu bulan büyük salonlarıyla varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kapanma tehlikesi karşısında porno filmlere yönelen bu salonların önemli bir bölümü gene de kapanmıştır. Koltuk sayısının azalması, salon sayısının artmasının en temel sebebi, yüksek koltuk sayılı sinema salonlarının kapanmasıdır. Salonların bölünerek artması, buna karşılık koltuk sayılarının azalması, pazarın küçülmeye devam ettiğinin ancak kalan bölümünün de yeni dağıtım anlayışının egemenliğinin altına girmesinin bir göstergesidir (Işığın, 2003, s.45-47). Işığın'ın verilerine göre (2003), 1995 yıl sonu itibariyle işletme tipleri ve salon sayısı şöyledir:

Tablo 7. 1995 Yıl Sonu İtibariyle Türkiye'deki Sinema Salonları.

İşletme tipi	Küçük Salon (1-300 koltuk)	Orta Büyükölükteki Salon (301-599 koltuk)	Büyük Salon (600+ Koltuk)
ÇSİ*	72	24	11
Porno	21	67	64

*Çok Salonlu İşletmeler

Kaynak: Işığın, A. İ. (2003). Salonlar Artarken Koltuk Sayıları Azalıyor: 1990'lı Yıllarda Türkiye'de Sinema İşletmeciliği. *Film*, 3, s.47.

Tablo 7'den de anlaşılacağı üzere 90'lı yıllarda multipleks sinema formatı eğilimini yakalayamayan sinemalar, ayakta kalabilmek için, erotik film gösterimi yapmışlardır. Erotik film gösterimi yapan sinemalar, orta ve büyük salonlara sahip

sinemalardır. 1995 yılında çok salonlu işletmelerin büyük bir çoğunluğu ise, küçük salonlardan oluşmaktadır.

1989 sonrası başlayan yeni dönem ile ilgili Açar (1996), şunları söylemiştir:

“Son 6 yıl, en çok iş yapan filmin 800 bin seyirciyi çok zor geçtiği bir ülkede faaliyette bulunan yabancı şirketler için muhtelif deneylerle geçti. Sinema salonlarının teknik donanımlarıyla yakından ilgilendiler; havalandırma tertibatından koltuklara kadar çalıştıkları sinemalara gayri resmi bazı yükümlülükler getirdiler. Bu salonları desteklediler ve özellikle beş yıldızlı oteller ve alışveriş merkezlerinde açılan sinema salonlarına da ön ayak oldular. Başlangıçtan beri uyguladıkları bir strateji gereği, sinema salonu işletmeciliğine girmeyi tercih ettiler ama işletmecileri profesyonelce kontrol etmeyi ve onları kendilerine mahkum etmeyi de ihmal etmediler. Ama bu mahkumiyet, İstanbul'daki birçok sinema salonu için keyifli ve karlı bir mahkumiyet halinde. Bugün (1996) Türkiye'de UIP, Warner Bros ve Özen Film ile çalışmayan bir sinema için ayakta kalmak artık çok zor. Sinema salonlarını kontrol eden UIP ve Warner Bros, birçok yerli dağıtım şirketinin satın aldığı filmlerin dağıtım ve işletmesini de üstlenmeye başladı. Örneğin 94-95 sezonunda Film Pop'un satın aldığı Küçük Buda ve Ucuz Roman gibi filmlerin dağıtımını bizzat Warner Bros tarafından yapıldı. Umut Sanat ile UIP, Türkiye'nin belli başlı kentlerinde birçok sinema zincirine sahip olan yerli ithalatçı Özen Film'e karşı, ellerindeki filmleri gösterecek sinema salonu bulamayan küçük yerli film ithalatçılarını da desteklemiş oldu.”(1996:1186).

Görüldüğü gibi 1990'lı yıllardan itibaren sinema salonları yavaş yavaş bölünmeye başlamıştır. Her ne kadar Amerikan şirketleri sayesinde sinema salonları yenilenmiş olsa da bu şirketlerin Türk filmlerine vizyon şansı vermemesinden dolayı Türk sinema sektörünün durumu kötüdür. Seyirci sayısı artmış olsa da tercih edilen filmler yabancı yapımlardır.

2000'li yıllara gelindiğinde yapımcılar finansal kaynak sorununu çözmek amacıyla farklı kanalları kullanmaya başlamıştır. Bunlar, kendi öz kaynakları, eğer ilk filmi değilse bir önceki filminin hasılatı, televizyon satışlarından elde edilen

gelirler, Kùltür Bakanlığı ve Eurimages'in yaptıkları katkılar, DVD satışlarından gelen gelirler ve ürün yerleştirmeleridir. 2005 yılından sonra bazı dağıtımcılar da, film yapım aşamasındayken yapımcıya avans vererek filmin yapımına destek olmuşlardır. Türk sineması açasından yapım ve dağıtım süreçlerinin bütünleşmesi her ne kadar yeni bir uygulama olsa da, bu yeni anlayış yerli film yapılmasını olumlu anlamda etkileyecek bir gelişme olmuştur (Arslan, 2011, s.24).

Yapımcı, dağıtımcıya çekmek istediği filmle ilgili bilgi vermektedir ve filmine destek talep etmektedir. Dağıtımcı projeyi beğendiği takdirde, sonradan ödemesi gereken paranın bir miktarını avans olarak ödeyerek filmin yapımına destek sağlamaktadır. Dağıtımcı, yapım katkıda bulunduktan sonra, filmin sinema salonu dağıtımını da üstlenmektedir (Arslan, 2011, s.28). Eylem Arslan, *2000'li Yıllar Öncesi ve Sonrasında Türk Sineması'nda Kullanılan Yapım Kaynaklarının Değerlendirilmesi* isimli çalışmasında (2011), Medyavizyon Dağıtım Şirketi müdürü Tolga Akıncı ile 7 Nisan 2009 yılında yaptığı görüşmeye yer vermiştir. Tolga Akıncı yapımcı ve dağıtımcı ilişkisiyle ilgili şunları söylemiştir:

“Şirketimiz 2007 ve 2008 yılı boyunca Türk filmlerinin yapım sürecine yaklaşık iki milyon dolar katkıda bulunmuştur. Sevdiğimiz projelere elli bin dolar ila iki yüz elli bin dolar arasında finansal kaynakta bulunuyoruz. Süreç şu şekilde işliyor, bize proje olarak geliyor, senaryoyu okuyup beğerirsek, oyuncu seğimini, yönetmenini konuşuyoruz. Yapım faaliyetleri başladıktan sonra hem avans ödemesi hem de dağıtım kanallarına yönelik faaliyetlerde yapımcıya yardımcı oluyoruz.”(2011:28).

Bu yeni dönem yapımcı-dağıtımcı ortak yapımlarının bölge işletmecileri döneminden ayrıştığı nokta, dağıtımcıların filmin senaryosuna müdahale etmemesidir. Bölge işletmecileri, bölgelerinde beğerilen konuları yapımcıya bildirmekte, yapımcılara bu konularda film yapmaları halinde avans verdikleri bilinmektedir. Bu yeni uygulamada ise dağıtımcılar filmin senaryosuna müdahale etmemekte, oyuncu seğimi, yönetmen tercihi gibi konularda sürece dahil olmaktadır. Hatta birçok dağıtımcı, filmleri seğerken, yapım sonrası kurgu aşamasında olanları tercih etmektedir. Bunun nedeni ise, filmin gişe yapıp yapmayacağı konusunda kendilerini garantiye almak istemeleridir (Eylem, 2011,

s.28).

Yabancı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de, dağıtımçı firmalar ile sinema işletmecileri “hasılat paylaşımı” sistemiyle çalışmaktadırlar. Hasılat paylaşımı oranları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Türkiye’deki hasılat paylaşımına göre filmlerin gişe gelirleri, rüsum ve KDV düşüldükten sonra sinema işletmesiyle dağıtımçı arasında yarı yarıya paylaşılmaktadır. Örneğin, 10 TL'ye satılan bir sinema biletinde, 8,42 TL'lik net fiyat üzerine eklenmiş %10 rüsum (0,84 TL) ve %8 KDV (0,74 TL) bulunmaktadır. Vergileri düşülmüş net fiyat üzerinden yarı yarıya anlaşılan sinema işletmecisi ve dağıtımıcının payına 4,21'er TL düşmektedir (Altıoklar, 2010, s.14-15).

Sinema endüstrisindeki değişimlerle birlikte sinema salonları da yeni bir yapılanmaya girmiştir. Kentlerin, şehir merkezleri dışına doğru kaymasıyla birlikte, içinde birden çok sinema salonu bulunan “multipleks” sinemalar açılmaya başlamıştır. Bu salonlar, ses, görüntü, ışık, konfor ve izleyiciye sunulacak farklı faaliyetlerle ön plana çıkmaktadırlar. Multiplekslerle birlikte sinema salonlarının, televizyonun veya evde bulunan diğer film oynatıcı cihazların evde sağladığı konforla rekabet edebilmesi gibi bir durum ortaya çıkmıştır (Tanrıöver, 2011, s.74). Multipleks sinema salonu formatını, Amerikan şirketleri ülkemize getirmiştir. Örnek olarak, 1998-2000 yılları arasında, Cinemaxx ve Cineplex Odeon ülkemizde on iki çok sahneli sinema salonu açmıştır. Başta büyük şehirlerde olmak üzere, birçok sinema salonu yenilenmiştir ve Dolby Stereo veya Dolby Digital ses sistemleriyle donatılmıştır (Acland, 2005; Ulusay, 2004’ten aktaran Kalemci ve Özen, 2011, s.73).

Multipleks sinemaların, televizyonlarla rekabet eder hale gelmesinden Akdemir (2008) şöyle bahsetmektedir:

“90'ların başında cep sineması nosyonu ve Türkiye'nin her yanında cep sinemaları oluştu. Ama şu anda durum o değil. O sinemalar yavaş yavaş kapanacak. Çünkü dünyada trend değişti. Şimdiki ev sistemlerinde beş altı metrelik perdeyi evinizde görebildiğiniz ve DVD'den filmleri seyrebileceğiniz için sinemalar eskiye doğru bir dönüşe başladılar. Artık beş yüz kişilik sinemalarla başlıyoruz ve bunlarda yirmi-yirmi beş metrelik

perdeler var. bunları hiçbir eve sığdırmanız mümkün değil. Burada size verdiğimiz toplu olarak eğlence ve çok büyük bir eğlence. Zaman içerisinde üç boyutlu olarak eğlenceyi insanlara sunmakla görevliyiz. Onun içerisinde dijital sinema var. Maçları belki sinemada seyretmeye başlayacaksınız. Belki konserleri seyretmeye başlayacaksınız. Benim yeni geldiğim fuarda sadece bunlar konuşuluyordu ve bunlar başlıyor. Bütün dünyada modeller gelişti. Bizim verdiğimiz sadece toplu bir eğlence şekli. Evet, insanlar eve kapanıyor ama bir yandan birileri evde olmak istemiyor. İki-üç kişi evde olmak yerine beş yüz kişilik bir salonda yeni insanlarla birlikte yemek yiyip alışveriş edip bir şeyler seyretmek artık bir sosyal olgu olmaya başlıyor. Bizim toplumumuza da giriyor. Haftasonu toplu halde alışveriş merkezlerine gitmek gibi bir nosyon oluştu eskiden yokken. Onun için sinemanın çok gelişeceğine inanıyorum ama yurt dışında birçok ülkede olduğu gibi büyük kuruluşların gerek yapımına, gerek sinema inşasına yatırım yapması gerektiğini düşünüyorum.”(2008:271).

Bu yeni dönem sinema salonu anlayışı Adnan Akdemir'in söylediklerine göre her ne kadar sinema salonları ve sinema endüstrisi açısından olumlu bir anlam teşkil etse de Burçak Evren'e göre ise, büyük alışveriş merkezlerinin gösterişli ama ufak tefek odalarında film izleme kolaylığı sunması sinemayı büyük arenaların içine sokmuştur. Bu yeni sinema salonu formatları işlevsel ama bir o kadar kimliksizdir. Salonların, dolayısıyla perdelerin küçülmesi, sinema salonlarının kendine özgü kişiliğinin yok olmasını da beraberinde getirmiştir (Evren, 1998, s.190).

Teknolojik ve finansal imkanların gelişmesiyle beraber, aynı anda birden çok film kopyasının gösterime sokulduğu bu dönemde, çok sahneli sinema formu bu gösterim stratejisine uygun olan sinema tipidir. Çok salonlu sinema formatı her ne kadar bu gösterim stratejisine uygun olsa da, kuruluş maliyeti açısından tek sahneli sinemalara göre pahalılık göstermektedir. Bu tip sinemaların verimli işletilebilmeleri için, nüfusun yoğun olduğu yerleşim merkezlerinde kurulmaları gerekmektedir. Amerikan tarzı sinemaların büyük kentlerde kendilerine yer bulmalarının nedeni, potansiyel nüfus yoğunluğudur (Kalemci ve Özen, 2011, s.75-77).

Çok sahneli sinemaların, tek sahneleri sinemaları yok edeceği düşüncesi her

ne kadar yaygın bir kanı olsa da durum öyle değildir. Çok sahneli sinemaların sayılarının 1999 yılından sonra neredeyse düz bir seyir izlemiştir. 1988 yılında 53 çok sahneli sinema varken, bu sayı 1999'da 174, 2006 yılına gelindiğinde ise 180'dir. Tek sahneli sinemaların sayısı ise 1999 yılında 333 iken 2006 yılında 842'dir. Tek sahneli sinemalar, düşük kuruluş maliyetli olduğundan nüfus yoğunluğunun düşük olduğu yerleşim merkezlerinde varlıklarını sürdürmüş ve çoğalmaya devam etmişlerdir (Kalemci ve Özen, 2011, s.78). Çok sahneli sinema yatırımcılarının zarar edecekleri düşüncesiyle yatırım yapmadıkları düşük nüfus yoğunluğu olan yerleşim merkezlerinde, tek sahneli sinemalar kurulmuştur. Tek sahneli sinemalar, çok sahneli sinemaların varlıklarıyla beraber yeniden canlanmıştır.

Burçak Evren'in verilerine göre, Türkiye'de 2002 yılında 410 sinema binası, 889 sinema salonu, 177.631 adet koltuk, 2003 yılında ise 435 sinema binası, 1002 sinema salonu, 193.065 adet koltuk, 2004 yılında ise 443 sinema binası, 1059 sinema salonu, 198.782 adet koltuk bulunmaktadır (Evren, 2006, s.338).

Mehmet Soyarslan ise 2003 yılındaki sinema ve salon sayılarını şu şekilde açıklamıştır:

Tablo 8. 2003 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema ve Salon Sayısı.

	Sinema sayısı	Salon sayısı
İstanbul	102	295
Ankara	21	100
İzmir	29	70
Adana	9	30
Bursa	6	26
Taşra	222	397
Toplam	389	918

Kaynak: Soyarslan, M. E. (2003). *Sinema Salonları İşletmecilerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri*. IV. Türkiye Sinema Kurultayı Bildiriler-Raporlar 1-15 Ekim 2003/Antalya, s.153.

Deniz Yavuz'un Sinema Gazetesi'ndeki *Türkiye Sinema, Salon ve Koltuk Raporu*'nu ele alan Hakan Erkılıç'a göre ise, Türkiye'de 2003 yılında faal durumda 435 sinema, 1.002 salon ve 193.065 koltuk bulunmaktadır (2003, s.177). Görüldüğü gibi her araştırmacının verileri farklılık gösterebilmektedir.

Haftalık Antrakt Sinema Gazetesi'nin 19-25 Mayıs 2006 tarihlerinde yayınlanan sayısında 2006 yılına ait veriler şu şekildedir:

Tablo 9. Haftalık Antrakt Sinema Gazetesi'nin Derlediği 2006 Yılı Verileri.

Sinemanın Türü	Kompleks	Perde-Ekran	Koltuk
Aile*	387	1.196	183.967
Erotik	123	125	17.033
Ordu	26	27	7.755
Üniversite, Okul	27	27	7.564
Arabalı	1	1	301
Açıkhava, Yazlık	18	18	10.205

*Aile sinemaları olarak verilen sayının içerisinde düzensiz gösterim yapan salonlar ile kültür merkezleri de yer almaktadır. Ayrıca bu sayının içerisinde 8 salonlu 1376 koltukla üç boyutlu sinemalar da vardır.

Kaynak: Türkiye Sinema Sayıları. (19-25 Mayıs 2006). *Haftalık Antrakt Sinema Gazetesi*, Yıl:17, Sayı:30.

Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere 2006 yılına gelindiğinde ailelere hitap eden sinema salonları çok salonlu sinema salonlarıdır. Erotik film gösterimi yapan sinema salonlarının sayısının 123, perde sayısının ise 125 olması, bu sinema salonlarının tek sahneli olarak hayatlarına devam ettiklerini göstermektedir. Ordu, üniversite ve okul içerisinde bulunan sinema salonlarının da neredeyse tamamının tek salonlu olduğunu söylemek mümkündür. 2006 yılında ülkemizde pek de yaygın olmayan arabalı sinema salonundan bir tane bulunmaktadır. Bir dönemin ucuz maliyetle maksimum kar getiren açıkhava sinemalarından ise 2006 yılına gelindiğinde, sadece 18 tanesinin aktif olduğu görülmektedir.

2006 yılında çok salonlu sinema zincirlerinin ve bireysel işletmelerin salon sayıları ve toplam pazar içindeki payları ise şu şekildedir:

Tablo 10. 2006 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema İşletmeleri ve Pazardaki Payları.

Sinema İşletmecisi	Salon Sayısı	Toplam Pazar İçindeki Pay
En Büyük 6 Sinema Zinciri	354	%29,8
AFM	140	%11,8
Cinemars&Tepe Cinemax	67	%5,6
Tüze Grubu	66	%5,5
Cinemall	28	%2,4
Özen Film	28	%2,4
Cinecity	25	%2,1
Bireysel İşletmeler	835	%70,2
Türkiye Toplam	1.189	%100,00

Kaynak: Erus Çetin, Z. (Ocak 2007). Film Endüstrisi ve Dağıtım: 1990 Sonrası Türk Sinemasında Dağıtım Sektörü. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 4, 4, s.12.

2006 yılında Türk sinema sektöründe bireysel işletmelerin hakimiyeti sürmektedir. Her ne kadar yavaş yavaş büyük holdingler sinema sektörüne girmeye başladılarsa da, bu yıllarda salonlarını bölen bireysel işletmeler varlıklarını sürdürmektedirler.

Çok salonlu sinema zincirlerinin ve bireysel işletmelerin 2009 yılında geldiğinde salon sayıları ve pazar payları şu şekildedir:

Tablo 11. 2009 Yılında Türkiye’de Bulunan Sinema İşletmeleri ve Pazardaki Payları.

Sinema İşletmecisi	Salon Sayısı	Toplam Pazar İçindeki Pay
En Büyük 9 Sinema Zinciri	701	%42.5
AFM	201	%.12
Cinebonus	232	%13.8
Avşar	96	%5.7
Cinemall	23	%1.4
Özen Film	21	%1.3
Cinecity	25	%1.5
Cinamarine	39	%2.5
Prestige	48	%2.9
Umut Sanat	16	%1.0
Bireysel İşletmeler	966	%57.5
Türkiye Toplam	1.667	%100.0

Kaynak: Tanrıöver Uğur, H. (2011). *Türkiye’de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri*. s.41.

Yalnızca üç yıl içerisinde, hem pazara yeni sinema zincirlerinin girdiği hem de bireysel işletmelerin toplam pazardaki sayısının yavaş yavaş azaldığı görülmektedir. Alışveriş merkezlerinin tercih edilirliliğinin artmaya başladığı bu yıllarda, bu komplekslerde sinema zincirleri açılmaya başlamıştır. Dolayısıyla birçok açıdan üstün bu alışveriş merkezi sinemalarının karşısında, bireysel işletmeler olan semt sinemaları yenik düşmüştür.

02.12.2009 tarihinde Deniz Yavuz'un Antrakt Sinema Gazetesi için hazırladığı verilere göre ülkemizde açık hava sinemaları ve erotik sinemalar hariç, toplam 483 sinema, 1.810 sinema salonu ve 247.616 koltuk bulunmaktadır. Yine Deniz Yavuz'un verilerine göre 2010 yılında gelindiğinde Türkiye’de sekiz sinema daha açılmıştır ve salon sayısı 1.874’e, koltuk sayısı da 254.027’e yükselmiştir (Yavuz, 2009’dan aktaran Tanrıöver, 2011, s.34-35).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun ise 2013 yılına kadar derlediği sinema istatistikleri şu şekildedir:

Tablo 12. Türkiye'nin 1990-2013 Yılları Arasındaki Sinema İstatistikleri.

Yıl	Salon Sayısı	Toplam Film Sayısı	Gösterilen Yerli Film Sayısı	Gösterilen Yabancı Film Sayısı	Toplam Seyirci Sayısı	Yerli Film İzleyen Seyirci Sayısı	Yabancı Film İzleyen Seyirci Sayısı
1990	354	18.587	19.739	5.668.705	13.565.271	2.899.103	14.187.049
1991	341	16.114	19.016	4.135.653	12.408.040	3.289.438	13.616.299
1992	312	12.939	16.581	3.082.474	10.158.925	2.079.671	13.326.926
1993	281	11.196	14.394	3.356.713	9.163.881	2.923.286	11.579.766
1994	292	9.414	12.717	1.185.408	9.282.056	6.657.156	12.013.678
1995	301	8.270	13.485	1.509.502	7.796.192	6.795.791	11.205.675
1996	300	11.761	15.315	1.593.458	7.861.138	10.838.617	12.673.982
1997	344	6.167	13.545	2.467.300	8.877.127	7.712.626	12.946.943
1998	358	3.983	14.201	2.100.769	13.650.177	16.166.153	14.966.078
1999	516	4.364	17.211	2.097.503	13.231.629	15.220.249	16.114.198
2010	1.834	35.999	12.885	23.114	35.787.380	17.996.023	17.791.357
2011	1.917	37.892	13.027	24.865	37.439.786	17.954.808	19.484.978
2012	1.998	37.546	12.072	25.474	39.002.190	18.235.611	20.766.579
2013	2.102	40.406	15.545	24.861	45.077.509	24.963.870	20.113.639

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *İstatistik Göstergeler 1923-2013*. s.84.

Yukarıda anlatılanlar ve tablolardaki verilerin ışığında 1989 yılından itibaren sinema salonlarının sayısında artış olduğunu söylemek mümkündür. Türk sineması, özellikle 2000'li yıllardan itibaren yeniden canlanmaya başlamıştır. Televizyonun sinemayı öldürdüğü söylentisi ortadan kalkmıştır. Sinema salonları evdeki konforu aratmayacak hale gelmiştir. Salonların bölünmesiyle başlayan süreç multipleks sinema salonu formatıyla birlikte ilerlemiş, seyirci tekrar sinemaya dönmeye başlamıştır. Ancak her ne kadar bireysel işletmeler olan semt sinemaları kapanmaya ve AVM'ler içerisinde sinema salonları açılmaya başladıysa da nüfus yoğunluğunun az olduğu yerleşim yerlerinde tek sahneli sinema salonlarının sayısındaki artış devam etmiştir. Ayrıca her ne kadar gösterilen yerli film sayısı yabancı film sayısına nazaran az olsa da, 2000'li yıllarda yerli film izleyici sayısının yabancı film izleyici sayısı ile yarışır duruma geldiği de görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

3. İZMİR'DE BAŞLANGICINDAN BUGÜNE SİNEMA SALONLARI

İzmir, 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin çok da önemli bir kenti olmasa da, Sanayi Devrimi'yle birlikte ihtiyaç duyulan hammaddelerin ulaşım yolu üzerinde yer alan bir limana sahip olması, şehrin ticaret hayatının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yıllarda ticaret hayatı Avrupalılar'ın elindedir ve İzmir'de ticaret için buraya yerleşmiş birçok Levanten yaşamaktadır. Levantenler, kendilerine uygun eğlence hayatı ve eğlence mekanlarını İzmir'e taşımışlardır (Tümer, 2001, s. 47-51). Bu eğlence mekanlarından bir tanesi de sinema salonlarıdır. İzmir, Osmanlı Devleti'nde ilk sinema gösteriminin yapıldığı yer olması ve diğer bazı illere tanıklık etmesi açısından, Türkiye'nin sinema tarihinde önemli bir noktada yer almaktadır. Bu bölümde İzmir'deki sinema salonları, çalışmanın ilk bölümündeki dönemsel kategorilere paralel olarak üç bölümde ele alınacaktır:

3.1 1896-1950 Yılları Arasında İzmir'de Sinema Salonları

3.2 1950-1989 Yılları Arasında İzmir'de Sinema Salonları

3.3 1989'dan Günümüze İzmir'de Sinema Salonları

3.1 1896-1950 Yılları Arasında İzmir'de Sinema Salonları

İzmir kenti, 19. yüzyıl başlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun en kalabalık şehirlerinden biridir ve İstanbul'dan sonraki en dinamik kenttir. Gerek ticari hayat gerekse eğlence hayatı bakımından oldukça önemli bir durumdadır. Konumunun merkeziliği nedeniyle ticaret hayat burada her zaman hareketli olmuştur. Kentin limanı, çarşıları ve kentteki zanaat yaşamı, dünyanın dört bir yanından gelen tüccarlara burayı gözde kılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılda giderek zayıflamasıyla birlikte ülkenin bazı yerlerinde olduğu gibi, İzmir'de de yabancı azınlıklar her türlü alanda hakimiyet kurmaya başlamışlardır. Gerek sanayi yaşamının, gerek ticari yaşamın gerekse sosyal hayatın nabzının yabancıların elinde attığı görülmektedir. Birçok kuruluşta Ermeniler, Rumlar, Museviler ve çeşitli Avrupa ülkelerinden gelen yabancılar hakimken, Türkler daha çok tarım ve zanaat kollarında iş görmektedirler. Kentin eğlence ve sanat yaşamına bakıldığında, bugünün Birinci

Kordon'u, o zamanların Rıhtım Caddesi göze çarpmaktadır. Oteller, kıraathaneler, birahaneler, dönemin ünlü gazinoları, kahveler Birinci Kordon'da bulunmaktadır. Aynı şekilde İkinci Kordon'da da lokantalar, eğlence ve sanat aktivitelerinin düzenlendiği mekanlar, kulüpler bulunmaktadır. Bu mekanların işletmeleri hep çoğunlukla azınlıkların elindedir. İzmir'deki tiyatro yaşamı da oldukça hareketlidir. Kentte ciddi sayıda tiyatro bulunmaktadır. Aynı şekilde operalar ve kabareler sürekli ziyaretlerle burada sanat yaşamını ayakta tutmuşlardır. Sanat yaşamı da İtalyanlar başta olmak üzere yine yabancıların ellerindedir. İzmir'deki ilk sinema salonları da Birinci Kordon'da yer alan bu tiyatro binalarının yerine açılacaktır. Tıpkı tiyatro ve diğer sanat aktivitelerinde olduğu gibi İzmir'deki ilk sinema işletmeleri de yabancılar ve azınlıkların elinde olacaktır (Makal, 1992, s.5-38).

19. yüzyıl sonlarına doğru, İzmir ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul dahil hiçbir yerleşim yerinde elektrik yoktur. Dönemin bazı gazinoları küçük dinamolarla tesislerini aydınlatmaktadır. Bunlardan bir tanesi de İzmir'de ilk sinema gösterimini yapan Apollon isminde bir salondur (Beyru, 2000, s.256-257). Dönemin gazetelerinden Ahenk Gazetesi'nde bu ilk sinema gösterimi ile ilgili haber şudur:

“Frenk mahallesinde bulunan ‘Apollon’ salonunda her akşam saat 5.00’den 6.00’ya kadar Edison’un buluşu olan kinematograf adlı bir alet vasıtası ile, hayret verici bir ustalıkla, hareket halinde bulunan cisimlerin resimlerinin alınması gibi, çok eğlenceli ve seyre değer oyunlar icra edilmektedir. Duhuliye, büyükler için çeyrek meci diye, çocuklara ise on meteliktir.” (Ahenk Gazetesi, 10 Aralık 1896’dan aktaran Beyru, 2000, s.257).

Ahenk Gazetesi'nin bir hafta sonraki sayısında, yapılan gösterimle ilgili daha ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Gazetede bu konuyla ilgili yayınlanan yazı şu şekildedir:

“Söz konusu oyunların ne derece şaşırtıcı bir ustalıkla yapıldığını anlamak ve ünlü bilgin Edison’un bilim alanındaki harikulade ustalığını görmek ve günümüzde fen alanında karşılaşılan ilerleme konusunda bir fikir edinebilmek için, bu salonu ziyaret etmek şarttır. Pazar gecesi, saat 6.00 sıralarında biz de adı geçen salonda hazır bulunduk. Önce sahnenin önünde yanmakta olan iki lamba aniden söndürüldü ve salon karanlıklar içinde kaldı.

Seyirciler, sırtlarını sahneye dönerek, karşısında asılı olan beyaz bir perdeyi dikkatle izlemeye koyuldular. Biraz sonra, bilinmeyen bir noktadan verilen bir elektrik ışığıyla perde aydınlandı. Daha sonra perde üzerinde, bir yemek masası etrafında oturup yemek yemekte olan bir aile belirdi. Yemek yiyen aile fertlerinden her birinin bu yemek sırasındaki hareketleri ayrı ayrı görülmekte. Seyirciler, fevkalade bir hayret ve heyecan içinde bu garip ve inanılmaz manzarayı seyrediyor ve bu aile ile adeta bir arada olmak istiyorlardı. Daha sonra aile, karanlık içinde kayboldu, daha sonra perdede, banyo almaya hazırlanan çıplak bir kadın ortaya çıktı ve banyosunu bitirdikten sonra ortadan kayboldu. Bunun hemen arkasından Çar hazretlerini Paris'e götüren tren perde üzerinde yürümeye başladı. Trenin ortadan yok olmasının ardından beyaz fistanlar giymiş bir aktris fevkalade bir ustalıkla dans etmeye başlayarak seyircilerin şaşkınlığına neden oldu. Aktirisin, perde üzerindeki görünümü, dans etme biçimi, gerçekten şaşkınlık verici ve tarif edilemeyecek bir güzellikteydi. Bu aktrisin ardından bir takım çamaşırcı kadınlar ortaya çıkarak çamaşır yıkamaya başladılar. Daha sonra da seyirciler, kendilerini Paris'in Republique meydanında buldular. Berrak mavi bir gök altında adı geçen meydanın aldığı manzara tasvir edilemez. Etrafındaki muhteşem yapılar, caddenin ortasından geçen tramvaylar ve yolcular net olarak görülebiliyor. İnsan ise bu garip manzara karşısında hayretler içinde kalıyor. Bundan sonra perde üzerinde, bir takım çocukların raksetmeye başladıklarını görüyoruz. Seyircilerin bunu da bir süre seyretmelerinden sonra oyun bitmiş oluyor.”(Ahenk Gazetesi, 17 Aralık 1896'dan aktaran Beyru, 2000, s.257-258).

Ahenk Gazetesi'nin ileriki sayılarında yer alan yazılara göre film gösterimi, Apollon salonundan Kordon'da bulunan Luka kahvehanesine aktarılmış ve giriş ücreti büyükler için 10, küçükler için 6 meteliğe düşürülmüştür. (Ahenk Gazetesi 24 Aralık 1896, 12 Ocak 1897'den aktaran Beyru, 2000, s.258).

İzmir'de sinema hayatı Cumhuriyet döneminden çok önce başlamış ve sinema halk tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Küçük bir gazino olan Apollon salonunda

yapılan gösterimin ilgi çekmesi ve gösterimlerin Kordon'da bulunan bir kahvehaneye taşınarak devam etmesi bunun en büyük kanıtı olmuştur. Halk tarafından ilgi gören sinema, bilet ücretlerinin düşürülmesiyle de birlikte İzmir'de sinema hayatının yavaş yavaş canlanacağı sinyallerini de vermiştir.

Cumhuriyet dönemi öncesinde sinemalarda haremlik ve selamlık bölümleri bulunmaktadır. Alman, Avusturya, Macar, Bulgar subayları eşleriyle birlikte geldikleri sinemada farklı bölümlerde otururlar. Film başlamadan önce gong'a vurulmaktadır ve film boyunca gösterilen görüntülere, salondaki piyanoda çalınan klasik müzik eşlik etmektedir. Gösterilen filmler daha çok Alman, Avusturya ve Türk Merkez Ordu Sinema Dairesi kameramanlarının çektikleri savaş filmleridir (Makal, 1992, s.53-54).

İzmir'de bilinen anlamda inşa edilen ilk sinema salonları Rıhtım üzerindeki Pallas, Parison ve Pathe sinemalarıdır. Sonraki dönemlerde Pathe Sineması Pantheon, Parison Sineması Sakarya ve Pallas Sineması da Palas, Majik, Tayyare adlarıyla anılacaktır. Bu sinemalar dışında Karşıyaka Irgat Pazarı, Asansör üzeri, Kokaryalı, Basmahane ve Salhane iskelesinde "sinematografhane" denilen birçok salon bulunmaktadır (Ürük, 2011, s.78).

1912 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerinin oluşturduğu bir cemiyet, Beyler Sokak'ta, İzmir Milli Kütüphanesi'ne gelir getirmesi amaçlı, bitişik arsada ahşap bir sinema inşa etmişlerdir. Bu sinema 1920'lerin sonlarına kadar faaliyet göstermiştir (Ürük, 2008, s.184).

1920-1921 senelerinde birçoğu azınlık ve yabancılara ait olmak üzere İzmir'de toplam on yedi sinema salonu bulunmaktadır fakat bunun on üçü işletilebilmektedir. 1922 yılında Rumlar ve Yunanlılar'ın kaçışıyla salon sayısı beş altıya kadar düşmüştür (Keskin, 2008, s.6). Görüldüğü gibi toplumsal olaylar sinema yaşantısını İzmir'de de doğrudan etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Yunanlılar'ın İzmir'de mağlup olmasıyla beraber onların elinde bulunan sinema

salonları da kapanmak durumunda kalmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Milli Kütüphane Sineması yerine yeni bir sinema inşa edilmiştir. Milli Sinema adıyla anılan bu sinema, 1926 yılında hizmete girmiştir. Sinemanın cephesi ve koridorları Kütahya çinileriyle döşelidir ve duvarlarında dünyaca ünlü seyirlik oyunları gösteren dört büyük fresk bulunmaktadır. 840 kişilik olan sinemanın herbir koltuğu, Viyana'dan özel olarak getirilmiştir ve kadife kaplıdır. Ayrıca 100 koltuklu özel bir bölümü, 200 koltuklu balkon, 450 koltukluk parteri, her biri beşer kişi alan 10 tane benyuvarı ve dörder kişi alan 10 tane balkon locasıyla sadece sinema değil tiyatro ve müzikhol olarak da hizmet vermektedir. Bu sinemada orijinal dilde film gösterimi yapıldığından İzmir'in en seçkin sineması haline gelmiştir (Ürük, 2008, s.185). Orijinal dilde film gösterimi, İzmir halkının her kesimine hitap etmediğinden Milli Sinema diğer sinemalara göre daha çok elit kesimin geldiği bir yer olmuştur. En iyi filmleri gösteren Elhamra Sineması'na giderken kişinin üstüne başına, giyimine önem göstermesi bir adet haline gelmiştir (Umar, 1999, s.96).

İzmirliye dergisinin Ocak 2012 sayısında Yaşar Ürük, İzmir'de Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında bulunan sinema salonlarını ve kapasitelerini şöyle ifade etmiştir:

“Büyük Türk Sineması (Irgatpazarı), Lale Sineması (Keçeciler) ve Kışla Sineması (Sarı Kışla Yanı) 800'er kişilik; Palas (Tayyare) Sineması (Kordon) 700 kişilik; Ankara Sineması (İkiçeşmelik) 600 kişilik; Sakarya Sineması (Kordon) 550 kişilik; Halk Sineması (Karantina) 500 kişilik; Milli Sinema (Beyler Sokağı), Ferah Sineması (Karşıyaka), Markiz Sineması (Güzelyalı) ve Yıldız Sineması (Tepecik) 400'er kişilik; Şark Yıldızı (Buca) 300 kişilik; Bornova Sineması (Bornova) 250 kişilik ve Yıldız (Karataş) 200 kişilik.” (2012, s.63).

Holivut dergisinin 29 Ağustos 1934 tarihli 36. sayısında dördüncü sayfada yer alan bir yazıda ise İzmir'de bu tarihte dört adet sesli sinemanın bulunduğu ve bu

sinemaların Asri, Elhramra, Lale ve Tayyare olduğu belirtilmiştir (1934, s.36).

Cemil Filmer, *Hatıralar: Türk Sinemasında 65 Yıl* (1984) isimli kitabında sessiz film gösteriminin tekdüzeliğini yok edip, izleyicinin ilgisini çekmeye çalışmak için filmlerin reklamını yaparken çeşitli yöntemler kullandığını ve halk tarafından bu reklamların ilgiyle karşılandığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Sessiz filmde bakan sinema seyircisinin dikkatini çekmek için reklam işine hız verdim. Öncelikle çok miktarda telgraf kağıdı bastırıyor, rehberden seçme adresler buluyor ve şu haberi iletiyordum: ‘Kağıdı ateşe tutunuz. Hakkınızda hayırlı bir haber göreceksiniz.’ bu ibarenin altına limon suyu ile şunları yazıyordum: ‘Pazartesi günü Lale Sineması’nda beni mutlaka görünüz. İmza Bağdat Hırsız’ Tabii binlerce gönderdiğim bu telgraflar şehri bir anda ayağa kaldırıyor, sinemanın önünde o gün trafik tıkanıyordu. Bu sebeple beni o yıllarda İzmir valisi olan Kazım Dirik’e şikayet edecek oldular. Her hafta film değişiyor ve ben her hafta bir şeyler bulmak, bir değişik reklam yapmak zorunda kalıyordum. Bir seferinde de bir çuvaldan kukla yaptırarak sinemanın kapısı üzerine astım. Gazetelere şöyle bir ilan verdim: ‘Hirisostomos’un öldüğünü söylemişlerdi. Hayır ölmemiş. Yarın Lale Sineması önünde asılacaktır. Görünüz.’ Bu haber üzerine bütün halk sinema önüne birikiyor, polis geliyor, itfaiye erleri kapı zerindeki kuklayı indiriyorlar, bu vesile ile reklamımız yapılmış oluyordu.” (Filmer, 1984, s.140-141).

Bu yıllarda İzmir’deki kapalı sinemalar gelen kitleye bağlı olarak, farklı bir gösterim stratejisi kullanmayı tercih etmişlerdir. Örneğin, Karşıyaka halkı şehrin diğer kesimine kıyasla kültür ve görgü düzeyi açısından yukarıda olduğundan, buradaki seyirci kitlesi daha nezih, gösterilen filmler ise daha kalitelidir. İzmir’in merkez tarafında bulunan sinemalar ise; örnek olarak Tepecik’teki Ülkü Sineması, Basmane tarafındaki İkbâl Sineması ve İkiçeşmelik’te bulunan sinemalar, İzmir’in tümünden seyirci toplayabilen sinemalar değillerdir. Bu sinemalarda daha çok, bara düşmekli, kör olmaklı yerli filmler gösterilmektedir. Yazlık sinemalarda ise semt halkının profiline bağlı olarak, film başlamadan önce hafif batı müziği veya Türk

sanat müziği yayınlanmaktadır (Umar,1999, s.96).

3.2 1950-1989 Yılları Arasında İzmir’de Sinema Salonları

Cumhuriyet döneminde İzmir’in şehir yapılaşmasını sinema salonları açısından ele aldığımızda Karşıyaka dışında üç bölgenin öne çıktığı görülmektedir. İlk bölge; Ankara, Asri, Lale, Saray, Tan ve Yeni Sinema’nın bulunduğu Mezarlıkbaşı semtinden, Şenocak, Ferah gibi sinemaların bulunduğu Eşrefpaşa semtine uzanan Mezarlıkbaşı merkezli, Gazi Osman Paşa-Eşref Paşa Caddesi eksenidir. Cumhuriyetin ilanından itibaren yaklaşık otuz yıl boyunca bu sinemalar yerlerini ve önemlerini korumuşlardır. 1950’li yıllara gelindiğinde şehrin hareket ve eğlence merkezleri Mezarlıkbaşı ve çevresinden Basmane’ye doğru kaymıştır. Bunun altında yatan iki önemli nedenden ilki, Gümrük’ü Basmane Garı’na bağlayan Fevzi Paşa Bulvarı’nın tamamlanması, ikincisi ise İzmir Enternasyonal Fuarı’nın her yıl gelişen bir ticaret yaşamı yaratmasıdır. Dolayısıyla sinemaya yatırım yapacak olanlar da bu bölgeyi seçmeye başlamışlardır. Gaziler Caddesi üzerindeki Yıldız, Kulüp, İkbâl Sineması ve Büyük Sinema İzmir’in en önemli sinemaları haline gelmiştir. Sonraki yıllarda bu sinemaların yanına Tepecik’teki Ülkü Sineması, Gültepe’deki Gördüren Sineması ve Mersinli’deki Kocakıran Sineması eklenmiştir. Üçüncü vadede ise Anafartalar Caddesi ve çevresindeki Elhamra, Çınar, Konak, Şan, Sema sinemaları bulunmaktadır. Mithat Paşa Caddesi’ne uzanan bu vadideki sinemalara, Karataş’taki Site Sineması, Küçükalyalı’daki Köşk Sineması ve Hatay’daki Hatay Sineması da eklenebilmektedir (Ürük, 2012a, s.52). Görüldüğü gibi şehir merkezlerinin değişmesinden ve toplumu oluşturan bazı dinamiklerde yaşanan gelişmelerden sinema salonları da etkilenmektedir.

1950’li yılların başlarında İzmir ve yakın çevresinde toplam on iki adet sinema bulunmaktadır. Bunların yedisi İzmir’de, üçü Karşıyaka’da, biri Bornova’da diğeri ise Buca’dadır (İzmir Şehir Komisyonu Raporu, 1951, s.25’ten aktaran Gedikler, 2012, s.450).

Yazlık sinemaların, 1960’ların ikinci yarısına gelindiğinde sayılarının yüzü geçmekte ve bazı haftalarda yazlık sinemalarda kesilen bilet sayısı 500.000’i bulmaktadır. Yazlık sinema konusunda Türkiye’nin ikinci önemli kenti olan

Adana’da bile bu sayıya ulaşılmamıştır (Ürük, 2013, s.56). Bu yıllarda yazlık sinemalar, İzmir’deki sinema sektörünün önemli bir parçasıdır. Ayrıca bu dönemin sinema biletleri tam, şebeke ve çocuk biletleri olmak üzere üç ayrı fiyatla satılmaktadır. “Şebeke” yüksek öğrenim gören öğrencilerin bulunduğu kategoridir. Her sinema kapısında belediye tarafından görevlendirilen görevliler, izleyicilerin biletlerini doğru kestirip kestirmediklerini kontrol etmektedirler (Ürük, 2011, s. 53).

1970’li yılların başlarına gelindiğinde İzmir’de belli başlı 21 kapalı sinema bulunmaktadır. Bunlar Elhamra, Konak, Büyük, Efes, Elif, Hatay, İzmir, Kulüp, Köşk, Park, Kocakıran, Lale, Melek, Sema, Saray, Şan, Şenocak, Ülkü, Yeni, Yıldız ve Emek Sineması’dır. 1971-1972 senelerinde ise İzmir ilinin tamamındaki sinema salonu sayısı 239’dur (Ürük, 2012a, s.52-53). Sinema salonlarının arasına sonradan eklenen Sema, Şan, Çınar, İzmir, Karaca, Site ve Hatay sinemaları 1970’li yılların başında her ne kadar iyi iş yaptılarsa da, televizyonla birlikte çıkmaza giren sinemaların çareyi seks filmlerinde aramasıyla birlikte aileler sinemanın yolunu unutmuşlardır (Ürük, 2012b, s.52-53).

1980’li yıllardan itibaren ise, Türkiye’de benimsenmeye başlanan neoliberal politikardan İzmir de etkilenmeye başlamıştır. Ancak Türkiye’de dış ticaret açısından önemli bir konuma sahip olan İzmir’de, beklenenin aksine, ekonomik açıdan bir gerileme dönemine girilmiştir. Yaşanan ekonomik ve toplumsal gelişmelere paralel olarak, İzmir’de bir kentsel dönüşüm süreci başlamıştır. Kemeraltı bu süreçte, tarihsel ve kültürel canlılığını korumuştur (Işık, 2010, s. 196-197). Dolayısıyla bu yıllarda popülerlik kazanmaya başlayan sinema salonları da Kemeraltı ve çevresindeki sinemalar olmuştur.

3.3 1989’dan Günümüze İzmir’de Sinema Salonları

1980’li yılların başında Türkiye’nin neoliberal politikalar çerçevesinde yaşadığı yapısal dönüşüm süreci, 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ile birlikte tamamlanmıştır. Bu yasayla birlikte,

uluslararası sermayelerin ülkeye girişinin önündeki engeller tamamen kaldırılmıştır. Warner Bros ve UIP gibi Amerikan dağıtım şirketleri, tüm Türkiye’de olduğu gibi İzmir’de de sinema salonlarıyla anlaşmalar yapmaya başlamıştır. Dolayısıyla, bu şirketlerle anlaşma yapan İzmir’deki sinema salonları da bölünmeye başlamıştır.

Her ne kadar bu yıllardan itibaren İzmir’de sinema salonları dolmaya başlasa da, sayısal verilere bakıldığında, İzmir’in eski yıllara kıyasla sinema salonlarının sayısının azlığı göze çarpmaktadır. İzmir Valiliği’nin 1994 yılında yayınladığı *İzmir İl Yıllığı*’nda yer alan verilere göre, bu yıllarda İzmir’deki sinema salonu sayısı 22, koltuk sayısı 13.016’dır. Gösterilen toplam film sayısı 1.991 iken, bunlardan 1.105’i yabancı film, 886’sı Türk filmidir. Toplam seyirci sayısı olan 931.277 kişiden 309.470’i Türk filmi izleyicisi, 621.807’si ise yabancı film izleyicisidir (1994, s.454).

Bu yıllardan günümüze, İzmir’deki sinema salonlarının sayısı artan bir seyir izlemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 1995 yılından 2013 yılına kadar derlediği verilere göre İzmir’le ilgili rakamsal veriler şu şekildedir:

Tablo 13. İzmir’in 1995-2013 Yılları Arasındaki Sinema İstatistikleri.

Yıl	Sinema Salonu Sayısı	Koltuk Sayısı	Gösteri Sayısı	Seyirci Sayısı
1995	24	10.774	1.375	746.869
1996	27	8.616	1.376	707.035
1997	31	10.668	1.399	792.192
1998	36	11.046	1.543	831.905
1999	32	10.007	1.358	1.217.973
2000	41	11.241	1.589	1.063.048
2001	35	8.533	1.999	710.482
2002	39	10.532	1.679	1.439.170
2003	61	10.675	1.397	855.118
2004	85	12.573	1.621	1.746.371
2005	82	11.603	2.069	1.751.736
2006	76	11.186	2.251	2.205.628
2007	86	12.900	2.321	2.219.436
2008	107	16.475	2.598	3.513.752
2009	102	15.397	2.569	3.369.226
2010	110	17.746	3.063	2.882.493

2011	112	16.208	2.654	2.719.564
2012	105	15.007	2.415	2.677.782
2013	105	16.468	2.541	3.319.804

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *Bölgesel İstatistikler*.

2014 yılına gelindiğinde ise İzmir’de bulunan sinema salonları şunlardır:

Tablo 14. 2014 Yılında İzmir’de Bulunan Sinemalar.

SEMT	SİNEMANIN ADI	BİNA SAHİPLİĞİ	GÖSTERİM SIKLIĞI	SİNEMA BİNASI TÜRÜ	SALON NO	KOLTUK SAYISI	DİJİTAL MI?	3D MI?
Aliağa	Aliağa Belediyesi Cep Sineması	Mal Sahibi	Dönemsel Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	137	Hayır	Hayır
	Çok Amaçlı Sosyal Tesis Sinema Salonu	Mal Sahibi	Nadiren Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	187	Evet	Evet
Balçova	Agora Sinemaları	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	92	Evet	Hayır
					Salon 2	85	Evet	Hayır
					Salon 3	98	Evet	Evet
					Salon 4	121	Evet	Evet
					Salon 5	195	Evet	Hayır
					Salon 6	202	Evet	Evet
					Salon 7	102	Evet	Hayır
					Salon 8	102	Evet	Hayır
					Salon 9	60	Evet	Hayır
	Cinemaximum Balçova Kipa AVM	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	85	Evet	Hayır
					Salon 2	75	Evet	Hayır
					Salon 3	220	Evet	Hayır
					Salon 4	183	Evet	Hayır
					Salon 5	474	Evet	Evet
					Salon 6	173	Evet	Evet
					Salon 7	220	Evet	Evet
					Salon 8	101	Evet	Evet
					Salon 9	101	Evet	Evet
Bayraklı	Batı Sineması	Mal Sahibi	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Müstakil Sinema	Salon 1	174	Evet	Hayır
Bergama	Filmax	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Müstakil Sinema	Salon 1	200	Hayır	Hayır
Bornova	Cinemaximum Forum Bornova	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	275	Evet	Evet
					Salon 2	161	Evet	Hayır
					Salon 3	133	Evet	Hayır
					Salon 4	193	Evet	Evet
					Salon 5	105	Evet	Evet
					Salon 6	91	Evet	Hayır
					Salon 7	104	Evet	Hayır
	Selçuk Sinemacılık	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	124	Evet	Evet
					Salon 2	124	Evet	Hayır
					Salon 3	97	Evet	Hayır
Salon 4	97	Evet	Hayır					
Çeşme	Sinema Çeşme	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	115	Evet	Hayır
					Salon 2	120	Evet	Hayır
Çiğli	Cinecity Çiğli Kipa	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	178	Evet	Evet
					Salon 2	137	Evet	Evet
					Salon 3	124	Evet	Hayır
					Salon 4	70	Evet	Hayır
					Salon 5	178	Evet	Hayır
					Salon 6	174	Evet	Hayır
					Salon 7	120	Evet	Hayır
					Salon 8	63	Evet	Hayır

					Salon 9	75	Evet	Hayır
					Salon 10	130	Evet	Hayır
					Salon 11	174	Evet	Hayır
Foça	Foça Belediyesi Reha Midilli Kültür Merkezi	Mal Sahibi	Dönemsel Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	228	Evet	Hayır
Gaziemir	Hollywood Sineması	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	120	Evet	Evet
					Salon 2	124	Evet	Evet
					Salon 3	174	Evet	Hayır
					Salon 4	102	Evet	Hayır
	Cinemaximum Gaziemir Optimum AVM	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	213	Evet	Evet
					Salon 2	436	Evet	Evet
					Salon 3	213	Evet	Evet
					Salon 4	213	Evet	Hayır
					Salon 5	213	Evet	Hayır
					Salon 6	185	Evet	Hayır
					Salon 7	117	Evet	Hayır
					Salon 8	116	Evet	Hayır
					Salon 9	64	Evet	Hayır
					Salon 10	64	Evet	Hayır
Karşıyaka	Cinemaximum Ege Park Mavişehir	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	175	Evet	Evet
					Salon 2	171	Evet	Evet
					Salon 3	177	Evet	Hayır
					Salon 4	179	Evet	Hayır
					Salon 5	52	Evet	Hayır
					Salon 6	81	Evet	Hayır
Konak	Cinemaximum Konak Pier	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	127	Evet	Hayır
					Salon 2	154	Evet	Hayır
					Salon 3	164	Evet	Evet
					Salon 4	42	Evet	Evet
					Salon 5	38	Evet	Hayır
	Karaca Sineması	Mal Sahibi	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Müstakil Sinema	Salon 1	327	Evet	Evet
					Salon 2	85	Evet	Hayır
					Salon 3	94	Evet	Hayır
	Şafak Sineması	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Müstakil Sinema	Salon 1	120	Evet	Hayır
	Menemen	Menemen Belediye Kültür Merkezi	Mal Sahibi	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	99	Hayır
Ödemiş	Ödemiş Cep Sineması	Kira	Aktif ve Düzenli Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	203	Evet	-
					Salon 2	123	-	Evet
					Salon 3	98	Evet	-
Tire	Tire Belediyesi Şehir Sineması	Mal Sahibi	Dönemsel Gösterim Yapan Salon	Kültür – Belediye Sineması	Salon 1	219	Evet	Hayır
Torbali	Vizyon Kipa Sinema	Mal Sahibi	-	AVM İçinde Yer Alan Sinema	Salon 1	100	-	-

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü, (2014).

1900 ile 2015 yılları arasında İzmir’de açılıp kapanmış veya hala yaşamını sürdüren toplam 177 sinemayla ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu sinemalara dair bazı veriler Ek 2’de sunulmaktadır.

İzmir’de sinema, 1900’lü yılların başından bu yana devam etmektedir. İlk yıllarda eğlence hayatının Kordon’da olmasına bağlı olarak, sinema salonları da burada açılmaya başlamıştır. İzmir’deki kent merkezlerinin ticari hayata göre yer değiştirmesiyle birlikte, sinema salonlarının da konumları yıllar içerisinde değişmiştir. Kordon, Basmane ve Kemeraltı bölgeleri yıllar içerisinde sinema salonu açısından popüler olan yerlerdir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, İzmir’de 1989 yılı öncesinde, özellikle 1960’lı yıllarda, açık hava sinemalarının büyük bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Açık hava sinemalarında kesilen biletlerde, bu yıllarda rekor rakamlara ulaşılmıştır. 1970’li yıllarda tüm Türkiye’de olduğu gibi İzmir’de de televizyon yayını ve toplumda yaşanan olaylar sinema salonlarını etkilemiştir. Sinema salonları ve seyirci sayısında giderek bir düşüş yaşanmıştır. 1989 yılından sonra İzmir’de bulunan sinema salonları da bölünmeye başlamıştır. Tek sahneli ve büyük sinemalar bölünmüş, örneğin Sema Sineması, Sema Sinemaları olarak anılmaya başlamıştır. Her ne kadar salonların bölünmesiyle birlikte sinema sektörü canlansa da, salonlarını bölmeyen birçok semt sineması kapanmaya başlamıştır. 1994 yılına gelindiğinde, İzmir’de toplam 22 sinema kalması bunun bir göstergesidir. Ürük’ün (2008) de verilerinden anlaşılacağı üzere, 2000’li yıllardan itibaren İzmir’de de alışveriş merkezleri içerisinde sinemalar açılmaya başlamıştır. TÜİK’in derlediği veriler ışığında ise seneler içerisinde İzmir’de sinema salonu, koltuk sayısı ve seyirci sayısının artış gösterdiğini söylemek mümkündür.

Sinema Genel Müdürlüğü’nden alınan verilere göre 2014 yılında İzmir’de bulunan toplam 21 sinemanın 10 tanesi AVM içerisinde yer alan sinemalar, 7 tanesi kültür – belediye sineması ve 4 tanesi ise ayakta kalmayı başarabilmiş semt sinemalarıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın ilk bölümünde, Türkiye genelinde sinema salonlarının dönüşümü ele alınmıştır. Sinema salonlarının Osmanlı Devleti'yle tanıştığı ilk günden bu yana, sinema salonlarının toplumda yaşanan kırılma noktalarıyla nasıl paralellikler gösterdiği, 1989 yılında kabul edilen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar'dan Türkiye'deki sinema salonlarının nasıl etkilendiği ve sinema salonlarında nasıl bir dönüşüm yaşandığı ortaya konmuştur. Bu bölümde, İzmir'deki sinema salonlarının, tıpkı Türkiye'deki diğer sinema salonlarına paralel olarak nasıl dönüştüğü konusu İzmir'de sinemacılık yapmış veya sinemacılık yapmaya devam eden kişilerle yapılan sözlü tarih görüşmeleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

Yerel tarih araştırmalarında sözlü tarih yöntemiyle birlikte, yakın geçmişe tanıklık etmiş kişilerin gündelik yaşamlarından elde edilen bilgiler sayesinde, yazılı kaynaklarda bulunmayan veriler elde etmek mümkündür. Sözlü tarih, yalnızca yerel tarih araştırmaları için değil sinema tarihi araştırmaları için de büyük önem taşımaktadır. Bu bölümde, İzmir'de sinema sektörü ve sinema salonları, İzmir'de bu sektörde çalışmış veya çalışmaya devam eden kişilerin tanıklıklarına başvurularak ortaya konulacaktır.

29 Ocak 2015 - 28 Nisan 2015 tarihleri arasında, toplam uzunluğu 6 saat olan, İzmir'de sinema sektöründe çalışmış veya çalışmaya devam eden 12 kişiyle yapılan sözlü tarih görüşmeleri dört ana kategoride ele alınacaktır. Bu kategoriler şunlardır:

1. İzmir Sinema Sektörü Çalışanları
2. 1989 Öncesinde İzmir'de Sinema Sektörü ve Sinema Salonlarının Durumu

3. 1989 Yılında Yürürlüğe Giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ve İzmir’de Sinema Salonlarının Bölünmeye Başlaması
4. 2000’li Yıllardan Sonra İzmir’de Sinema Sektörü ve Sinema Salonlarının Durumu

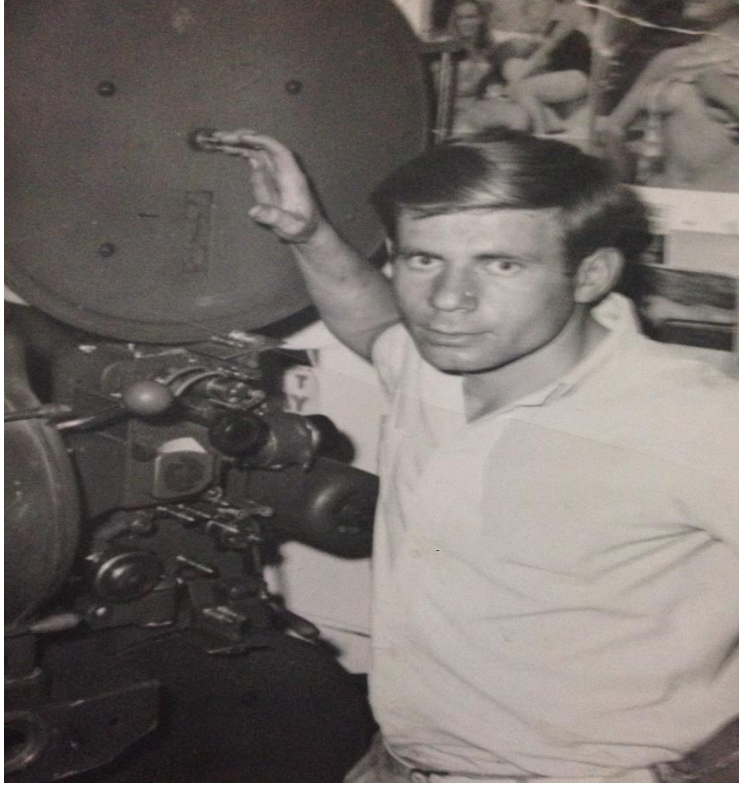
4.1 İzmir Sinema Sektörü Çalışanları

4.1.1 1989 Öncesinde İzmir’de Sinema Sektöründe Çalışmış Kişiler

1989 yılında çıkan kararla birlikte Amerikan şirketlerinin Türkiye’ye geldikleri bilinmektedir. Bu şirketlerin ülkeye girmesiyle birlikte sinema sektörü yavaş yavaş dev kuruluşların eline geçmiştir. 1989 yılından önce İzmir’de sinema sektöründe çalışmış kişilerin kim olduğunu bilmek, sektörün bu yıllardaki işleyişini kavramak açısından önem taşımaktadır. Bu bölümde İzmir’de 1989 öncesinde sinema sektöründe çalışmış ve araştırmada tanıklığına başvuru alan kişiler tanıtılacaktır.

Uzun yıllar sinema makinistliği yapmış ve hala da yapmaya devam eden Ahmet Erkanlı, 1944 yılında Akhisar, Manisa’da doğmuştur. Aile mesleği tütüncülük olmasına rağmen, sinemaya olan merakı nedeniyle lise yıllarında makinistliğe başlamıştır. Karaca Sineması’nda makinist olarak çalışmaya devam etmektedir (bkz. Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Manisa, 1963, Şehir Sineması, Ahmet Erkanlı.

Hüseyin Akalın, 1933 yılında İzmir’de doğmuş, 1956-1964 seneleri arasında belediye memurluğu yaptıktan sonra boş olan arsasını yazlık sinema yaparak, sinemacılığa başlamıştır. Gaziemir’de ilk yazlık sinemayı kuran Akalın, aynı zamanda uzun yıllar Arzu Film’in İzmir temsilciliği görevini de yürütmüştür. 2013 yılında sinemacılık hayatına son vermiştir.

Ersen Nişlioğlu, 1960’lı yıllardan bu yana İzmir’de hem makinistlik hem sinema işletmeciliği yapmıştır. 1947 yılında İzmir’de doğan Nişlioğlu, sinemacılık yaşamını şöyle özetlemiştir:

“Ben sinemacılık sektörüne şöyle girdim hani sinemalarda sinemacılığı devam ettirmem için, yazlık sinemalarda ve kışlık sinemalarda temizlik yapıp, dışarılarda afiş gezdirip, boruyla reklam yapıyorduk, filmleri anons ederek insanlara duyuru yapıyorduk. E sinemacılığa öyle başladım. Kendim çok

azimliydım. Ondan sonra Hatay semti diye bir Hatay Sineması'na geçtim İzmir'de Hatay İnönü Caddesi'nde Hatay Sineması'na geçtim. Aşağı yukarı on sene orada devam ettim, sinemalarda müdürlük yaptım, yer gösterdim, gişelere baktım, büfelere baktım yani sinemacılık, makinalara baktım, kendim makinistim de. Askeriyede de makinistlik yaptım. 17 ay askerde film oynattım askerlere. Tekrardan döndükten sonra aynı yere devam ettim. Ondan üç beş sene sonra, kendim Küçükalyalı Köşk Sineması'na talip oldum ve tuttum o sinemayı. 92 senesine kadar o sinemayı çalıştırmıştım buldum. Ondan sonra sinema yıkıldı, sinema yıkıldıktan sonra İzmir'deki en büyük balkonları, en büyük sineması Çınar Sineması'nda on beş sene müdürlük yaptım. Müdürlük yaptıktan sonra, gene bir ara, ara verdim. Tekrardan Özdemir Sökmen benim çok yakın arkadaşım. 'Abi işte bizim sinema var, babamız vefat etti. Gelip yardımcı olur musun?' diye, ben de geldim dördüncü senedir buradayım."

Ibrahim Sam ise 1967 yılında doğmuş ve çocukluğunda gerek sinema muavinliği, gerekse makinist yardımcılığı yaparak sinema sektöründe çalışmıştır. Teknik işlere ilgisi olan Sam, Almanya'da makinistlik yapmış bir tanıdığı aracılığı ile makinistliği öğrenmiştir. İlk makinistliğini Konak Sineması'nda yapmıştır ve sinema hayatı şöyledir:

"Ondan sonra kızdım, bıraktım mesleği. Uzunca bir süre yapmadım. Daha sonra yazlıklarda işte çiğdem sattım, minder sattım. Böyle böyle bir uğraş. Ondan sonra Şenocak Sineması'nda, Eşrefpaşa Şenocak Sineması'nda tekrar başladık makinistliğe. Ondan sonra yine bıraktım. Kendi teknik işlerime baktım. Daha sonra 1989 yılında ben babamla çalışıyordum. Dükkanımız vardı. Babayla bir tartışmamız oldu, kızdım dedim 'Ben bu mesleği yapmayacağım, sinemacılık yapacağım.' dedim, bıraktım. 1989 yılında Deniz Sineması'na girdim (bkz. Fotoğraf 2), oradan emekli oldum çıktım."

Fotoğraf 2. İzmir, 2000, Deniz Sineması, İbrahim Sam (solda) patronu Necmi Bey ile.

Şan Sineması'nın yaklaşık kırk sene işletmeciliğini yapmış olan Mustafa Kemal Aşkan, 1951 yılında İzmir'de doğmuştur. Amcası ve babası 1968 yılında Şan Sineması'nı işletmeye başladıklarından bu yana bilfiil sinemanın başında durmuştur. Aşkan, babasının sinemacılık hayatına başlamasını şu şekilde anlatır:

“Sebepleri sadece babam çok iyi bir sinema izleyicisiydi, aynı zamanda inşaat mühendisiydi. Amcam da yüksek mimardı. Onlar bu Şan Sineması 1968 senesinde açılmadan önce, Bakioğlu ailesine ait olan Sema Sineması'nın inşaatını yaptılar. Sema Sineması açıldı hemen Sema Sineması'nı biliyorsunuz, Şan Sineması'nın karşısındadır. Karşısında idi diyeyim daha doğrusu. Sinemayı açtılar ve zaten babam gençliğinden itibaren sinemaya aşık bir kişi. Sema Sineması da yapılıp ve çok iyi de çalışmaya başlayınca bir arayışa giriyorlar 'Biz de Kemeraltı'nda belli bir yerde bir sinema açabilir miyiz?' diye. Şimdiki Şan Sineması'nın olduğu yer o yıllarda

tekel deposu. Tekelle anlaşılıp kısa süre içinde tahliye ediyorlar ve orada sekiz ay gibi bir kısa sürede inşaatı bitirip 1000 kişilik tek bir sinema yapıyorlar.”

Kocakıran Sineması'nı uzun yıllar çalıştıran Remzi Kocakıran ise 1929 yılında İzmir'de doğmuştur. Sinemacılık hayatı öncesinde toptan peynir ticaretiyle uğraşan Kocakıran, Mersinli'de sahip olduğu arsayı 1960 senesinde yazlık sinemaya çevirerek sinemacılığa başlamıştır. Sinemacılığı ek bir iş olarak yapan Kocakıran, yazlık sinemasını 1970 senesinde kapalı sinemaya çevirdiğini ve 1980'li yıllara kadar sinemacılıktan çok büyük bir randıman aldığını belirtmiştir. Televizyona kayan müşterileri beraber sinema binasını düğün salonu haline çevirmiştir ve hala daha düğün salonu olarak kiralamaktadır.

Uzun seneler babasıyla birlikte sinema tefrişatçılığı yapmış olan Yüksel Tüfekçi, 1937 yılında Ödemiş'te doğmuştur. Tüfekçi halen, İzmir'de Gazimir Kipa AVM içerisindeki Hollywood Sinemaları dahil, toplam 14 sinemanın işletmeciliğini yapmaktadır.

İzmir'de sinemacılık, ilk yıllarından 1980'li yılların sonuna kadar karlılık getiren bir iş koludur. Bu nedenle farklı mesleklere mensup birçok kişi sinemacılığa yönelmiştir. İzmir'de özellikle yazlık sinemaların revaçta olması, boş arsası olan bazı kişilerin bu arsalarını yazlık sinemaya çevirerek sinemacılığa başlamalarına neden olmuştur.

Sinemacılık bu yıllarda babadan oğula geçen bir meslektir. Birçok sinemacı oğullarıyla birlikte uzun seneler çalışmıştır. Görüşülen kişilerden de anlaşılacağı üzere bu yıllarda kadınlar sinema sektöründe çalışmamaktadırlar.

Bu yıllarda sinemacılık, sinema aşkı ve merakıyla yapılan bir meslektir. Görüşülen makinistlerin tümü, sinema merakı ve sevgisiyle sinema sektörüne girdiklerini belirtmişlerdir. Tüfekçi, sinema sevgisini şöyle ifade etmiştir:

“Vallaha sinema içimden gelen bir şey. Kimse bana bir yol göstermedi, kimse mecbur etmedi. İçimde olan bir aşk.”

4.1.2 2000’li Yıllardan İtibaren Sinema Sektöründe Çalışan Kişiler

Bu bölümde 2000’li yıllardan itibaren sinema sektöründe çalışan kişilerin kim oldukları ve sinemacılığa ne şekilde başladıkları ele alınacaktır.

Çiğli Kipa AVM içerisindeki Deniz Cinecity Sinemaları Müdürü Barış Balaban, 1972 yılında Aydın’da doğmuştur. Çukurova Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu mezunu olan Balaban, 2007 yılından bu yana Alarko Holding’in turizm grubunun içinde sinema işletmelerinde İzmir bölgesinde yöneticilik yapmaktadır. Sinema sektöründe nasıl çalışmaya başladığı sorusunu şöyle cevaplamıştır:

“Şöyle söyleyeyim ben size, bu işletmeye yani yönetici arandığı zaman zaten turizm ağırlıklı bu bizim Alarko’nun turizm grubu otelcilik ağırlıklı. Oradan tanıdığımız vasıtasıyla iş teklifi getirdiler bana. Ondan sonra ben de kabul ettim, bu şekilde başladık.”

Batı Sineması sahibi Efe Sökmen ise 1988 yılında İzmir’de doğmuştur ve sinemacılık ona ve ailesine dedelerinden kalma bir meslektir. Üniversite öğrenimine hala devam eden Sökmen, yaklaşık 9-10 senedir bu sektörün içindedir.

Agora Sinemaları’nın müdürlüğünü yapan Kayaalp ise kendisinden şöyle söz etmiştir:

“Ben 12 Ocak 1963’te İzmir’de doğdum. İlk, orta öğrenimimi İzmir’de yaptım. Liseyi de İzmir Atatürk Lisesi’nde okudum. Daha sonra da İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği bölümünde okudum. Annem İngilizce öğretmeni, babam bankacı. Kardeşim var bir tane o da Boğaziçi’nden mezun. Şu anda İtalya’da evli. İtalya’da oturuyor. Uzun süre iş olarak sorarsanız şantiyelerde, şeylerde yurtdışında çalıştım Libya’da ve İstanbul Fatih Sultan Mehmet Köprüsü’nde falan çalıştım. Sonra Agora Alışveriş Merkezi’nin yapımında çalıştım. Devam edeyim mi sonra şeylere de? Sonra da biz burada yönetimi ele aldık tamamen daha doğrusu bizim şirketimiz yaptı bu Agora Alışveriş Merkezi’ni. Yaptıktan sonra da yönetmeyi de kendileri yönetmeye karar verdiler. Öyle normalde ben burada şu anda Agora Alışveriş Merkezi müdür yardımcısıyım ama bütün ticari işletmeler de bana bağlı dolayısıyla sinema da bana bağlı. İşimin büyük bölümünü de sinema alıyor. Sinemayı da patronumuz çeşitli sinema gruplarıyla anlaşmaya çalıştı ama bir türlü anlaşamadılar. O yüzden biz kendimiz yapmaya çalıştık. Bağımsız bir şeyiz yani sinemayız, tekiz Türkiye’de, bir gruba dahil değiliz. Öyle olunca beni de sinemayla ilgilenmeye yönelttiler şirket olarak. Ne bileyim yani sanat sevdiğim, kültürel açıdan daha bilgili olduğum için beni istediler. Sinemanın içine öyle girdik. Şu anda hem sinema yönetiyorum hem sinemanın programını da yapıyorum yani film programını da ben yapıyorum. Bu şekilde 2003’ten beri sinemacılık yapıyorum yani sizin için söylüyorum sen sinemayla ilgilendiğin için.”

1969 yılında Manisa’da doğan Nuran Samuk ise sinema sektöründe çalışmaya başlamasının şans eseri olduğunu, ilk olarak Park Bornova AVM’de bir mağazada çalıştığını, daha sonra 1998 yılında sinemaya geçiş yaptığını belirtmiştir. Samuk, Park Bornova AVM içerisindeki Site Sinemaları’nın müdürlüğünü yapmaktadır.

Karaca Sineması müdürü Serdar Arslan, 1974 İzmir doğumlu ve İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunudur. Bir tanıdık vasıtasıyla Karaca Sineması’nda çalışmaya başlayan Arslan, 2005 yılından bu yana sinemanın müdürlüğünü yapmaktadır.

Görüldüğü gibi, 2000’li yıllardan itibaren İzmir’de sinema sektöründe çalışan kişilerin çoğu, tesadüfen veya bir tanıdık vasıtasıyla bu sektöre girmişlerdir. Sinema salonları bu yöneticiler için herhangi bir iş yerinden farksızdır ve bu şirketlerde holding mantığı hüküm sürmektedir. 2000’li yıllardan sonra, AVM sinema müdürlerinin neredeyse tamamı ile semt sineması yetkilileri üniversite mezunudur. 2000’li yıllardan itibaren sinemacılık, babadan oğula geçen bir meslek olmaktan çıkmış, büyük holding ve kuruluşlar hakimiyetinde olan bir meslek haline almaya başlamıştır.

Tablo 15. Sözlü Tarih Çalışması Yapılan Kişilerin Demografik Özellikleri.

Adı-Soyadı	Doğum Tarihi	Cinsiyet	Eğitim	Sinema Salonundaki Görevi	Mesleğe Başlama Tarihi	Çalıştığı Sinemalar	Mesleği Bıraktığı Yıl	Sosyo-ekonomik durum	Baba mesleği mi?
Ahmet Erkanlı	1944	Erkek	Lise	Makinist	1960	Tayyare Sineması Karaca Sineması	Çalışmaya devam ediyor	Orta sınıf	Hayır
Barış Balaban	1972	Erkek	Üniversite	Sinema Müdürü	2007	Deniz Cinacity Sinemaları	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta sınıf	Hayır
Efe Sökmen	1988	Erkek	Üniversite	Sinema sahibi	2005	Batı Sineması	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta sınıf	Evet
Ersen Nişlioğlu	1947	Erkek	-	Makinist	1958-1960	Hayat Sineması Köşk Sineması Çınar Sineması Batı Sineması	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta Sınıf	Hayır
Hüseyin Akalın	1933	Erkek	-	Sinema sahibi	1960	Ferah Sineması Bizim Sinema Elif Sineması	2013	Orta sınıf	Hayır

İbrahim Sam	1967	Erkek	Orta okul	Makinist	-	Konak Sineması Şenocak Sineması Deniz Sineması	-	Orta sınıf	Hayır
Mehmet Kayaalp	1963	Erkek	Üniversite	Sinema müdürü	2003	Agora Sinemaları	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta sınıf	Hayır
Mustafa Kemal Aşkan	1951	Erkek	Üniversite	Sinema Sahibi	1968	Şan Sineması	2011	Orta sınıf	Evet
Nuran Samuk	1969	Kadın	-	Sinema müdürü	1998	AFM Park Bornova Site Sinemaları	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta sınıf	Hayır
Remzi Kocakıran	1929	Erkek	-	Sinema sahibi	1960	Kocakıran Sineması	1983	Orta sınıf	Hayır
Serdar Arslan	1974	Erkek	Üniversite	Sinema müdürü	2005	Karaca Sineması	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta Sınıf	Hayır
Yüksel Tüfekçi	1937	Erkek	-	Sinema sahibi	1955	Hollywood Sinemaları	Çalışmaya Devam Ediyor	Orta sınıf	Evet

Sözlü tarih görüşmelerinden yola çıkılarak, sinema sektöründe çalışan kişilerin büyük çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Sinema sektöründe çalışan veya sinema sahipliği yapmış kişiler orta sınıftandır. 2000’li yıllardan itibaren sinema sektöründe çalışan kişilerin eğitim seviyeleri üniversite düzeyindedir ancak eski yıllarda bu sektörde çalışmış kişilerin eğitim seviyeleri değişiklik göstermektedir. Ayrıca 1989 yılı öncesinde makinistlik yapmış kişiler, çeşitli sinemalarda çeşitli görevlerde çalışmışlardır. 2000’li yıllardan itibaren bu sektöre giren kişiler ise ilk yıllarından bu yana aynı işletmede müdür olarak çalışmaya devam etmektedirler.

4.2 1989 Öncesinde İzmir’de Sinema Sektörü ve Sinema Salonlarının Durumu

Bu bölümde, 1989 yılı öncesinde İzmir’de sinema sektörü ve sinema salonlarının durumu, sinema çalışanları ve ücretler, film dağıtımı ve şirketlerle yapılan anlaşmalar, bilet fiyatları ve vergiler, afişler ve filmlerin duyurulması, sinema izleyicisi ve film türleri, yapılan sözlü tarih görüşmeleri ışığında ele alınacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde de belirtildiği gibi Erkanlı, 1960’lı yıllarda sinema salonlarının 1000 kişilik kapasitede sinemalar olduğunu, televizyon olmadığı için en popüler eğlence olan sinemaya halkın bağlı olduğunu söylemiştir. Ayrıca, bu dönemdeki sinemalarda sigara içilmesinden, dumandan perdenin gözükmemesinden ve buna bağlı olarak perdelerin sararmasından şikayet etmiştir. Bu dönemde, yazlık sinemanın masrafının az olduğunu, ve yazlık sinemaların kışlık sinemalara göre daha karlı olduğunu belirtmiştir.

Sinemaların durumundan bahsederken, kapasitelerinin fazlalığına değinen bir diğer sinemacı Hüseyin Akalın, Şenocak Sineması’ndan örnek vermiştir:

“Yani 7000 sandalye olan vardı yani büyük Şenocak mesela 7000 sandalyesi vardı Şenocak’ın. Yazlık sinema kışlığı da büyüktü 1100 kişinin üzerindeydi.”

Ersen Nişlioğlu da İzmir’deki sinema salonlarının yaklaşık 1000 kişilik ve tek salonlu olduğunu söylemiştir. Bu dönemdeki sinema salonlarının fiziksel koşullarının her ne kadar kötü olduğunu belirtse de sinema salonlarının o dönemdeki doluluk oranını şöyle ifade etmiştir:

“Evet yani insanlar sinemayı çok seviyordu yani böyle insanlara yer ayırırdık mesela biz yazlık sinemalarda gişelerimizi beşte açıyorduk... Sinemayı

dolduruyorduk yani. 1200 kişi, 1300 kişi artı bir de böyle çok sevdiğimiz kişilere gazoz kasaları ayarlıyorduk 20-25 tane minderleriyle beraber, aralarda onlar oturuyordu yani sinema sevgisi öyle bir fazlaydı o zaman.”

İbrahim Sam ise televizyonun olmadığı dönemde sinema salonlarının güzel bir seyir alanı olduğunu belirtmiştir (bkz. Fotoğraf 3). Bir sinema salonunda olması gereken özellikleri de şöyle savunmuştur:

“Yani bir perde, sinema perdesinin bir sekiz metreye beş metre boyutlarında, sinemanın uzunluğunun 25-30 metre civarında, genişliğinin yaklaşık olarak on bir metre genişliğinde belki on beş de olabilir onun şeylerde ölçülerde olması, bilhassa koltuk ve balkonun olması benim için çok önemli. Çünkü ayrı bir atmosfere sokuyor insanı.”

Fotoğraf 3. İzmir, 1994, Deniz Sineması, İbrahim Sam'ı sinemacılığa başlatan makinist Gazkesmez İbrahim (solda), Necmi Bey (sağda), İbrahim Sam (arkada elektrik işiyle uğraşırken).

Kemal Aşkan da sahibi olduğu sinema salonunun bu yıllarda tek salonlu ve 1000 kişilik olduğunu belirtmiştir. İzmir’de 60’lı yıllardaki sinema sektörü ve salonların durumuyla ilgili de şunları söylemiştir:

“Yani şimdi bir kitapta okumuştum, 1950’li yıllarda İzmir’de 450 tane açık hava sineması vardı. Rakam olarak dikkat edin, 450 tane korkunç bir rakam

İzmir için. Daha sonra benim gençliğimde diyeyim yani bizim sinemanın açılmasından önce 63-65 yıllarında, Alsancak'ta aşağı yukarı o zaman o yıllarda televizyon yoktu, akşamları insanların en büyük şeyi açık hava sinemalarıydı. On on iki tane açık hava sineması sayabilirim ben size burada, Alsancak'ta. Tabi bu sinemalar kışın oynayan filmleri oynarlardı. Herkesin gördüğü film ama bir daha giderdi yahut görmediği film denk gelirse gider bu şekilde bir sinemada yer yoksa diğer sinemaya insanlar koşar koşar. Akşamları bu açık havaların hepsi doluydu.”

Remzi Kocakıran'a göre eski dönemdeki sinemalar, başlı başına bir arsa veya bina istemektedir ve bu dönemde sinema işletmeciliği herkesin yapabileceği bir iş değildir. İzmir'deki sinema sektörünün durumunu da şu sözlerle ifade etmiştir:

“Sinemacılık yapan çok sinema vardı. Yazlık sinemalar özellikle revaçtaydı, o yüz küsür yazlık sinema vardı İzmir'de. İzmir o zamanlar çok küçüktü, şimdiki gibi büyük değildi. İzmir Karabağlar'da bitiyordu, Karşıyaka Çiğli'de bitiyordu, Bornova'nın yarısı yoktu. O olmasına rağmen yüzün üstünde yazlık sinema vardı ve bir yirmi beş kadar da kapalı sinema vardı.”

Yüksel Tüfekçi de dönemin sinema salonlarının fiziksel koşulları sorulduğunda, sinema salonlarında içilen sigara ve bunun gerek salonu gerekse perdeyi olumsuz etkilemesinden şikayet etmiştir. Yazlık sinemaların 1500-2000, 2500-3000 kişilik, kışlık sinemaların da en az 750-800 kişilik olduğunu ifade etmiş, her kışlık sinemanın bir yazlığı olduğunu, kışlık sineması olmayanların bile boş bir arsaya dört duvar çekip, perde gererek bir yazlık sinema açabileceğini söylemiştir. Her gece böreğini, çöreğini alanın bir sinemaya gittiğini, yer olmadığı takdirde gazoz kasalarında oturduğunu da yazlık sinemalarla ilgili sözlerine eklemiştir. Tüfekçi'ye göre, ucuz maliyetli ancak etkili yöntemlerle salon düzenlemesi yapmak mümkündür:

“Salon düzenlemesinde ekseriyetle sinemalar ses olarak sağlıklı salonlar pek yoktu. Vardı ama çok büyük paralara mal olurdu, büyük dekorasyonlar yapılırdı. Ben de icap ettim bu işin içinde olmama rağmen yenilikler getirdim. O kadar ucuz, o kadar basit, o kadar kullanışlı bir şey ki çok sinemacılara bunu yaptırırdım. Mesela duvarlara yumurtanın kabuğu. Onlardan koydururdum üzerine çuha. Yani kaneviçe bilir misin? Şu senin ceketin renginde biraz daha açıktır, tok. Onu bilhassa piyasada tütün bacaları yapılan cinsi. Onlara yukarıdan aşağıya pili şeklinde indirirdim, katlama katlama. Üzerine kalkan aplikler yanlara ve ses o kadar tatlı o kadar güzel çıkardı. Bazılarında böyle daha romantik güzel olsun ucuza mal olsun diye duvarlara hasır yaptırırdım. Görünüşleri güzeldi onlar güzel olurdu falan. Onun dışında bazı çok para dökerler, dümdüz yaparlar yanları, ses kayar içerde. Akustik yapar. O kadar para dökmelerine rağmen netice alamazlardı. Şimdi de yeni çıkan ses yutucu malzemeler var. Onlardan kullanıyoruz.”

Görüldüğü üzere bu sektörde çalışmış çoğu kişi, İzmir’de bu dönemde bulunan sinema salonlarının, kışlıklar en az 800 kişilik olmak üzere, 7000 koltuğa varan kapasitede olduklarını belirtmişlerdir. Sinema salonlarının fiziksel özelliklerinin pek iyi olmadığını vurgulamış, ancak buna rağmen özellikle yazlık sinema salonlarının karlılığının fazla olduğunu söylemişlerdir. Ucuz maliyetli ancak karı fazla olan yazlık sinemalar, 60’lı yıllarda İzmir’deki en önemli sosyal aktivitelerden birini oluşturmaktadır. Görüşülen kişilerin tümü, İzmir’deki yazlık sinemaların, sinema sektöründe çok önemli bir rol oynadığına değinmiştir. Boş bir araziye duvarla çevirip, perde gererek bir yazlık sinemaya sahip olabilmek ya da kışlık sinemada yumurta kabuklarıyla birlikte ses düzenlemesi yapılabilmesi açısından bakıldığında, bu dönemde sinema, ucuz maliyetlere büyük karlar getiren bir iş koludur. Televizyondan önceki dönemde tüm Türkiye’de olduğu gibi İzmir’de de sinema, halkın en önemli sosyal aktivitesidir. Ancak bulunduğu konum itibarıyla, sahip olduğu iklim özellikleri açısından İzmir, yazlık sinemaların en çok iş yaptığı şehirlerden bir tanesidir. Yapılan sözlü tarih görüşmeleri bu bilgiyi ispatlar niteliktedir.

4.2.1 Sinema Çalışanları ve Ücretler

Bu bölümde 1989 yılı öncesinde İzmir sinema salonlarında çalışan kişilerin, aldıkları ücret ve sinema salonlarında gişeciler haricindeki gelir kaynaklarının neler olduğu ele alınacaktır.

Bu dönemde makinistlik yapmış olan Ahmet Erkanlı, haftalık 75 kuruş almakta ve bunu bir harçlık olarak görmektedir. Aynı şekilde bir diğer sinema makinisti Ersen Nişlioğlu da aldığı ücret ile ilgili şunları söylemiştir:

“Vallaha öyle fazla bir yani insanlar sinema sevgisi, sinemayı sevenler çalışıyordu ekseriye. Yani paraya pula fazla bakmıyorlardı tek sinemada çalışsınlar diye. Yani tefrişatçı, büfeci, gişeci o şekilde şey yapıyorduk.”

Remzi Kocakıran'ın sinemasında ise 8-10 kişi çalışmıştır. Meşrubat ve patlamış mısırdan güzel kazanç elde ettiklerini söyleyen Kocakıran, tahta sandalye ve minder kiralayan çalışanlar olduğunu da eklemiştir. Şan Sineması sahibi Mustafa Kemal Aşkan da büfe gelirlerinden şöyle söz etmiştir:

“Tabi sinemadaki gişeden bana kalırsa en önemli kısım şeydi büfe. Büfe ve popcorn. Yani bizim sinemanın girişinde büfenin altında bir yerimiz vardı, sadece popcorn satardık, çok güzel bir makinamız vardı. Yani sıcak popcorn ve fiyatı uygundu. Çok iyi de yapan bir arkadaşımız vardı. Başka sinemaya gidecek kişi bile gelir, bizden popcorn alırdı yani böyle günlerde 1500-2000 tane şey satardık, sadece popcorn satardık. Kamyonla geceleri şey gelirdi o zaman ithaller yoktu, tek darı gelirdi, akşam indirirlerdi şeye. Böyle işlerin yoğun olduğunda zaten popcorn makinası hiç susmazdı yani iki kişi çünkü 2000 tane 2500 tane popcorn satmak makine yapamıyor bir anda 2500 popcorn. Ne yapıyoruz? Makine sabah saat 5'te başlıyor patlatmaya, kolilerle stok ediyorsunuz yani yani normal müşteriye şey veriyorsunuz ama

bir yerde tıkanıyor o zaman o gün sabah yaptığınız popcornları satışa çıkartmak durumundasınız. Coca Cola öyle. Büfeler çok büyük gelir getirdiler yani şeyde. Yani çünkü şeyde ortağınız var, filmde Amerikalı ortak sinemada. Orada ortağınız yok şeyde, büfede. Olduğu gibi büfe size geliyor.”

Aşkan, çalışanlarının asgari ücret aldığını ve aynı zamanda 1000 kişilik bir salonda yer bulmanın zor olması nedeniyle yer göstericilerin çalıştığını ve bunların maaşları haricinde yer göstermekten elde ettikleri ek bir harçlıklarının da olduğunu belirtmiştir.

Bu dönemde İzmir'deki sinema salonlarında çalışan kişiler, aldıkları ücrete bakmaksızın, içlerindeki sinema hevesi ile çalışmaktadırlar. Sinema salonlarına gişe haricinde gelir getiren, minder kiralama, yer göstericiliği ve büfedir. Özellikle patlamış mısır ucuz maliyetiyle sinemaya en çok kazanç getiren şeylerden birisidir.

4.2.2 Film Dağıtımı ve Şirketlerle Yapılan Anlaşmalar

1989 yılı öncesindeki film dağıtımı ve şirketlerle yapılan anlaşmaların incelenmesi, sinema salonlarının dönüşümü konusuna ışık tutması açısından oldukça önemli bir konudur. Daha önce de belirtildiği gibi sinema, yapım, dağıtım ve gösterim aşamalarından oluşmaktadır. Sinema salonlarının dönüşümü konusu incelenirken, dağıtım aşamasına da değinmek gerekmektedir. Bu bölümde 1989 yılı öncesinde İzmir'deki film dağıtımının ve şirketlerle yapılan anlaşmaların ne şekilde olduğu ele alınacaktır. Ayrıca filmlerin vizyonda kalma sürelerine de değinilecektir.

Birçok sinemada makinistlik yapmış ve halen Karaca Sineması'nda çalışmakta olan Ahmet Erkanlı, eski dönemdeki film dağıtımını şöyle anlatmıştır:

“Eski dönemde ben tabii İzmir için her bölgenin şeyi vardı, ayrıdır. Her bölgede işletmeler vardı. Bizim burada 20-25 tane vardı pek fazlaydı yani unuttum. Gelir tarihlerini yaparsın, günü gelince hammallar vardı gelir mesela Akhisar’a gidecek, iki tane üç tane film gidecek; alırdı arkasını atlardı arabaya garaja, garaja arabayı verirdi, Akhisar garajına gelirdi. Orada da emanetçiye bırakırdı, emanetçi atardı at arabasına tngtr tungir tungir sinemalara filmleri dağıtırdı. Şimdi öyle değil, şimdi de kargoyla geliyor film, şimdi gördünüz işte onlar kargoyla geldi ama yine aynı böyle kutuda olanlar gene kargoyla geliyordu. İstanbul gönderiyor, perşembe gönderiyor şey çarşamba gönderiyor, perşembe sabahı burada olur ama o uçakla geliyor ama kargoyla geliyor.”

Erkanlı, o dönemde filmlerin vizyonda kalma sürelerinin de bir hafta olduğunu, her hafta filmin değiştiğini ve yaz-kış devamlı yeni film çıktığını da belirtmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde bahsedildiği üzere, 1960’lı yıllarda Türk sinema sektöründe bölge işletmecileri hüküm sürmektedir. Bu işletmeciler, kendi bölgelerinde ilgi çeken film türlerini Yeşilçam’a bildirmektedir. Daha sonra Yeşilçam’dan çekilen filmi alıp, bölgelerinde bulunan sinema salonlarına dağıtmaktadırlar. Hüseyin Akalın da Yeşilçam’ın filmi çektikten sonra dağıtımını bölge işletmelerine verdiğinden söz etmiştir.

Sinema makinistliği ve sinema işletmeciliği yapan Ersen Nişlioğlu ise filmlerin vizyonda kalma süresi ve film dağıtımı ile ilgili şunları söylemiştir:

“Filmlerin vizyonda kalma yaz-kış, yazın üç gün dört gün oynuyorduk filmleri fazla oynayamıyorduk yani üç gün, dört gün oynuyorduk. Kışlık sinemalarda yani en azından on beş günlüğüne veriyordu. Film çalıştığı müddetçe ben yani mesela Türkan Şoraylar’ı beş altı hafta oynuyordum Köşk Sineması’nda yani neden? İlk oynuyordum çünkü Türkiye’de ilk defa orada oynuyordum,

gösterim yapıyordum. O bütün Alsancak ne bileyim şeyler trolleybüsler vardı o zaman böyle ayaklı, onlarla geliyorlardı. Dağıtım mesela İstanbul merkez oluyordu. İstanbul merkez oluyordu, burada şubeler vardı. Herkes bir şube tutmuştu yani yabancı yerli neyse onlarla gelip temas ediyorduk burada.”

Bilindiği üzere, bölge işletmecileri ve sinema salonları arasındaki anlaşmalar porsantaj denilen bir sistem üzerinden yürütülmektedir. Nişlioğlu, porsantaj sistemini şu şekilde tanımlamıştır:

“Mesela şirket diyordu ki; ben diyordu, 4 milyar veya 6 milyar garanti para koyuyordum o zaman 6 milyon yani 4 milyon veya 6 milyon o şeyle yüzde 50-50 porsantaj geçiyorduk yani o para çıkmazsa sen ödüyorsun, çıkarsa zaten üzerini ödüyorsun.”

Semt sinemalarında makinistlik yapmış olan İbrahim Sam da 1989 öncesinde ve 1989'dan sonra filmlerin sinema salonlarına dağıtımını şöyle dile getirmiştir:

“Eskiden, eskiden benim bildiğim tarihte büyük metal kutular içerisinde, bobinler halinde gelirdi. Onu film şirketleri benim çalıştığım tarihlerde Türkiye yedi bölgeydi, yedi bölgeye ayrılmıştı; Ege Bölgesi ondan sonra İstanbul, İç Anadolu gibi bölgelere ayrılmıştı ve buradaki filmler oradaki film şirket film yerli filmcilerin çalıştırmasıyla yürütülüyordu ve onlar şey yapıyorlardı, Türkiye'ye kopyalar yurt dışından atıyorum on tane yirmi tane kopya alabiliyorlardı, o on tane yirmi tane kopyayı Türkiye genelinde pazarlıyorlardı ve kopyalar hiçbir şekilde şey olmuyordu, şu anki sistemdeki gibi çalışmıyordu, o kopya bitene kadar kullanılıyordu. O son dönemlerde yaklaşık on beş yıl evvel yabancıların Türkiye'de kendi bürolarını, film şirketlerini açmasıyla sistem daha çok değişti. Yirmişer dakikalık kutular halinde geliyordu, makinistler filmleri hazırlıyordu, yapıştırıyordu, birbirlerine ekliyorlardı. O şekilde film bittiği zaman tekrar kutularına konup gönderiliyorlardı ve filmler vizyon gördükten sonra ama bu bahsettiğim o

tarihte yirmi tane kopyayken, yabancılar 300-400 kopya, 600 kopyaya kadar getiriyorlardı. Sinemadan çıktuktan sonra o kopya imha ediliyordu benim bildiğim.”

Şan Sineması sahibi Mustafa Kemal Aşkan film dağıtımı ve şirketlerle yapılan anlaşmalar konusunu, hem 1989 yılı öncesi hem de 1989 yılı sonrası olarak ele almıştır. 1989 öncesindeki dönemde porsantaj sistemi olduğunu, bu sistem kapsamında filmcinin sinemaya filmi verdiğini ve hasılatı ortak olduğunu belirtmiştir. Filmin iş yaptığı sürece devam ettiğini ve hasılatın belediye rüsumu düşüldükten sonra %50-%50 paylaşıldığını söylemiştir. Aşkan, yabancı şirketlerin denetim mekanizmasına da değinmiştir:

“Şimdi günlük hasılat bildirimleri olur, Şan Sineması’nda 12:15 seansında Salon 1’de A filmine 5 tam 10 talebe, 14:30’da 4 tam 20 talebe falan bu şekilde beş seansın şeyi olur Şan 1’de, Şan 2’de, Şan 3’te, Şan 4’te. Saat on buçuğa kadar onu İstanbul’daki Warner Bros’un veyahut hangi şirketin filmiyse bürosuna faks çekmek durumundasınız, şimdi mail atıyorlar. Bunu bildirmek durumundasınız. Onlar da Türkiye’deki bütün geçtikleri sinemalardan toplarlardı şeyleri, Los Angeles’a, Hollywood’a bildirirlerdi hasılatı. Şimdi diyeceksiniz ki o gün 12:15 seansına yirmi kişi girdi ben on kişi bildirdim şeye, şirkete. Onu yapamazsınız çünkü eksik bildirim yapamazsınız. Normal şirketler var, bu şirketler film şirketleriyle anlaşmalıdır, elinde sinemanın krokisi vardır. Normal tanımazsınız, gişeden bilet alır, sinemaya çıkar 12:00 seansını seyreder, başka bir gün gelir 16:45’tekini seyreder, başka biri başka sinemaya gider, sonra gelir 19:00’u seyreder biletle, bilet ve bunu siz, sayar içerisini, sinema salonunda kaç kişi olduğunu sayar ve ertesi gün o da bildirir İstanbul’a şeyi, Şan Sineması’ndaki 12:15 seansındaki müşteriyi. Talebe şey ayıramaz ama otuz kişi sayar. E siz de dört öğrenci, yirmi altı tam olarak bildirmişsiniz mesele yok. Eğer misafiriniz, dostunuz, arkadaşınız geldiyse onu bir seansa iki kişiye kadar misafir bildirme yetkiniz vardır. Ona da dört tam yirmi dört, dört öğrenci, yirmi dört tam iki de misafir olarak yani toplam aynı rakamı bulması

lazım. Siz eksik saydınız veyahut kötü niyetle eksik bildirdiniz, hemen şirketten bir yazı gelir, ikinci de üçüncü de sizle şeyi keserler, film vermeyi keserler. Size film vermeyi kestiklerini diğer iki Amerikan şirketlerine de bildirirler 'Bu adamlar eksik bildirimde bulunuyorlar' diye. O zaman onlardan da film alamazsınız, sinemayı kapatırsınız."

Aşkan da filmlerin bobinlerle ve parça parça geldiğini söylemiştir. Makinistlerin bu filmleri yapıştırarak iki makara haline getirdiğini ve bunu yaparken şirketlerden gelen film arası verme talimatlarına uygun olarak yaptıklarını söylemiştir. Aşkan'ın anlattıklarına göre, salonların bölünmesinden sonra bir film birden çok salonda gösterime girebilmektedir:

"Salon 1'de oynayan film geldi, Salon 3'te oynadı sonra 2'ye indi. İlk bir saat şeyde oynadı film farz edin ki, 10:15 başladı film farz edin şeyde, Salon 1'de 10:15'te ilk makara bitti ondan sonra şeye gelirdi film Şan 3'e o makara. Şan 3'teki biten makara ikinci kısım Şan 1'e inerdi iki makara ama tabi bazı filmlerde çok özel durumlar oldu çünkü bir saat değil de üç salona birden oynadığınızda bir saatlik bobin olmaz kırkar dakikalık, yarımşar saatlik bobinler yapıyorduk mecburen o günlerde. Dolayısıyla yarım saatte bir, üç salonda bir tur atıyordu düşünebiliyor musunuz? O zaman kaç bobin var? Yarım saatte bir, bir arkadaş sadece şey takip ediyordu, bobinleri."

Remzi Kocakıran da İstanbul'a bağlı olan İzmir acenteleriyle bağlantı kurduklarını, yabancı filmler satan ayrı şirketlerin olduğunu ve filmleri bu şirketlerden temin ettiklerini söylemiştir. Kocakıran, o döneme ait ilginç bir noktaya da parmak basmıştır:

"Sonra bir mesela bir yabancı bir yerli film çıktığı zaman, iyi artistler güzel oturaklı bir film çıktığı zaman İzmir'de beş altı sinemada birden oynuyordu. Bu filmlerin üç tane dört tane kopya varsa bu kopyaları yakın, birbirleriyle

yakın olan sinemalar arabalarla veya motorsikletlerle taşıyarak götürüp oynatıyorlardı.”

Yüksel Tüfekçi'nin ise film dağıtımına şöyle bir katkısı olmuştur:

“İki tane bobin aşağı yukarı 70x70 ebatında, 20 cm genişliğinde, valiz, asker bavulu diyelim artık, üstten kapaklı böyle valizler yaptım ağaçtan, kontrplaktan, kalın kontrplaklardan. Bunun içerisine iki tane bobin, yanına afişler onun özel film şirketinin memurları onu alır, otobüse biner. Onu da bavuluymuş gibi bagaja koyar, gider bir şehre Aydın, Nazilli nereye gidecekse oraya gider. Ya akşamdan gider ya sabah erkenden gider ve makine dairesine verirler, onu açarlar, filmlerini çıkarırlar hazır böyle içine ondan evvel eğer olmazsa böyle teneke kutuları içinde geliyor. 8 kısım, 10 kısım, 12 kısım filmin uzunluğuna göre. Onları tek tek eklerler. Afişleri postayla gönderirler, gecikir veya erken gider belli olmaz. Öbür türlü onu götüren memur afişinden de gider filmde de gider ve kapıda kontrol olur. Bakar kapılarda durur adam kaçak girmesin. Eskiden öyleydi ki mesela gündüz 100 kişi girdi, 60 kişi yazarlardı. E bunu yapanlar tabii silindi. Bunları yapanlara film verilmezdi sonradan.”

İzmir'de sinema sektöründe çalışmış ve sinema salonu sahipliği yapmış kişilerin söylediklerinden de anlaşılacağı üzere, araştırmanın ilk bölümünde bahsedilen bölge işletmecileri eski dönemde İzmir'deki sinema sektörüne hakimdir. Sinemacılar filmlerini İzmir'de bulunan bölge işletmecilerinden almaktadırlar. Bu işletmeler kendi aralarında sattıkları filmlerin türüne göre çeşitlenmişlerdir. Bu işletmelerle yapılan anlaşmalar, pirsantaj denen bir sistem üzerinden yürütülmektedir. Bu sisteme göre, belediye rüsumu düşüldükten sonra elde edilen hasılat şirket ve sinema salonu sahibi arasında yarı yarıya paylaşılmaktadır. Bu dönemde 10-15 günde bir yeni filmler vizyona girmektedir. Ayrıca filmler bobinler halinde, valizlerin içinde gelmektedir.

Yabancı şirketlerin ülkeye girmesinden sonra ise filmler yirmişer dakikalık ve kutuların içinde gelmeye başlamıştır. Makinistlerin görevi, bu filmleri yapıştırıp birbirlerine ekleyerek, gösterime hazır hale getirmektir. Bunu yaparken de şirketlerin yolladıkları film arası verme talimatlarına dikkat etmektedirler. Amerikan şirketleri de tıpkı bölge işletmecileri gibi hasılatı yarı yarıya ortak ve anlaşmalı oldukları salonları denetlemektedirler. Bilet adeti hakkında yanlış bildirim yapıldığı takdirde sinema salonlarıyla olan anlaşmalarına son vermektedirler.

4.2.3 Bilet Fiyatları ve Vergiler

Bu bölümde 1989 yılı öncesinde İzmir'deki bilet fiyatlarının ne kadar olduğu ve biletlerden kesilen vergiler ele alınacaktır.

Ahmet Erkanlı, 1960'lı yıllarda bilet fiyatlarının 20, 25, 50 kuruş şeklinde seneler içinde arttığını söylemiştir. Yabancı ve yerli film bilet fiyatları arasında bir fark olmadığını ancak vergilerinin farklı olduğunu dile getirmiştir. Erkanlı'nın sözlerine göre bu yıllarda, art arda iki veya daha fazla film gösterildiğinde, örneğin, dört yerli film bir yabancı film gösterildiğinde, biletlerden yabancı film vergisi kesilmektedir.

Hüseyin Akalın da 1970 yılında bilet fiyatının yabancı ve yerli film için fark etmediğini ve 1 lira olduğunu, Ersen Nişlioğlu ise bilet fiyatlarının 75 kuruş ve 1 lira arasında olduğunu söylemiştir. Nişlioğlu, ayrıca, bilet fiyatlarına yeni tarifeler getirmiştir:

“Yok şey yoktu mesela yabancı şeyde şebeke kapalı sinemalarda şebeke baya problemdi yani ben ilk bu şeyi şebeke emekli ve öğretmenleri ben çıkardım Küçükyalı Köşk Sineması'nda. İlk yani bunlar sebeplensin diye ve müşteri olarak gelsinler diye. Ben çünkü orada bir beş altı yıl sanat filmleri gösterimi yaptım. Şey geldi Genco Erkal geldi. Tiyatro olarak şey geldi ne o öbür bir

tane daha var Ankara ismi aklıma gel gelmiyor neyse yani tiyatrolar da geliyordu, sanatsal tiyatrolar da geliyordu bize. Bunlar işte ben o zaman şebekeleri yani öğrencileri korumak, emekliyi korumak ve öğretmenleri korumak için dilekçe verdim belediyeye, şey çıkardım encümeninden karar çıkardım ve bu kararlar beraber şimdiki bütün sinemalar bunu taklit ediyor.”

Kemal Aşkan’ın ise biletlerden alınan vergilerle ilgili yorumları şunlardır:

“Biz 68 yılında açtık sinemayı. 90 yılına kadar bir rüsum diye bir şey vardı, belediye rüsumu diye bir şey vardı sinemalarda, halen var. Ama biliyor musunuz ki acaba bilmiyorum, 68 yılının daha öncesinden geliyor ama ben bu işe 68’de başladığım için 68 yılını baz gösteriyorum size, 68 ve 90 yılları arasında belediye rüsumu %42,5tu. %42,5 olağanüstü, çok anormal bir rakam. Rahmetli Özal tabi bütün sinema sektörü, sinemacılar para kazanmıyordu ki. Siz düşünebiliyor musunuz 100 liralık bilet yaptıracaksınız, belediyeye mühürleneceksiniz, 100 liralık bileti belediyeye götürdüğünüzde 42,5 lirasını daha peşin olarak o belediyeye, o veznesine rüsum olarak yatırırdunuz 42,5 lirasını. Ondan sonra bileti alıyordunuz, satıyordunuz, onun gelir vergisi, filmci hissesi vs. sinemalar dolup boşalırken hiçbir para kazanmıyordunuz. Tabi sektörde buna çok büyük bir intihal vardı. Uzun yıllar ama kimse değiştiremiyordu. Rahmetli Özal bu işe el attı yani çok büyük bir şey yaptı, %42,5 olan rüsumu %10,5’a, %11’e indirdi. Halen de o şekilde devam ediyor. O da fazladır %11 de fazladır ama %42,5’tan, %42,5 tan %11 yine de ona göre daha iyidir. Ama yani tabi dünyanın hiçbir yerinde görülmuş bir şey değildir bu.”

Yüksel Tüfekçi’nin eline 1965’li yıllardan kalma sinema biletleri geçmiştir ve bu biletlere göre, o yıllarda bilet fiyatları, bir buçuk, iki, üç lira arasında değişkenlik göstermektedir.

Tezin ilk bölümünde de bahsedildiği üzere, belediye rüsumları her zaman için sinema salonu sahiplerini olumsuz etkilemiştir. Biletlerden kesilen vergiler her ne kadar seneler içerisinde bir artıp bir düşse de sinemacılar bu durumdan memnun değillerdir. İzmir’de eski dönemlerdeki bilet fiyatları o zamanın şartları içerisinde değerlendirildiğinde, her kesimden izleyicinin ekonomik gücüne uygun yapıdadır.

4.2.4 Afişler ve Filmlerin Duyurulması

Eski yıllardaki sinema sektörü incelenirken değinilecek bir diğer konu film afişleri ve filmlerin nasıl duyurulduğudur. Bu bölümde 1989 yılı öncesinde İzmir’deki film afişlerinin ne şekilde olduğu, afişlerin nerelerde yer aldığı ve filmlerin halka nasıl duyurulduğu ele alınacaktır.

Ahmet Erkanlı, filmlerin duyurulmasıyla ilgili şunlara değinmiştir (bkz. Fotoğraf 4):

“Filmi oynayacağımız zaman koyuyorduk vizyona, bir kiralık taksi tutardık, üzerinde hoparlör koyardık, arkasına afişini yapıştırırdık, mikrofonu elimize alırdık, ‘Bu akşam falan sinemada saat dokuzda bu film.’ Bir saat gezerdik, ücretini verirdik taksiciye. Öyle duyururduk millete. Sinemanın yazlık sinemada böyle mesela dış cephede duvarı var, oraya biz baştan aşağı kaç tane afiş alıyor? Yirmi tane yirmi beş tane. Daha oynayacak o yaz oynayacak filmlerin afişlerini tutkalla duvara yapıştırırdık böyle baştan aşağı. Böyle anons olurdu, hangi film oynayacak o hafta onun afişini takardık, seansını takardık hepsi o kadar. Kışın da kışlık sinemanın içinde hani nasıl bizim aşağıya giriyorsun aynı öyle duvara gelecek program, pek yakında onlar öyle oluyordu.”

Fotoğraf 4. Manisa, 1963, Şehir Sineması, Ahmet Erkanlı (solda), arkadaşı Sait (sağda) ile birlikte Makber filminin afişlerinin önünde.

Hüseyin Akalın borularla veya bir araç varsa megafonla filmlerin duyurusunu yaptıklarını söylemiştir. Ersen Nişlioğlu da aynı şekilde arabaya hoparlör bağladıklarını, ayrıca gazete ve sokağa koydukları tahtaların üzerine afiş asarak filmleri duyurduklarını dile getirmiştir.

İbrahim Sam da anons arabalarından söz etmiştir:

“Şimdi sinemalarda film oynayacağı zaman benim hatırladığım anons arabaları vardı. Anons arabalarıyla sokak aralarında dolaşılırdı. Filmin geliş tarihini, ne film olduğu hakkında insanlara anons arabalarıyla bilgi verilirdi. Sokak aralarında tabelalar vardı. Bu şekilde insanlar bilgilendirilirdi. O zamanlar gazetelerde falan yazlıklarda bilhassa şey yoktu yani şu yazlıkta şu film oynuyor diye bir şey yoktu. Direk semtlerde anons arabalarıyla insanlara haber verilirdi. Genelde gişenin yakınında gelecek program, pek yakında diye sunumlar yaparlardı insanlara. Yani insanların sinemaya yakın olduğu noktaları daha çok tercih ederlerdi.”

Mustafa Kemal Aşkan'ın anlattıklarına göre sinemalar, filmleri duyurmak için, İzmir'deki yerel gazetelere ilan vermekte ve şehrin belli uğrak yerlerindeki tahtaların üzerine afiş yapıştırılmaktadırlar. Aşkan, bu yıllarda afişleri ressamların hazırladığını da sözlerine eklemiştir. Yüksel Tüfekçi de afişlerin yüzde yüzünün ressamlar tarafından el çizimi olduğunu vurgulamıştır.

Görüldüğü gibi görüşülen kişilerin neredeyse tamamı, İzmir'de eski dönemde filmlerin duyurusunun arabalar vasıtasıyla ve megafonlarla yapıldığını belirtmiştir. Bu dönemde afişler el çizimidir. Afişler, sokakların belli başlı yerlerine asılmaktadır ve filmler halka bu şekilde duyurulmaktadır. Filmlerin duyurulma şekli, içinde bulunulan dönemin sosyo-ekonomik, kültürel ve teknolojik şartlarına göre şekillenmiştir.

4.2.5 Sinema İzleyicisi ve Film Türleri

Bu bölümde 1989 yılı öncesinde İzmir sinema salonlarında gösterime giren filmlerin türlerinin ne olduğu ve İzmir'de sinemaya gelen izleyicinin kimlerden oluştuğu konusu, sözlü tarih görüşmesi yapılan kişilerin görüşleri ışığında incelenecektir.

İlk olarak Ahmet Erkanlı eski dönemdeki filmlerin ekseriyetle dram olduğunu ve bu dönemde sinemaya gelen izleyicinin aileler ve orta tabakadan insanlar olduğunu söylemiştir. Hüseyin Akalın ve Ersen Nişlioğlu da sosyal bir ayrım olmaksızın yediden yetmişe herkesin sinemaya gelebildiğini ifade etmişlerdir. İbrahim Sam, yazlık sinemaların kışlıklara nazaran daha rahat bir ortam olduğunu ve gelen izleyicinin aileler olduğunu dile getirirken, Mustafa Kemal Aşkan'a göre Şan Sineması'na gelen izleyici ağırlıklı olarak öğrenciler ve ailelerdir:

“Bir suare seansında yani şimdi bir opera seyircisi, şimdi operaya gittiğinizdeki seyirciyi görebilirdiniz normal Şan Sineması'na 21:00 seansına geldiğinizde. Öyle kravatlı, sakal tıraşlı, son derece modern giyimli insanlar gelirlerdi şeye, sinemalara. Ama şimdi biz dört yıl oldu kapatalı yani işte kapatmadan önce adam almış eline yarım ekmek şeyi, kokoreçi, kapıdan giriyor. ‘Kardeşim şunu dışarda ye gel.’ dediğinizde karşılaştığınız şey neredeyse kavga noktasına geliyordu yani artık yani böyle bir sinema seyircisi bıraktı son şey, son yıllar. Gelen gündüz, gündüzleri gelen çok ağırlıklı olarak öğrenci, üniversite talebesiydi gelen yani %80, %80 90'ı üniversite öğrencisiydi. Akşamları da dediğim gibi aileler gelirlerdi sinemaya, aileler Kemeraltı'nın o eski yıllarında, Kemeraltı'na gelirlerdi. O zaman Kemeraltı'nda Şükran Lokantası vardı yer bulman mümkün değildi. Gelirdi böyle birkaç tane daha lokanta vardı, Şükran Lokantası'nda yemek yerler ondan sonra dağılırlardı. Hangi sinemaysa akşam çıktığınızda ana baba günüydü şey, Kemeraltı.”

Aşkan, eski dönemdeki film türleri ile ilgili de şunları söylemiştir:

“Eski şöyle, eski yıllardaki yabancı filmlerden başlarsak, eski yıllarda Fransız filmleri vardı, Alain Delonlar, Jean-Paul Belmondolar, Louis De Funéler. İtalyan filmleri vardı, bu kovboy filmleri yani o zamanlar o yıllarda Clint Eastwoodlar makarna kovboyu falan diyorlar, o yıllarda bu tip filmler,

Alain Delon'un filmleri, Jean-Paul Belmondo'nun filmleri hep şey oynardı, kapalı gişe oynardı.”

Yüksel Tüfekçi de bir ara Arap filmleri furyası olduğunu daha sonra İtalyan filmlerinin gösterildiği bir dönemin olduğunu dile getirmiştir. Sinemaya girenlerin %90'ının ağlamadan çıkmadığını da sözlerine eklemiştir. Sinemaya yediden yetmiş herkesin geldiğini şu sözlerle ortaya koymuştur:

“Vallaha evde kabını, şeyini, tenceresini satan sinemaya geliyordu. Kim olursa geliyordu sinemaya. Zengini fakiri yoktu. Yediden yetmişe çünkü başka eğlenceleri yoktu bunların. Eğlence sahası olmadığı için mecburen sinemaya gelirlerdi. Sinema her şeydi. Sinemaya gittin mi ne dedikodu var, ne efendime söyleyeyim kötü bir durumlar var. Sinema demek bütün gençlerin, nişanlıların veyahut da böyle arkadaşlık pek yoktu o zamanlar. O zaman arkadaşlıklar yoktu. Kız beğenmeye gidenler hep sinemaya giderlerdi.”

1989 yılı öncesinde, İzmir'deki sinema izleyicisinin çoğunluğunu aileler oluşturmaktadır. Eski yıllarda, televizyondan önceki dönemde en yaygın sosyal aktivite sinema olduğundan yediden yetmiş herkes sinemaları doldurmaktadır. Bu yıllarda bilet fiyatlarıyla birlikte de ele alındığında İzmir'deki sinemalar, çok pahalı olmayan, zengini fakiri yediden yetmiş herkesin gidebildiği bir yer olarak anılmaktadır. Özellikle yazlık sinemalar, halk için birer sosyalleşme mekanıdır. Gösterilen filmlerin çoğunun dram olması da ailelerin, özellikle kadınların sinemayı tercih etme nedenleri arasında gösterilmektedir.

4.3 1989 Yılında Yürürlüğe Giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar ve İzmir’de Sinema Salonlarının Bölünmeye Başlaması

Bilindiği üzere, Türkiye, 1980 yılından itibaren benimsediği neoliberal politikalarla birlikte ekonomi anlamında bir dönüşüm sürecine girmiştir ve bu süreç 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar’ın kabul edilmesiyle tamamlanmıştır. 11 Ağustos 1989 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan bu karardan Türk sinema sektörü de etkilenmiştir. Kabul edilen bu karar ile beraber dev Amerikan şirketleri kendi ofislerini Türkiye’de açmaya başlamışlardır. Bu kararla birlikte sadece dağıtım alanında değil gösterim alanında da yavaş yavaş etkili olmaya başlamışlardır. Anlaştıkları sinema salonlarında sadece kendi yapımlarını gösterime sokturmaya başlayan bu şirketler, kendi gösterim stratejilerine uygun olan çok salonlu sinema formatını da Türkiye’ye getirmişlerdir. Art arda çıkan Amerikan filmlerini vizyona sokabilmek ancak salonların bölünmesiyle mümkün olmuştur ve büyük tek sahneli semt sinemaları yavaş yavaş bölünmeye başlamıştır. Bu bölümde 1989 yılında çıkan karar ve salonların bölünmeye başlaması konusu hakkında, görüşülen kişilerin düşünceleri ele alınacaktır.

Ahmet Erkanlı’ya göre salonların bölünmesinin nedeni daha çok film alabilmektir.

Akalın, bu yeni sinema salonlarını “700 koltuklu bir sinema yerine yüz koltuklu yedi sinema” olarak tanımlamıştır. Amerikan şirketlerinin ülkeye girdikten sonra yerli filmin sekteye uğradığını, ancak son 3-5 yıldır yerli filmin tekrar ön plana çıkmaya başladığını belirtmiştir. Akalın’a göre de salonların bölünmesinin nedeni, daha fazla para kazanmak ve daha fazla film alabilmektir.

Barış Balaban’a göre ise, Amerikan şirketlerinin ülkeye gelmesi, Türk sinemasını olumlu yönde etkilemiş, gösterime giren kaliteli Amerikan filmleri halkı sinemaya yöneltmiş ve bu filmler sinema seyircisinin beklentisini arttırmıştır. Bu

sayede de yapımcısından en alt kademesine kadar Türk sinema sektöründe çalışan herkes daha kaliteli işlere yönelmiş ve son on yıldır yerli yapımlar yabancı yapımların önüne geçmiştir.

Efe Sökmen'e göre de salonların bölünmeye başlamasının nedeni daha fazla film ve müşteri alabilmektir:

“Öncesinde tek salonda 174 kişiye hizmet verebiliyorduk, tek salonumuz vardı. Yalnız 2011 yılında salonu ikiye bölmeye karar verdik. Bunun sebebi de, az önce bahsetmiştik bir filmi en az üç dört hafta oynama mecburiyeti, akabinde o film üç dört hafta oynarken yeni vizyona giren başka filmler de oluyor, o filmleri vizyona giremiyorsun. O yüzden diğer tüm salonlarda olduğu gibi biz de salonları küçültmeye gittik. Onun sebebi de ardi ardına çıkan filmler, filmleri kaçırmama düşüncesiydi çünkü ne kadar fazla salon o kadar fazla film ve o kadar fazla müşteri demektir.”

80'li yılların sonlarına doğru sinema salonlarının iş yapmadığını söyleyen Nişlioğlu'ya göre, salonların bölünmeye başlamasının ardındaki neden, daha fazla filmi gösterime sokarak, seyirciyi sinemaya çekebilmektir.

İbrahim Sam, 1989 yılından sonra Amerikan şirketlerinin ülkeye girmesini olumsuz yönde eleştirmiştir:

“Çok kötü oldu bir kere şöyle söyleyeyim, sinema sektöründe benim gördüğüm şey şu; yabancı şirketler çalışmayacak filmlere şu an nasıl diyorlar onu hatırlayamadım. Teminat istiyorlar, beş milyar on milyar civarında teminatla filmleri sinema sektörüne veriyorlar. Warner Bros'un dünya üzerinde kendine ait çok büyük sinema salonları var ama bunu Türkiye'ye yayamadılar çünkü Türkiye'de bunları tüzel kişilerle, son zamanlardaki holdingleşme sinema sektöründe. Bunu yapamıyorlar ama her şeyi de kontrol

altına almak istiyorlar. Benim dönemimde sinemalara kameralar koyup kamerayla izlenme, ondan sonra sinema sektörünün içinde de ayrıyeten denetim mekanizmaları var. Amerikalılar'ın kendi denetim mekanizması var. Türkiye'deki büronun kendi denetim mekanizması var, ayrıyeten Avrupa'dan denetimciler var. Bunları şey yapıyorlar yani kontrol ediyorlar. Son zamanlarda yerli filmlerin çalışmaya başladığını gördükleri için yerli filmleri kendi bünyelerine toplamaya başladılar.”

Mehmet Kayaalp, salonların bölünmesi konusunda, 800 kişilik sinemaları doldurmanın zor olduğunu, 2-3 kişi için koca salonda film oynatmanın karlı bir şey olmadığını ve dolayısıyla salonların bölündüğünü söylemiştir. Kayaalp, salonlarının bölünmeye başlamasının Amerikan şirketleriyle pek de ilgisi olmadığını savunsa da Amerikan şirketleri ülkeye girdikten sonra film seçeneğinin çoğaldığını ve dolayısıyla salonların bölünmeye başladığını dile getirmiştir.

Mustafa Kemal Aşkan'a göre ise salonların bölünme nedeni daha fazla film gösterebilmektir:

“89 mu dediniz ben 90 biliyordum. Amerikalılar sektöre gelip burada Türkiye'de ofis açmaya başladıktan sonra, onların ofis açıp da ilk başta böyle yenileyen salonlar bir anda çok büyük işler yaptılar yani şimdi onlardan bir tanesi de İzmir'de biziz yani Türkiye'deki yani en büyük rakamları Türkiye'de yapan sinemamız yani Türkiye'de yani o konuda da çok iddialıyım yani salonlarımızı dediğim gibi dört doldurduğumuzda 4000 kişi hatta 4000 küsür kişi şey yapardık yani insanlar yalvarırlar tabure koyun oturtun bizi ne olur bekleme salonunda bu tip şeyler vardı oturduğunuz şekilde koltuklar dolu seanslarda otuz tane de kırk tane de onlardan koyardık yani düşünebiliyor musunuz izdihamı? İnsanlar yalvarıyorlardı ayakta seyredeyim diye. Oralardan nerelere geldik. Salonumuzu, salonlarımızı bölmemizin sebebi, şimdi 1000 kişilik bir salonda bir filmi belli bir zaman oynayabiliyorsunuz. İş yapıyor ama iki hafta sonra Warner Bros'un Amerikan filmi, yeni bir film

çıkıyor. E size iş, sizin Salon 1'deki filminiz iş yapıyor ve devam ediyor. Bir hafta sonra bir film daha çıkıyor, s0mestr de 0ç film birden çıkıyor. E sizin eğer bunları koyacak salonunuz yoksa o zaman film ayrı bir arayışa geçiyor, en iş yapacak olan filminizi sizin gidiyor karşınızdaki rakip sinemaya veriyor. Dolayısıyla salon adediniz ne kadar fazla olursa hem filmleri ıkarmıyorsunuz hem de gelen filmi oynama imkanınız var, anlatabildim mi ne demek istediğimi?"

Ayrıca Mustafa Kemal Aşkan'a g0re, salonların b0l0nmeye başlamasından sonra sinema salonları en parlak yıllarını yaşamıştır ancak AVM'lerin açılmasıyla birlikte bu d0nem sonra ermiştir:

"Şimdi sektörün en parlak yılları tabi bu salonların b0l0nmeye başlanmasıyla başlayan yıllar yani müşteriye çok değişik geldi bir de tabi şey sizin bu AVM'lerde g0rdüğümüz salonlar 80 kişi, 100 kişi, 150 kişi salonlar. Perdeler belli ölçüde ufak. Şimdi biz bu 1000 kişilik salonu b0ldüğümüzde özellikle aşağıdaki Şan 1 dediğimiz salonun 1000 kişilik perdesini kullandık. 1000 kişilik perde ne şekildeyse 457 kişilik salonda da aynı perde duruyor hala. Dolayısıyla yani bizimki 457 kişilik bir salon, ciddi büyüklükte bir salon yani şöyle tam baktığınızda b0l0nmüş olarak 457 kişilik bir salon bulamazsınız yani 457 kişilik çünkü insanlar ne yaptı biz o şeyi yapmadık. Yani salon ihtiyacından dolayı ilk başta böyle büyük salonları vardı fakat bu salon ihtiyacından sonra bu farz edelim ki 400 kişilik salonu var, onu ilk başta 200 kişiye b0ldü, ondan sonra 100 kişiye b0ldü. Ufak ufak sinema seyrinin hoş olmayacağı salonlar yaptılar, biz onu yapmadık. Biz 457 kişilik salonu muhafaza ettik yani 1000 kişilik salondan 457'liği yaptık daha aşağı b0lmedik. Mimari açıdan da baktığınızda son derece güzeldir bizim salonlarımız. Yukarıdaki balkonu da 260 kişilik yaptık. O da büyüktür çünkü bir de bir film iş yaptığı zaman, yakaladığınız zaman, 457 kişiliği koyduğunuz zaman içeri bilet kestiğiniz zaman bir seansa ciddi bir rakamdır yani d0rt seans doldurduğunuz zaman sadece Salon 1'e neredeyse iki bin kişiye yakın şey girer, 260 kişi de yukarı girer. Böyle iki tane filmi yakaladığınız zaman

böyle büyük salonlarda, 3000 kişi sokarsınız günde, 3000 kişi sokarsınız. E bir de aşağıdaki 156 kişilik salonda da, 4000 kişiye yaklaşır şey ki çok büyük bir gişedir bu bizim yaptığımız zaten bu büyük salonlar. Dolayısıyla bir iki filmi yakaladığınızda yaptığımız rakamları Türkiye’de çok az sinema yaptı zamanında, çok az sinema yaptı yani 4000 yani 4000, 3500 kişi işte yani o zamanın şimdi yani çok büyük Warner’ın çektiği bütün filmleri biz oynadık İzmir’de, belli bir yıl hiçbir tarafa vermiyordu Warner. Warner’ın filmini seyretmek zaten başka sinema yok. İzmir başka şirketle oynuyordu, Sema başka şirket. Dolayısıyla Warner’ı seyretmek isteyen bize geliyordu. Cumartesi-pazar kuyruklar bitmezdi. Ama tabi ondan sonra ilk Bornova’da başladı o outlet olan yer. O pek fazla etkilemedi. Daha sonra Mavişehir, o çok etkiledi, Kipa etkiledi. En son yine Agora’nın şöyle bir geçmişi var; Agora bir mütahit yaptı çarşığı, sinemayı kimse tutmuyor boş yani, sinema salonu yapacak yok. İstanbul’da şeye sorduk bu işin başındaki Warner Bros şirketleri, dedik ‘Tutalım burayı.’, ‘Yok.’ dediler, ‘Tutmayın, iş yapmaz orası.’ Şirketlerin başındaki müdürler dedi bunu, yapmaz. Ondan sonra tutmadık, tutan olmadı. En son Agora’yı yapan inşaat firması, e tutan yok, kendi açtı şeyi, oradaki salonları kendi açtı. Şu an İzmir’deki en çok çalışan sinema.”

Karaca Sineması müdürü Serdar Arslan 1989 yılından sonra sinema sektöründe yaşanan gelişmeleri şu şekilde değerlendirmiştir:

“UIP ve Warner Bros’un tabii ki şeyleri oldu, sektördeki dezavantajları oldu. Türk filmleri fazla girmedi. Tekelciliği oluşturdular aslında o anlamda biz 2005’ten itibaren o anlamda dezavantajlar yaşadık öyle söyleyebilirim. Yerli dağıtımıcılar ve yabancı dağıtımıcılar arasında fark var, yabancı dağıtımıcılar hiçbir şekilde taviz vermiyorlar. Altı hafta bir film oynayacaksa, altı haftadan aşağı oynayamazsın, ama yerli dağıtımıcılarda daha esnekler yerli dağıtımıcılar. O anlamda bir zorluk yaşadık zaten sektörde de bu semt sinemaları kapanması tabii insanlar AVM’lere yöneldi ama semt sinemalarında salon az olduğu için bu dağıtım şirketlerinin de buna etkisi

oldu nasıl etkisi oldu? Çoklu salon olmadığı için, yabancı firmalar, Amerikan dağıtımcular dediğim gibi esnek olmadıkları için bir filmi altı hafta, bir buçuk ay boyunca sinemada oynanması konusunda direttikleri için bir film bir sinemada altı bir buçuk ay boyunca oynarsa tabii ki insanlar izledikten sonra bir buçuk ay sonra gelirler alternatif filmi görmek için. O anlamda dezavantajları oldu tabii ki.”

Yüksel Tüfekçi'ye göre de salonlarının bölünmeye başlamasının nedeni fazla müşteri almaktır.

Yapılan görüşmeler doğrultusunda sinema sektöründe çalışan kişilerin 1989 yılında çıkan karar ile ilgili çok büyük bir farkındalıkları olmadıkları görülmüştür. Amerikan şirketlerinin Türkiye'ye girmesi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Görüşülen kişilerden biri Amerikan şirketlerinin ülkeye girmesini Türk yapımlarının kalitesini etkilemesi açısından olumlu bulmuştur. Sinema salonu sahipliği yapmış bir kişi ise salonların bölünmesinden sonra parlak bir döneme girildiğini söylemiştir. Biri ise salonların bölünmesinin Amerikan şirketleriyle pek de ilgisi olmadığını söylemiştir. Ancak salonların bölünmesinin altında yatan neden konusunda görüşülen kişilerin tümü ortak bir düşünceye sahiptir. Salonların bölünmesiyle birlikte hedeflenen, daha fazla film gösterime sokabilmek ve daha fazla müşteri çekebilmektir. Ayrıca görüşülen birçok kişi, yabancı dağıtım şirketlerinin denetim mekanizmalarına ve taviz vermemeleri konusundan da şikayet etmiştir.

4.4 2000'li Yıllardan İtibaren İzmir'de Sinema Sektörü ve Sinema Salonlarının Durumu

2000'li yıllardan itibaren AVM'ler içerisinde sinemalar açılmaya başlamıştır. Gündelik yaşamda değişen bir takım alışkanlıklardan dolayı halk, alışveriş merkezleri içerisinde bulunan sinema salonlarını tercih etmeye başlamışlardır. Şehir merkezlerinin şehir dışına kayması ve burada yaşayan insanların her türlü ihtiyaçlarına hitap etme gereksinimiyle doğan bu kompleksler, içlerinde

barındırdıkları multipleks sinema salonu formatlarıyla da izleyici tarafından daha çok tercih edilir mekanlar haline gelmişlerdir. Bu bölümde 2000’li yıllardan itibaren sinema sektörü ve sinema salonlarının durumu ele alınacaktır.

Akalın’a göre, sinema sektöründe bir tekelleşme olmuştur ve günümüzde sermayesi olan birinin sponsoru, markası olmadan, keyfince sinema açması gibi bir durum kalmamıştır.

Çiğli Kipa AVM içerisindeki Deniz Cinacity Sinemaları’nın müdürü Barış Balaban, 2000’li yıllardan itibaren sinema sektörünü şöyle değerlendirmiştir:

“Sektörün durumu iyi 2000’li yıllardan sonra bence. Çünkü 2000’e kadar Türk filmleri forse etmiyordu, yabancı filmler oldukça hani kaliteli yabancı film herkesin ilgisini çekebileceği veyahut da gelenin ilgisini çekebileceği yabancı filmler geldikçe sinema salonları iş yapıyordu. Ama 2000’den itibaren Türk filmlerinin yoğunluğunun artması, kişi sayısını arttırdı. Sinema salonlarının dolmasını sağladı ve ondan sonra işte AVM’lerin de açılması, özellikle mesela İzmir’de eskiden bilmiyorum bilir misiniz? Sema Sineması işte çeşit çeşit semt sinemaları, Şan Sineması falan vardı. Hep oralara gidilirdi. İzmir Sineması, Karaca Sineması. Gerçi hala Karaca Sineması iş yapıyor ama işin içine güvenlik unsuru da girince insanlar alışverişimi yapayım, yemeğimi yiyeyim, sinemaya gideyim, hepsini bir anda toparlayayım, evime döneyim mantığıyla hareket edince AVM’ler kurulmaya başlandı. Her AVM’nin içinde, işte zaten Türkiye’nin zaten ilk multipleks sineması bizimdir. 1999 senesinde dokuz salonla açıldı burası, daha Türkiye’de yoktu hiçbir zaman. Ondan sonra çok salonlu sinemalar açılmaya başlandı AVM’lerde. İşte şu anda İstanbul’da 18 salonlu yer var. AVM yani 18 salon işletiyor. Sonra ne oldu? Kişilerin elinden sinemalar çıktı bu sefer büyük grupların eline girdi işte, Alarko Grubu, Mars Grubu, Avşar Grubu, Pink yani şu anda piyasada beş altı tane sinema işletmecisi var büyük grupların elinde. Ha bu ne yaptı? Eskiden işte aldığınız hizmetin kalitesi,

kişilerin müteşebbis kişilerin elinde olan kalite ile grupların elinde olan hizmet kalitesi aynı değil. Şu anda mesela bir salona girdiğiniz zaman ilk karşılaşmadan, rezervasyon için telefon açtığınız zamandan çıkışınıza kadar, sinema izleyişinize kadar farklı bir ortamda sinema seyrediyorsunuz.”

Efe Sökmen ise 2000’li yıllardan itibaren İzmir’deki sinema sektörüyle ilgili yerli ve yabancı film kıyaslaması yapmıştır:

“Yani bir ara bir yabancı furyası vardı, tüm Türkiye’de olduğu gibi bizim sinemalarda da. Ama akabinde yerli filmlerin çoğalması veyahut da bu bir politika haline de geldi. Devletin de bu yerli filmlere destek vermesi, Kültür Bakanlığı’nın belli bir fon ayırması yerli filmlere. O yüzden de şu an yerli filmler yabancı filmleri baya bir sollamış, geçmiş durumda. Eskiye nazaran da yerli filmlerde kalite arttı, teknolojik olarak da yabancı filmleri pek aratmaz duruma geldi. O yüzden her geçen gün hani bir eskiden oluşan yabancı furyası artık günümüzde yerli furmasına döndü ve yerli filmler daha çok iş yapmaya başladı.Yani bu sektörle ilgili şöyle bir kendi düşüncemi söyleyeyim hani yerli yabancı film karşılaştırması yapayım en azından. Şu an yerli filmlerin de bu denli müşteri çekmesi, çok daha büyük kitlelere ulaşmasının sebebi de şimdi yabancı filmleri biliyorsunuz internet ortamında her yerde hatta Türkiye’de vizyona girmeden izleyebiliyorsunuz. Yani oturup bilgisayarınızda tutup bir dört kişilik aile 60-70 lira vermektense internette indirip en azından bütün filmleri izleyebiliyor ama yerli filmlerde şu an inanılmaz bir güvenlik önlemi var. Yani özel bir şifreleme sistemi gönderiyorlar bize. Bu şifreleme sistemi sayesinde korsan yayın atıyorum hangi sinemadan korsan yayın çekildiyse, o sinema belirleniyor ve o sinemaya inanılmaz büyük cezalar kesiliyor. O yüzden artık bütün sinema salonları da işte korsan ne bileyim kamera kaydı vs. bu konuda çok büyük önlemler aldı ve internette son zamanlarda gördüğünüz üzere yerli filmlerin hiçbirisi korsan olarak gösterime girmiyor, yayınlanmıyor. Bu yüzden de insanlar tek izleyeceği mercii olan sinema salonlarına akın ediyor. O yüzden

de yerli filmler yabancı filmlerin çok daha fazla önüne geçmiş oluyor izleyici sayısı olarak.”

Ersen Nişlioğlu da sinema sektöründeki son durumun bir tekelleşme olduğunu ve İş Bankası, Alarko gibi büyük şirketlerin sinema sektöründe yer almaya başladığını söylemiştir. Semt sinemalarına ekmek kalmadığını dile getiren Nişlioğlu, çalışmakta olduğu semt sinemasının sahibinin mülk sahibi olmasından dolayı ayakta kalabildiğini, aksi takdirde tutunamayacağını da savunmuştur.

İbrahim Sam ise son yıllardaki holdingleşmeye değinmiştir:

“Sektör az önce de söylediğim gibi bu holdingleşme, büyük şirketler bazında tüzel kişiler tamamen sistemden kaldırılmak için uğraşılıyor. Ne yapıyorlar? Tüzel bir insan yani tek başına bir sinema sahibisiniz, şirket sizi sıkıştırıyor, kapatmanıza yönlendiriyor ama atıyorum adamın 200 tane salonu var film şirketi ona kesinlikle bir laf söyleyemiyor, bir şey diyemiyor. Ondan sonra yani sektörde tamamen şeyi, tüzel işletmeleri yok ettiler. Bitti şu an tüzel işletme diye bir şey yok yani kişiye ait işletme sinema salonu yok Türkiye’de. Var, küçük salonlar var. Onlar da tabiri caizse öleceği günü bekliyor.”

Mehmet Kayaalp, Türk sinema sektöründe 2000’li yıllardan itibaren yerli yapımların revaçta olduğunu dile getirmiş ve AVM sinemalarının tercih edilirliliği konusunu farklı bir açıdan ele almıştır:

“Evinden çıkıyorsun nerede oturuyorsun, diyelim ki Güzelyalı’da oturuyorsun. İki seçeneğin var, ya Konak’a gidersin Kemeraltı’na, Şan’a, Sema’ya şimdi kapandı gerçi böyle sinemalar, bir de Agora açıldı Agora’ya. Şimdi Agora’ya geldiğin zaman araban varsa bir kere direk Agora’ya geliyorsun, otoparka arabayı park ediyorsun, tak çıkıyorsun sinemana giriyorsun. Öbür türlü, öbür tarafa gitiğin zaman, park etmen lazım Konak’ta

otoparkın birine, oradan yürüyerek sinemaya gitmen lazım. Akşam çıkışı 12, yarım, bir olacak, Kemeraltı kimsecikler olmayan ıssız bir ortam. Halbuki burada çıkıyorsun, merdivenden iniyorsun, arabana biniyorsun; bir kere bu acayip bir tercih sebebi oldu. Ben bile yani ben çok sinemaya giden bir insanım, ben Sema'ya, Şan'a, İzmir Sineması'na hepsine giderdim ama şimdi düşünüyorum şimdi elimin altında olmasa ben burada çalışmıyor olsam bile yine semt sinemasına gitmem. Alışveriş merkezine giderim, arabamı park ederim, filmimi seyreder dönerim yani kalkıp ancak evimin yakınında bir şey varsa Karşıyaka'da oturuyorum mesela arada sırada Deniz Sineması'na gitmişliğim olmuştur. Yürüme mesafesinde olursa giderim ama öbür türlü bana da zor geliyor. Şeyler açısından düşünürsen, arabası olmayan gençlik açısından düşünürsen, onların da hoşuna gidiyor çünkü onlar buraya geliyorlar, geziyorlar işte bir şey almasalar bile dolanıyorlar filmden önce, fast foodta bir şey yiyorlar, yemeğini yiyip sonra sinemaya giriyorlar. Onun için semt sinemaları yavaş yavaş gitti yalnız İzmir'de değil, İstanbul'da, Türkiye'nin bütün kentlerinde ölüyorlar yani maalesef.”

Nuran Samuk ise sinema sektöründe bir dönem düşüş yaşandığını ancak son yıllarda özellikle Türk filmlerinde bir ilerleme olduğunu söylemiştir. Samuk'a göre Amerikan filmlerinin eskisi kadar rağbet görmemesi, Türk sinema sektörü açısından olumlu bir gelişmedir.

Remzi Kocakıran ise 2000'li yıllardan önceki ve sonraki sinema salonları arasında bir kıyaslama yaparak durumu değerlendirmiştir:

“2000 senesinden önceki sinemalar sermaye istiyordu. Büyük arsalar, büyük binalar onlarla yapılması gerekiyordu. Şimdiki sinemalar bir oda içerisindeki kadar büyüklüğünde bir odalar içerisinde üç beş koltukla bu işi götürebiliyorlar ama orada eski yazlık veya kışlık sinemaları büyük masraflar oluyordu. Bina, önce bir bina istiyordu başlı başına bir bina istiyordu, onun tefrişi vardı. O zaman kalabalık daha çok gelse de büyük sandalye sayısı

arttırılıyordu yani öyle herkesin yapacağı bir iş değildi. Ama şimdi AVM'lerde küçük bir odalarda bilgisayar sistemiyle gayet dört kişiye de bir masrafsız olarak oynatabiliyorlar.”

Serdar Arslan, salon sayısı ve seyirci sayısının arttığını belirtmiş, sinema sektörü ve sinema salonları ile ilgili şunları eklemiştir:

“Pasta aynı aslında değişen bir şey yok gelen pasta aynı ama salon sayısı arttığı için bu tabii ki AVM'lere ve zincir sinemalara yansıyor. Biliyorsunuz AFM'yi şeyler aldı Mars grubu satın aldı, o tamamen tekel haline geldiler şu anda yani sektörün tek belirleyicisi, tek dağıtıcısı Cinemaximumlar diye geçiyor yani Mars grubu. Tam onlara yarıyor her şey. Bizim gibi sokak arası, sokak kapısı, kapısı sokağa açılan sinemalara yaramıyor.”

Yüksel Tüfekçi de günümüzdeki sinemaların büyük kuruluşlar ve holdinglerin elinde olduğunu söylemiştir.

Günümüzde sinema sektörü bir tekelleşme içerisindedir ve sinema salonları büyük kuruluşların elindedir. Giderek büyüyen sinema sektörü pazarında semt sinemaları tutunamamakta ve yavaş yavaş kapanmaktadırlar. İzmir'de şehir merkezlerinin değişmesi, örneğin Kemeraltı'nın geceleri güvensiz hale gelmesi, buradaki ve diğer ilçelerdeki semt sinemalarını etkilemiştir. Buna karşılık, gerek güvenli olması, gerek otoparkı gerekse içinde bulunan birçok aktivite seçeneği ile AVM'ler içerisinde bulunan sinemalar tercih edilir olmuştur. Ayrıca 2000'li yıllardan itibaren sinema sektöründe yerli yapımlar öne çıkmaya başlamıştır. Görüşülen kişilerin tamamı yerli yapımların, yabancı yapımlara göre daha fazla tercih edildiğini belirtmişlerdir. Yerli yapımların daha fazla tercih edilmesinin nedeni olarak, daha kaliteli işler yapılmaya başlanması ve gençlerin yabancı filmleri internet ortamından izlemeleri gösterilmiştir.

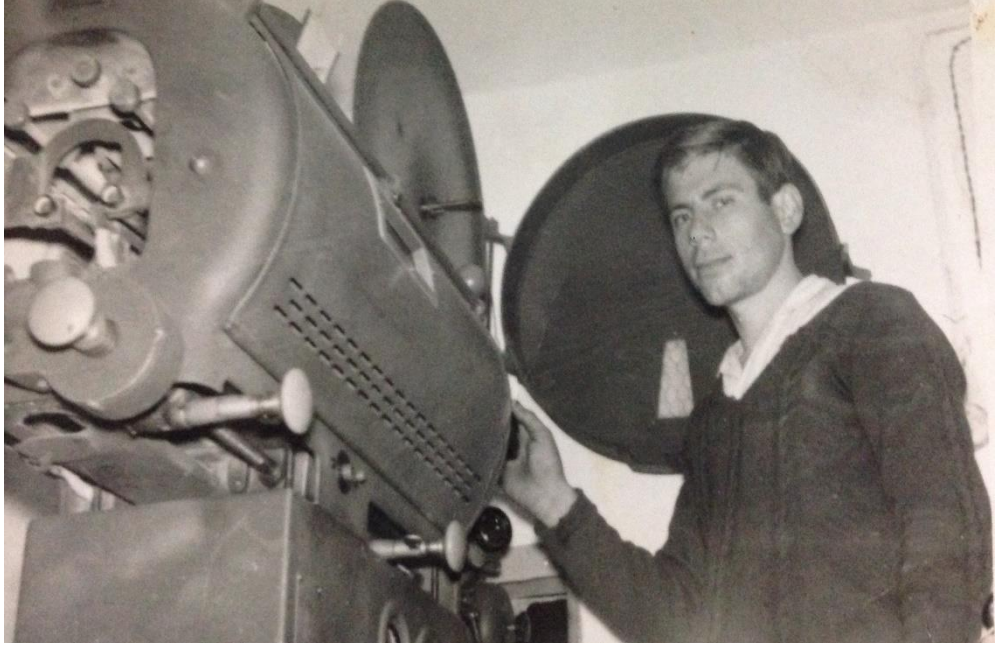
4.4.1 Dijitalleşme Hakkındaki Görüşler

Sinema salonlarının dijital formata geçmesiyle birlikte sinema sektöründe çalışanlar ve sinema salonu sahipleri için olumlu-olumsuz bir takım durumlar ortaya çıkmıştır. Bunları ortaya koymak, sinema sektöründe yaşanan değişimleri daha iyi kavrayabilme olanağı sağlayacaktır. Bu bölümde, dijitalleşme hakkında olumlu-olumsuz görüşler ve dijitalleşmeyle birlikte sinema sektöründe ne gibi değişiklikler yaşandığı konuları incelenecektir.

Halen daha bir semt sinemasında makinistlik yapan Ahmet Erkanlı'ya göre dijitalleşme her ne kadar "süper" bir gelişme olsa da Erkanlı, bu konuda biraz sitemelidir (bkz. Fotoğraf 5):

"Eski makinalar ne diyeyim şimdi eski makinalar bence benim şeyimce daha iyi. Niye diyeceksin. Vakit geçiriyorsun bilgin hani gene bir şeyler, bir şeyler yapıyorsun hani bunda, her şeyi müdürüm gösterdi. Bastın tamam başka bir şey yapamıyorsun biz burada. Ben bilmiyorum şimdi biliyorum desem on senedir beraberiz, beni ondan çıkarmıyor yoksa ben başkası olsa çıkarırdı. Ben bilgisayar kullanamıyorum kardeşim ama böyle öğrendim artık yani film oynatmak, film durdurmak, şey yapmak onları ama öbüründe ben mesela bunlar yokken ben buranın can damarıydım yani bütün arızaların hepsini ben yapıyordum, hiç dışardan usta gelmezdi ama sene 60 sene 2015. Kaç sene? 55 sene. Dile kolay yani."

Fotoğraf 5. Manisa, 1963, Şehir Sineması, Ahmet Erkanlı sinema makinası ile birlikte.

Balaban ise dijitalleşmeden sonraki seyir zevkinin güzelleştiğine değinmiştir:

“Seansları yapıyoruz haftalık olarak. O seansları ayarlıyoruz mesela ne diyeyim 11:30, 14:00, 16:30, 19:00, 21:30 seansları oynuyor ona göre bilgisayardan diyoruz ki bu seanslarda oynat. Onu haftaya yayıyoruz, bir hafta boyunca bu seanslarda oynat. İşte filmin birinci saatinde ara ver. Ona göre orada işte intermissionı var. İşte 15 dakika reklamı var diyelim, 15. dakikanın sonunda ışığını kapat talimat veriyoruz. Ara bitti, ışık kapat, ara oldu ışığı aç, film bitti ışığı aç. Bunlar hep bilgisayara otomatik olarak giriliyor. Kendi kendine oynatıyor makine. Bu şekilde bir sistem var. Görüntü kalitesi doğal olarak 3000lik lambalar var üzerlerinde onların. Yani görüntüyü daha iyi yansıtan lambalar. Eğer perdenizde herhangi bir bozukluk veyahut da başka bir sorunuz yoksa net gösteriyor. Ses de aynı şekilde dijital nasıl diyeyim ben size... Dijital beyinler var. Eskiden analogtu beyinler. Sesi, dijitale çevirmeden olduğu gibi ham gibi verir o da yani teneke gibi çıkardı ama şimdi ses ne kadar şey olursa olsun hani yapım aşamasında veyahut da kayıt aşamasında, sesi alıyor, dijitale çeviriyor o şekilde eğer

hoparlörünüzde veyahut da başka bir yerinizde bir sıkıntı yoksa ses, konuşmaları olsun hani müzikler olsun veyahut da yan sesler surroundlar, işte centerdan gelen ses veya backten gelen ses hep net gelir böyle. Cazırtılı cuzurtulu veyahut da yani ses dağılımı mesela ikimiz konuşurken arkadan bir araba geçer, bir kuş sesi veyahut da arkaya formatta konuşan birilerinin seslerini onları rahatlıkla duyabilirsiniz bu şekilde. Hani dijitalde bu özellikler var. Daha iyi. Kalitesi daha iyi. İnsanlara seyir zevkini daha iyi veriyor.”

Efe Sökmen ise salonlarından birinin dijital, diğerinin 35 mm makina ile çalıştığını, aradaki farkın rahatlıkla anlaşılabileceğini savunmuştur. Sökmen’e göre dijitalleşmenin sinema sektörüne olumlu anlamda etkileri olmuştur:

“Şimdi 35 mmlerin bir kere şu an kopya basım maliyeti ham maddeden dolayı inanılmaz maliyetli. Yaklaşık sadece bir tane kopyanın basım maliyeti şu an dört buçuk milyar artı KDV, 4500 TL artı KDV. Düşünün bir tane film Türkiye’de yaklaşık 200-250 tane salonda vizyona giriyor yani bu yapımcı firma ve dağıtımçı firma için salon başına dört buçuk milyar masraf epeyce zorluyordu tabii şirketleri. Nitekim bunun haricinde 35 film oynarken veya da makinistlerin yapmış olduğu hatalar vardı işte film kopyalama, film yapıştırma ya da işte görüntü ve sesteki bozukluklar. Bunlar çünkü analog cihazlar olduğu için, dijital olmadığı için her dakika bir sorunla karşılaşabilmesi mümkündü. Bu sebeple, en önemli sebebi de maliyettir. Dijitale geçiş sürecinden itibaren bir yapımcı ve dağıtımçı firmaların maliyetleri azaldı çünkü şu an bir hard diskte filmler geliyor, hard diskin de maliyeti 150-200 TL gibi bir maliyet. İçinde filmler yüklü, biz de burada dijital makinalarımıza yüklüyoruz. Onun haricinde görüntü ses sistemi zaten dijital formatta ve 4K teknolojisi olduğu için, 35 milime göre çok daha fazla, çok daha iyi verim alınabiliyor filmlerden. Tabii müşteri de bunu fark edebiliyor. Onun haricinde bir 35lik makinaların bakım maliyetleri ve işte yedek parçaların artık bulunamaz olması ve bulunduğu da çok fahiş fiyatlar çekilmesi, dijital makinaların kolaylığı ve personel konusunda da

azaltmaya gidilmesi dijitalin bu kadar çok tercih edilmesinin sebeplerinden birkaç tanesidir.”

Ersen Nişlioğlu da dijitalleşmeyle birlikte görüntünün eskisi gibi olmadığını, filmlerde kopmaların yaşanmadığını ve artık düğmeye basınca makinenin ara vermesi gibi kolaylıkların olumlu yönde gelişmeler olduğunu belirtmiştir.

İbrahim Sam, teknolojinin iyi bir şey olduğunu ancak 3D görüntülerin insan sağlığına zararlı olduğunu savunmuştur. Ayrıca dijitalleşme konusuna başka bir açıdan yaklaşmıştır:

“Eski dersiniz, eskiyle yeni arasında tercih dersiniz ben eskiyi tercih ederim. Çünkü bu neye benziyor; bir 35 milim film çalışırken makinenin çıkardığı bir sesle bir de aynı yanına koyun bir DVD koyun yanında CD koyun biri sessiz biri sesli. Ama o makine sesini film oynarken insanların duyması lazım o çok değişik bir duygu. Yani şimdi dijital sinemada; mesela bu makine sesi yoktur, sessizdir böyle hiçbir şey duymazsınız ama eski sistem 35 milim kopyalarda o içeriden böyle makine sesi gelir ‘tır tır tır tır’ diye bu ses duyduğunuz zaman bir bütünlük sağlıyordu.”

Agora Sinemaları müdürü Mehmet Kayaalp de sektöre ilk başladığında 35 mm makinaları deneyimleyebildiğinden, dijital makinalarla 35 mm makinalar arasında bir kıyas yapmıştır. Eskiden filmlerde noktalanmalar, çizikler, görüntüde karlılık olabiliyorken, dijitalle geçişten sonra görüntünün çok net olduğunu söylemiştir. Dijital dönemi avantajları ve dezavantajları yönünden de şu şekilde değerlendirmiştir:

“Avantaj tamamen şey görüntü kalitesi inanılmaz güzel ve bozulmuyor kesinlikle. Film programını yapan kişi için, benim için avantaj. Filmi son dakikada da alabiliyorum. Eskiden 35 mm filmi almak için çok önceden

onaylaşmak lazımdı çünkü şey o film basılıyor, kopyalar yani bir basma ve şey yapması, hazırlanma süreci var. Şimdi öyle bir şey yok. Son dakika cuma günü film girecek, perşembe günü bazen çarşamba bile yer oluyor, ben bu filmi alayım diyorum programında olmamasına rağmen. Tak diye kopyasını gönderiyorlar zaten bir tane böyle hard disk hemen şey yapıyorum. Yani iki tane avantajı var, birincisi şey net görüntü ve net ses kalitesi, ikincisi film programını yapan kişinin rahat oldu artık yani son dakikaya kadar filmi alabilme şansı var. Dezavantajı aslında yok gibi benim sadece şahsi fikrim bu, yine bana göre dezavantajı da, şu mekanikken yani bobin halindeyken makinalar en ufak bir aksaklık olduğu zaman şey yapabiliyordun, müdahale edebiliyordun, kendin yapıştırıyordun, parçasını değiştirebiliyordun işte ne bileyim lambasında arıza oluyordu oraya başka bir lamba takıyordun, bir şekilde bizim ustalarımız bile hallederdi. Şimdi tamamen dijital ve elektronik oldu. En ufak bir arızada hiçbir şey yapamıyorsun, film yarıda kalıyor, müşteriyi çıkartmak zorunda kalıyorsun anca servis gelecek de, bakacak da... Eskiden öyle ben hiç dijital gelene kadar hiçbir filmimi yarıda kesmedim, hiçbir bileti iade etmedim. Dijital geldikten sonra dört beş defa filmler yarım kaldı işte ne bileyim elektrik arızası oldu, makinada şu oldu. Öyle de dijitalleşmenin getirdiği birkaç şeyler de oluyor yani problemler de oluyor.”

Mustafa Kemal Aşkan da ses ve görüntü kalitesi açısından dijital makinaların iyi olduğunu söylemiştir. Nuran Samuk’a göre de dijitalleşmeyle birlikte olumlu gelişmeler yaşanmıştır:

“Bizim şu anda dört salonumuz da dijital oldu. Biz de o 35 mm dönemini yaşadık çok kısa bir süre öncesine kadar. Zorlukları çok fazlaydı. En azından şey kopyalar, kopyaların transferinde problemler yaşıyorduk. İşte çizilmeler oluyordu film bobinlerde, şeylerde, kopyalarda. Şimdi dijital ortamda çok daha net bir görüntü elde ediyorsunuz. Küçük böyle kutular içinde hard diskler geliyor, onlardan yükleme yapıyorsunuz. Süper bence.”

Serdar Arslan da dijitalleşmeyle birlikte gelen görüntü kalitesini şöyle dile getirmiştir:

“Tabi şöyle söyleyeyim; yani bir filmi mesela biz burada neyi oynuyorduk mesela Babam Oğlum’u oynadık, Babam Oğlum 30 hafta vizyonda kaldı ama o kopyayı tek kopya olduğu için, bir kopyanın gösterimi üç dört haftadır, üç dört haftadan sonra sürekli oynandığı için çiziliyor kopya makinalarda, şeylerde bu sefer otomatikman filmin gösterimi, perdedeki gösterimi de kalitesizleşiyor, düşüyor ama dijitaldeki filmi on bin kere oynasanız, bir milyon kere oynasanız görüntü aynı görüntü. Hem ses hem görüntü anlamında seyirciye, sinemasevere, izleyene tam bir görsel şölen sunuluyor diyebilirim.”

Yüksel Tüfekçi, 35 mm makinalar için makinist bulma derdi olduğunu belirtmiştir. Şimdiki dijital makinaların sessiz sedasız çalıştığını ve kolaylıkla oynatıldığını dile getiren Tüfekçi’ye göre eski makinaların yeri ayrıdır:

“O zaman pır pır makinalar dönüyordu. Onların sesini dinliyordum. Makiniste diyordum ki ‘Haydi sen biraz dolaş gel sana yarım saat, bir saat izin.’ diyordum, oturuyordum öyle makinaların sesini dinliyordum.”

Bu sektörde uzun yıllardır çalışan kişilerce dijital dönem her ne kadar olumlu olarak nitelendirilse de eski makinaların sinema ruhunu tamamlaması açısından yerleri ayrıdır. AVM yetkilileri ve halen semt sinemasında çalışmakta olan kişiler ise, dijital dönemi olumlu olarak nitelendirilmişlerdir. Dijitalleşmeyle birlikte gerek ses gerekse görüntü açısından oldukça önemli gelişmeler yaşanmıştır. Dijitalleşmeyle birlikte dağıtım şirketlerinden film alımı sırasında yaşanan güçlükler de aza inmiştir. Eski dönemde, filmlerin kargoyla gelişi sırasında kopyalarda oluşan çizikler veya filmdeki kopmalar gibi bazı olumsuzluklar yaşanmaktadır. Dijitale geçişten sonra filmler hard disklerin içinde gelmeye başlamıştır ve görüntü kalitesinde bir aksama

yaşanmamaktadır. Bu konuya 2000’li yıllardan itibaren film dağıtımı bölümünde ayrıyetten değinilecektir.

4.4.2 Sinema Çalışanları ve Ücretler

Bu bölümde, yapılan sözlü tarih görüşmelerinden hareketle, 2000’li yıllardan itibaren sinema sektöründe çalışan kişiler, çalışma şartları ve ücretleri incelenecektir.

Bir AVM sineması müdürü olan Barış Balaban, Cinecity Sineması’nda müdür, yönetici kadrosu, muhasebe ile toplam 26 kişinin çalıştığını söylemiştir. Gişe personelinin shift usulü çalıştığını, büfe personelinin de bir gün çalışıp bir gün çalışmayan toplam 12 kişiden oluştuğunu da sözlerine eklemiştir. Bunların maaşlarının asgari ücret artı prim olduğunu, ayrıyetten yol, yemek ve sigortalarının ödendiğini belirtmiştir. Sinemada salonların farklı yerlerde olmasından dolayı iki adet büfelerinin olduğunu ve büfe işletmesinin de Alarko Grubu’na ait olduğunu dile getiren Balaban’a göre, esas kazançlarını patlamış mısırdan elde etmektedirler. Barış Balaban’a göre son yıllarda sinemaya gelen izleyici sayısının ve dolayısıyla kazancın artmasının nedeni ise cep telefonu operatörlerinin yaptıkları kampanyalardır:

“Hani toplam hani yoğun demiyeyim de şimdi yıllık olarak nasıl diyeyim ben size yıllık olarak ortalama bize 520000 kişi gelir yılda. Gişe geliri olarak da yaklaşık nasıl diyeyim 7 buçuk 8 trilyon civarında bir şey var döngü var. KDV dahil ciro yalnız bu. Gelirler veyahut da maliyetler düşürülmüş şey değil. Bizim filmci payını daha ödemedem almış olduğumuz toplam hani büfe artı gişe o civarda gidiyor. Ha bu seneden seneye değişir. Mesela Vodafone mesela şey etkili oldu son bir senedir bir buçuk senedir. Vodafone’un sinema sektöründe özellikle Red tarifesi, Freezone tarifesi girmesi daha çok Vodafone kullanan var heralde o biraz daha etkiledi kişi sayısını olumlu yönde. Eskiden hatta bazı sinemalar şu an Turkcell’le anlaşmaları var hani bizim Vodafone’la anlaşmamız ama eskiden Gençturkcell bizim de Gençturkcell’le anlaşmamız vardı. Gençturkcell günleri vardı pazartesi,

perşembe işte Platinium üyesi olursan şu anda hala var heralde her gün bir tane bileti bir bedava veriyor bir şeyler veriyor ama şu anda biz Vodafone'la çalışıyoruz onun da etkisi var. Yani çünkü ne oluyor mesela Red tarifeniz varsa her gün haftanın her günü her seansta bir bilete bir bedava veriyoruz. Bilet fiyatı diyelim ki pazar günü geldiğinizde 16 lira tam, 8 lira ödüyorsunuz. Vodafone şifrenizi veriyorsunuz, şifreyi istiyoruz, onun da etkisi var yani Turkcell'le Vodafone'un sinema sektörüne çok katkısı var. O kişi sayılarının artmasında onların çok etkisi vardır. Mesela yapılmadığı zamanlara bakıyorum ben yani 400000'lerde 4200000'lerde gezen rakamlar ha tabi film etkisi de vardır muhakkak ki ama o kampanyaların da çok önemli etkisi var.”

Efe Sökmen de Batı Sineması'nda çalışanların asgari ücret ve sigorta aldığını söylemiştir. Mehmet Kayaalp, Agora Sinemaları'nda toplam 26 kişinin çalıştığını, çalışanların asgari ücret, yol, yemek ve sigorta aldığını dile getirmiştir. Kayaalp'e göre büfe, gişeden daha çok gelir getirmektedir:

“Gişeyi boşver sen gişedeki para ben sana demin de orada notlarda gördüğün gibi paranın yarısı zaten filmciye gidiyor kalan paradan KDV, bilmem ne, yok vergisi şusu busu çıktıktan sonra, 11 liraya bilet satıyorsunuz, 2 lira 3 lira para kalıyor bize. 2 liraya, 3 liraya bu kadar personeldi, kiraydı, şuydu buydu yani ancak dönüyor ama büfeden para kazanıyoruz. Büfe para kazandırır her zaman ki bizim sinemamız İzmir'deki en ucuz büfelerden birine sahiptir yani sen de gidiyorsan sağa sola görüyorsundur belki bilmiyorum ama büfede güzel para kazanıyorsun. Yani başka sinemalarda başka bir takım şeyler de oluyor yok işte masaj koltuğuydu oydu buydu bizde onlar yok ama büfeden yani büfe var bir tek ek gelir olarak bir de şey var tabi reklamlar. Reklam gelirleri var, hem sinemanın perdesinde hem de dışında oynadığımız reklamlardan para kazanıyoruz.”

Reklam gelirlerinden biraz daha ayrıntılı bahsedilmesi istenince, Kayaalp sözlerine şunları eklemiştir:

“Reklamlar eskiden şeydi biz mesela Fida Film’e bağlıydık, Fida Film battı şimdi. Biz hiç ilgilenmiyorduk, Fida Film reklamları alıyordu işte A firmasından, B firmasından bize veriyordu, biz de oynuyorduk, o da parasını alıyordu, biz de paramızı alıyorduk. Şimdi onlar battı gitti, şimdi biz kimseye vermedik reklam işimizi ancak sağdan soldan müşteri çok da reklam da oynamak istemiyoruz yani müşteriyi de sıkmamak için. Sağdan soldan gelen mesela şimdi Kent Koleji’nin reklamını oynuyorum ben, Kent Koleji geldi benim reklamımı oynar mısınız dedi oynarız kaç para anlaştık oynuyoruz yani. Onun parası tamamen sinemacının aslında o güzel bir şey mesela onu mesela büyük şirketler, Mars Grubu’nun özel şeyi var, bölümü var bu işle ilgilenen. Mars’ın sinemalarında nereden baksanız her filmin başında on on beş dakika reklam vardır yani çok büyük paralar kazanıyorlar oradan ama biz seyircimizi üzmemek adına daha o işi çok ileriye götürmedik. Böyle devam ediyoruz yani üç beş dakika oynayıp. Bakalım belki ileride belki birine veririz ama biz asla uzun süre oynamayız oradan da güzel, çok büyük olmasa da iyi para geliyor yani.”

Nuran Samuk da Site Sinemaları’nda toplam 8 kişi çalıştıklarını, çalışanların part-time çalıştıklarını ve gişe haricinde gelir getiren yerin büfe olduğunu belirtmiştir. Samuk’a göre büfe, bir sinemanın en fazla kar ettiği yerdir:

“Yani aslında şöyle söyleyeyim, sinema sektöründe şey olarak, işleten olarak bakıldığında büfe gelirleri zaten sinemanın kar ettiği yerdir. Çünkü şeyde, gişe gelirlerinde birçok masrafları gişe gelirlerinden karşılanır, filmci payı olsun, kirası olsun, elektriği olsun, personel giderleri olsun bunlar hep gişeden karşılanır. Yani sinemada iş verenin sadece kazanç sağladığı yer, nokta, büfedir.”

Yüksel Tüfekçi de sigortasız çalışanın olmadığını ve gişe hariç kazanç elde ettiği yerin büfe olduğunu, büfenin de en az bir sinema kadar kazandırdığını dile getirmiştir.

Günümüzdeki sinema salonlarında çalışan bireylerin çoğu asgari ücret karşılığında, bir kısmı da shift usulü veya part-time çalışmaktadır. Salon sayısı fazla olan işletmelerin çalışan sayısının, salon sayısı az olan işletmelere nazaran fazla olduğu gözlemlenmiştir. Sinema salonlarında elde edilen gişe hasılatının cep telefonu operatörlerinin yaptığı kampanyalar sayesinde arttığı, gişe kazancının vergiler ve filmci payından dolayı çok da fazla olmadığı ve bir sinema salonunu ayakta tutan esas kazanç yerinin büfe olduğu yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlardır. Sinemaya gişe ve büfe haricinde gelir getiren bir diğer kaynak reklamlardır. Günümüzde sinema reklamcılığı ayrı bir iş kolu haline gelmiştir. Büyük sinema zincirlerinin sinema reklamları için kurduğu ayrı bölümleri bulunmaktadır.

4.4.3 Film Dağıtımı ve Şirketlerle Yapılan Anlaşmalar

Bu bölümde 2000’li yıllardan itibaren film dağıtımı ve şirketlerle yapılan anlaşmaların ne şekilde olduğu ele alınacaktır.

İlk olarak Ahmet Erkanlı, filmlerin eski dönemde de kargoyla geldiğini ancak dijitalleşmeden sonra filmlerin küçük kutular içinde, perşembe sabahı sinemada olacak şekilde geldiğini belirtmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde Amerikan şirketlerinin ülkeye girdikten sonra, sinema salonlarıyla tıpkı bölge işletmeleri gibi bilet gelirleri üzerinden yarı yarıya anlaşmaları konusuna değinilmiştir. Barış Balaban da, satılan bilet başına elde edilen ücretin film şirketleriyle yarı yarıya paylaşıldığını, film şirketleriyle yapılan anlaşmaların, Alarko Grubu’na bağlı film programming uzmanı tarafından

yapıldığını, kendisinin sadece gelen filmlerin seanslarını ayarladığını dile getirmiştir. Balaban, konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:

“Tabi bunları ben ayarlıyorum, seansları ben yapıyorum. Ondan sonra hani kişi sayısı düşmüş veyahut da çok fazla beklentisi olmayan filmlerin salonlarını ayarlıyorum. Onların seanslarını yapıyoruz, ondan sonra budur seanslarımız diyoruz, gönderiyoruz bizim uzmana, o da film şirketleriyle paylaşıyor bunu. Film şirketleri de ona istinaden bize filmleri göndermeye başlıyorlar ve o filmlere demin dediğim şifreler var ya hani oynatması için o şifreler geliyor. Ondan sonra filmleri yüklüyoruz, bilgisayar programları seansları indiriyoruz, ondan sonra devam ediyoruz bu şekilde.”

Ersen Nişlioğlu, günümüzde artık dağıtım sektörünün de tekelleştiğini savunmuş ve film şirketleriyle yapılan anlaşmalarla ilgili şunları eklemiştir:

“Şöyle diyeyim; yani bizim İzmir’de şimdi şube zaten yok o zamanda bizim zamanımızda vardı yani 25-30 sene önce. Şimdi İstanbul hemen mail atıyorsun bizde o zaman bilgisayar falan yoktu, telefonda bağlanıyorsun yarım saat sonra bağlanıyorsun, bir saat sonra görüşebiliyorsun ama şimdi bilgisayardan yazıyor şeyini istiyorsun, talep ediyorsun o da diyor ki ‘%50-50 veya beş haftayı günde beş seans oynamayı kabul ediyor musunuz?’ Bazen 10000 lira garanti para istiyorlar, 15000 lira garanti para istiyorlar, bu şekilde şimdiki çalışmalar.”

İzmir’de ayakta kalabilmiş sayılı semt sinemalarından biri olan Batı Sineması işletmecisi Efe Sökmen ise film şirketleriyle yapılan anlaşmalar ve filmlerin vizyonda kalma süresinin nasıl belirlendiği konusunu şöyle değerlendirmiştir:

“Dağıtım şirketleri bize film vizyona girmeden minimum en az bir ay bir buçuk ay önce bize bir mail atar. O mailde işte bu ay içerisinde vizyona

girecek o şirkete ait filmlerin listesi, işte filmlerin sinopsisleri, oyuncularını, film süresi bütün bilgilerin yer aldığı bir mail atar. Biz de işte inceleme fırsatı buluruz ona göre o aralarından seçtiklerimizi talep olarak göndeririz hani biz bu filmi istiyoruz şu kadar hafta. Zaten onlar bize diyor ki; üç hafta dört hafta oynayacaksın. Hafta sayısını yazarız, talebimizi göndeririz. Onun haricinde onaylandığı takdirde de filmler vizyona girer. Filmler ilk vizyon olarak girdiğinde yani vizyon olarak girmesi şöyle; film çıkış tarihi belirlenir tüm Türkiye’de aynı anda vizyona girer. Aynı tarihte biz de vizyona girersek minimum üç haftadan aşağı olmuyor onu film şirketleri belirler. Yani çok iyi filmler de altı haftaya kadar bu gösterim zorunluluğu belirtilir. Onun haricinde normal, orta ölçekli filmlerde minimum üç haftadır gösterim süresi.”

Agora Sinemaları müdürü Mehmet Kayaalp de kesilen bilet adeti üzerinden elde edilen gelirin film şirketleriyle yarı yarıya paylaşıldığını söylemiştir. Kayaalp’e göre, günümüzde filmlerin vizyonda kalma süreleri izlenme oranına bağlı olarak değişebilmektedir:

“O tamamen bizim sinemada bana bağlı ve şeye bağlı tabii ki seyirci sayısına bağlı. Şöyle söyleyeyim yani ben normalde artık senelerin verdiği tecrübeyle veya filmin fragmanını ve şeyini seyrediyoruz kalitesinden aşağı yukarı ne kadar hafta iş yapacağı anlaşılır filmin. Ona göre bir anlaşma yapıyoruz, üç hafta, dört hafta neyse veya beş hafta ama film iyi giderse o uzatmak gene bizim elimizde. Kötü giderse de hiç iş yapmazsa hemen ertesi hafta kesiveririz. Mesela ben bu hafta geçen hafta Annie diye bir film oynadık. İki hafta anlaşmıştık çok kötü yani üç günde ilk cuma, cumartesi, pazar sayısı çok önemlidir. Üç günde 75 kişi yaptık ki yani rezalet bir rakam iki hafta anlaşmışım halde film şirketiyle konuştum pazartesi günü, ben bunu oynamayacağım filmi yerini başka bir şey gireceğim.”

Film şirketleriyle iki hafta anlaşığı halde, şirkete filmi oynamayacağını söylemesi konusunda bir yaptırım olup olmadığı sorulduğunda ise Kayaalp şu sözlerle konuşmasına devam etmiştir:

“Eğer normal şeylerdeyse genelde olmaz yani bir de şeye bağlı o biz tabi güçlü sinemalar olduğumuz için bize biraz zor olur yaptırımları. Ha filmleri iyi giderse onlar da haklı olarak bastırırlar devam et devam et diye. Yani o zaman biz de zaten devam etmek istiyoruz, para kazanıyoruz sonuçta ama eskiden ilk zamanlar biraz daha fazla yaptırımları, daha baskılı olurlardı yani şöyle yapalım, böyle yapalım. Şimdi artık karışamıyorlar şimdi artık biz de büyüdük tecrübe sahibi olduk ama küçük sinemalara karışabilirler yani ondan emin değilim yani belki de onlara da karışmıyorlardır. Artık dijitale döndüğümüz için kimse kimseye karışmıyordur. Neden dersiniz onların karışma derdi şöyle, onlar kopya maliyeti çok yüksekti. O kopya maliyetini çıkarabilmek için filmin en azından iki hafta, üç hafta vizyonda kalması gerekiyordu. Onun için bastırırlardı şimdi kopya maliyeti diye bir şey olmadığı için bir hafta oynuyorsun, iyi gitmedi diyorsun, çıkıyorsun, çık diyorlar zaten bir maliyeti yok. Yani işte bazen yeri geliyor üç seans bile girebiliyorsun filmi, eskiden öyle bir şey olamazdı yani şimdi dijitalleşmenin karı da bu bir yerde bizim için yani şimdi hiç kimse kimseye o kadar direktmiyor.”

Nuran Samuk, sinemanın merkez ofisinde çalışanlar tarafından film şirketleriyle anlaşmaların yapıldığını, kendisinin bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Serdar Arslan’a göre günümüzdeki dağıtım sektöründe Mars Grubu liderdir. Arslan’a göre, dijitalleşmeyle birlikte filmlerin vizyonda kalma süresine esneklikler getirilmiştir:

“Dağıtımcılar yönünden aslında bir sektör olarak şey sinemacı, sinemacılar olarak şu anda yani burada, Karaca Sineması’nda dağıtımcılarla ilgili bir problemimiz yok, bütün filmleri giriyoruz yardımcı oluyorlar ama dediğim

gibi bu dijitalleşmeyle birlikte oldu. Dijital şeye geçince, sürece geçince o anlamda dağıtımçılarla başka ne söyleyebilirim; filmler yani para kazanıyorsa vizyonda kalıyor film zaten o anlamda şeydir ama bir film iş yapmıyorsa para kazandırmıyorsa film çekiliyor tabii ki, onlar da çekebiliyor, yeni film girebiliyoruz. O anlamda dağıtımçılarla ilgili herhangi bir problemimiz yok; bize yardımcı oluyorlar. destek oluyolarlar şu son zamanlarda, son günlerde.”

İster AVM sineması olsun ister semt sineması, bütün sinema salonları film dağıtım şirketleriyle satılan bilet adetinin kazancını yarı yarıya paylaşmak üzerine anlaşmaktadır. Film şirketleriyle her ne kadar haftalık anlaşmalar yapılsa da film çalışmadığı takdirde anlaşmalar sonlandırabilmektedir. Dijitalleşmeden sonra kopya basım maliyeti gibi bir durum olmadığından, film şirketleri anlaşma süresinden önce filmin gösterimden kaldırılması konusunda esnek bir tutum sergilemektedirler. Merkez bir ofise bağlı sinema salonlarında film şirketleriyle yapılan bu anlaşmalar, merkez ofis üzerinden yürütülmektedir. Ancak bir kuruma bağlı olmayan AVM ve semt sinemalarında anlaşmalar, film şirketleriyle doğrudan yapılmaktadır.

4.4.4 Bilet Fiyatları ve Vergiler

Bu bölümde 2000’li yıllardan itibaren sinema biletlerinin fiyatları ve sinema biletlerinden kesilen vergiler değerlendirilecektir. Bir AVM sineması olan Deniz Cinecity Sineması müdürü Barış Balaban, kendi sinemasının bilet fiyatlarını şöyle açıklamıştır:

“Bilet fiyatları şimdi cuma, cumartesi, pazar haftasonu olarak tabir edilir sinema sektöründe, bizde 16 lira tam, 14 lira öğrenci. Eğer üç boyutlu film olursa bu fiyatlara artı 2,5 lira gözlük veriyoruz biz üç boyutlu filmlerde, gözlük bedeli eklenir. Biz bu gözlük bedelini de film şirketiyle paylaşıyoruz fifty fifty yapıyoruz. Salı günleri halk günü 10 lira herkese. Tüm gün bütün seanslar film ayrımı yok, sadece üç boyutlu film olursa eğer halk gününde, o

da artıyor 2,5 lira oluyor. Pazartesi, çarşamba, perşembe 15 lira tam, 12 lira öğrenci. Zaten sektörde aşağı yukarı aynıdır şeyler. Eğer hani lokasyonda hani A plus bir lokasyon değilse falan neresi mesela Konak Pier bir A plus. Daha pahalıdır Forum Bornova mesela bir tık daha pahalıdır. Hani lokasyonuna, portföyüne göre değişir.”

Balaban’a göre, vergiler düşüldükten sonra bilet başına elde edilen gelir hemen hemen her sinema için aynıdır:

“Geri kalan paranın yüzde 8’i KDV tamam mı? Onun da ondan düştükten sonra yaklaşık yüzde 10’u rüsum dediğimiz belediye vergisi. Binde beş mi, binde altı mı, binde 8 mi ne Türk Hava Kurumu vergisi var. Yani geri kalan yüzde yani 10 liradan size ne kalır 2-2 buçuk lira para kalır. Net. Hani net dediğim ona o vergiler çıktıktan sonra, filmci payı çıktıktan sonra. 2 buçuk lira bilet başına şey var ama burada işte elektrik, kira, personel gideri, sigortası, maaşı işte yedisi içtisi, servisi bilmem nesi falan onlar yok bir de yani bilet başına onları düştüğün zaman bir lira falan kalır. Bu üç aşağı beş yukarı bütün sinemalarda aynıdır.”

Batı Sineması sahibi Efe Sökmen, bilet fiyatları hakkında şunları söylemiştir:

“Şu anda da zaten öğrenci 9, tam 11 lira. Bir de bizde pazartesi perşembe indirim günleri var, onda da tüm biletler 7 buçuk lira oluyor. Ayrıyetten de hani İzmir’de başka sinemada olduğunu düşünmediğim bir emekli kampanyamız var. Emekli olan herkese öğrenci bileti kesiyoruz diğer günlerde de, haftasonu dahil. O yüzden zaten müşteri portföyümüz de zaten daha çok emekliye hitap ettiği için emeklilere böyle bir fiyat kampanyamız var.”

Mehmet Kayaalp de hafta sonu ve hafta içi bilet fiyatlarının değiştiğini, öğrenci biletinin 11 lira, tam biletinin 13 lira olduğunu ve 11 liralık bir bileten vergileri düşüldükten sonra geriye 2-3 lira gibi bir kazanç kaldığını belirtmiştir.

Mustafa Kemal Aşkan'a göre günümüzdeki bilet fiyatları aile bütçesini zorlamaktadır:

“Şimdi insanlar çok seçici oldular, hedef, bir hedef belirtiyorlar, sene de diyor üç tane dört tane filme gidiyor yani şey olarak bir Cem Yılmaz'ın filmine gidiyor veyahut şu filme giden öyle bir kitle var yani sömestr de çocuğuna sen söyle şimdi sinemaya götüren çünkü bir ailenin bir sinemaya gitmesi bugünkü rakamlarla işte aşağı yukarı 16-17 lira desen bir bilet, dört kişi Coca Cola'sı, popcornu yine 100 lirayı geçecek bir rakam. Bu hayat şartlarında da belli bir kesim artık bu parayı veremiyor. Bir de tabii diziler, futbol maçları, internet insanları eve bağlıyor. Bu yüzden sinema sektörü her ne kadar bu AVM'lerde pembe tablolar çizselerde, bana kalırsa yeni salonlar açılıyor devamlı her tarafta, yeni salonlar açılıyor ama şey sinema seyircisinde artış yok.”

Nuran Samuk da AVM içerisinde yer alan Site Sinemaları'nın bilet fiyatlarının öğrenci için 11, tam bilet için 13 lira olduğunu söylemiştir.

Bir semt sineması olan Karaca Sineması müdürü Serdar Arslan da her yıl birer lira zam yaptıklarını, bu sene için bilet fiyatlarının 13 lira olduğunu dile getirmiştir. Karaca Sineması ayrıca, Film Ekimi ve Başka Sinema gibi konseptlere ev sahipliği yapmaktadır. Arslan, 2014 yılı bilet fiyatlarının, 2015'te de geçerliliğinin sürmesinin nedeni olarak Başka Sinema'yı öne sürmüştür. Başka Sinema konseptiyle, bağımsız kültür-sanat filmleri vizyona girmektedir. Karaca Sineması, gişe kaygısı gütmeyen bu filmlerle birlikte, yalnızca sinemacılık için değil sinema sanatı adına da güzel adımlar atmaktadır. Arslan, bu sanat filmlerinin daha çok öğrenciler ve sinemaseverler tarafından tercih edildiğini belirtmiştir.

Sinema yetkililerinin de söylediklerinden anlaşılacağı üzere, sinema biletlerinin fiyatı içinde bulunduğu AVM'nin lokasyonuna ve müşteri portföyüne göre değişiklik göstermektedir. Çoğu sinemanın hafta içi uyguladığı bilet fiyatı tarifesiyle, hafta sonu uyguladığı bilet fiyatı tarifesi farklılık göstermektedir. Yapılan halk günü, emekli günü gibi özel tarifelerle her kesimden insanın sinema salonlarına gelebilmesi hedeflenmiştir. İzmir sinema salonlarında özel günler haricinde öğrenci biletlerinin fiyatı ortalama 11, tam biletin ortalama fiyatı ise ortalama 13 liradır. Bilet gelirlerinden filmci şirkete verilen ücret, belediye vergisi ve diğer vergiler düşüldükten sonra geriye kalan miktar oldukça azdır. Tam bu noktada da sinemaların ayakta kalmasını sağlayan en önemli faktörün büfe gelirleri olduğu konusu akla gelmektedir.

4.4.5 Afişler ve Filmlerin Duyurulması

Bu bölümde 2000'li yıllardan itibaren afişlerin sinema salonlarına hangi tarihte geldiği, afişlerin sahip olduğu özellikler ve filmlerin izleyiciye ne şekilde duyurulduğu konuları ele alınacaktır.

Barış Balaban, film şirketlerinden hala kağıt afişlerin geldiğini ancak afişlerin de artık dijitalleştiğini, bilgisayardan filmin afişini indirip, usb belleklere yükleyerek, bu usbleri televizyona bağlamak suretiyle film afişlerinin fuayede yer aldığını belirtmiştir.

Efe Sökmen'e göre afişler, fuaye alanının en güzel yerlerinde konumlanmıştır. Sökmen, filmlerini başta sosyal medya olmak üzere, Facebook, web siteleri ve internet gazetelerine reklam vererek duyurduklarını dile getirmiştir.

Mehmet Kayaalp de afişlerin her ne kadar kağıt olarak gelmeye devam ettiğini söylese de bu afişlerin AVM'nin giriş kısmına asıldığını, sinema salonun içindeki afişlerin dijital afişler olduğunu sözlerine eklemiştir. Filmleri genelde

internet sitelerinden duyurduklarını, AVM'nin içerisinde bulunan videowalllarda da gelecek filmlerin fragmanlarının yayınlandığını belirtmiştir.

Nuran Samuk, afişlerin bir ay önceden geldiğini, Yüksel Tüfekçi ise afişlerin 10-15 gün önceden geldiğini belirtmiştir.

Görüldüğü gibi 2000'li yıllardan itibaren dijitalleşen yalnızca film makinaları değildir. AVM'lerde bulunan sinema salonları başta olmak üzere, bir sinema salonunu oluşturan çoğu bileşen de dijitalleşmeye başlamıştır. Afişlerin sinemaya geliş günü değişiklik göstermektedir. Başta AVM içerisindeki sinemalar olmak üzere, birçok sinemanın kullandığı afişler artık kağıt değildir. Filmlerin duyurulması da genellikle internet ortamı ve sosyal medya üzerinden yürütülmektedir. Toplumda yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte sinema salonları da bir takım değişimler yaşamaktadır.

4.4.6 Sinema İzleyicisi ve Film Türleri

Bu bölümde 2000'li yıllardan itibaren sinema izleyicisi profili ve gösterime giren film türleri değerlendirilecektir. 2000'li yıllardan itibaren gösterime giren filmlerin tıpkı eski dönemde olduğu gibi çeşitli olduğunu söyleyen Ahmet Erkanlı, sinemaya gelen izleyicinin daha çok orta tabaka ve öğrenciler olduğunu söylemiştir. Barış Balaban da aynı şekilde film türlerinin çeşit çeşit olduğunu, gösterime giren filmlerin gerek dram, gerek komedi, gerekse festival filmleri gibi geniş bir yelpaze olduğunu belirtmiştir.

Semt sineması işletmecisi Efe Sökmen'e göre sinemalarına gelen izleyicilerin çoğunu emekliler oluşturmakta, öğrenciler daha çok AVM sinemalarını tercih etmektedir. 2014 senesinde bir AVM içerisinde de sinema salonu açan Sökmen, AVM ve semt sinemasına gelen izleyici arasındaki farkı şöyle değerlendirmiştir:

“Şimdi şöyle söyleyeyim, daha önce de bahsetmişim oraya gelen müşteri AVM kültürünü benimsemiş müşteriler geliyor. Yani tutup da bir diyalog halinde çok olmak istemiyor çünkü o şekilde alışmamış. Yani Bornova’daki Bornova Batı Sineması’na gelen müşteriler hani bir diyalog halinde burada atıyorum biz seansları filmleri yazsak da illa ki bize soru sormak istiyor çünkü bir diyalog halinde olmak istiyor. Orada o kültürü benimsemiş kimse soru sormuyor, herkes filmine, afişine, seanslarına bakıyor, girecekse biletini alıyor, içeri giriyor ama burada tam tersi hani sürekli bir diyalog ilgi isteyen bir müşteri kitlesi var. Yani bu da tabii bizim Bornova’daki salonun semt sinemalarını özellikle sıcaklığını da daha da arttırıyor.”

Mehmet Kayaalp, 2000’li yılların başında Agora Sinemaları’na gelen seyircinin genelde öğrenciler ile belli bir gelir ve eğitim seviyesine sahip olan kişilerin olduğunu, ancak günümüzde her kesimden insanın sinemaya geldiğini söylemiştir. Kayaalp’e göre sinemaya olan ilgi seneler içinde artmıştır. Kayaalp, Konak Pier ve Optimum Cinemaximum salonlarının iş yapmasının bunun bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Film türlerinin kendisinin sinema sektörüne başladığı günden bu yana pek değişmediğini de sözlerine eklemiştir.

Nuran Samuk da Site Sinemaları’na gelen izleyicinin yüzde 60’ının öğrencilerden oluştuğunu söylemiştir. Samuk’a göre, Türk sinema izleyicisi ya gülmek ya da ağlamak istemektedir:

“Şimdi zaten Türk filmlerinde özellikle bir patlama var biliyorsunuz son birkaç senedir ve komedi ve dram. Yani ya ağlatacak ya güldürecek. Arasındaki filmler ne yazık ki tutulmuyor. Biz böyle bir milletiz ne yazık ki. Ya güleceğiz ya ağlayacağız. Bizde onlar aynı şekilde benim sinemamda da komedi ağırlıklı, işte yine dram çok iyi filmler, onlar iş yapıyor.”

Karaca Sineması müdürü Serdar Arslan da sinemanın gie gelirlerinin yüzde 70'inin Türk filmlerinden olduğunu söylemiştir. Arslan'a göre müdürlüğünü yaptığı sinemanın izleyicisi emeklilerden ve öğrencilerden oluşmaktadır:

“Zaten sinema izleyicisini siz de biliyorsunuz, ağırlıkta 16-30 ya arası geliyor ama bu bölge Alsancak bölgesi çok farklı. Emekliler çok fazla. Alsancak bölgesinde Levantenler de var tabii onlara hitap edebilecek filmler olduğu müddetçe, emekliler de çok fazla. Bize ğrenciler ve emekliler geliyor ağırlıkla öyle söyleyebilirim.”

Grmelerden yola çıkararak sinema izleyicisi hakkında bir değerlendirme yapılacak olursa, ayakta kalmayı baarabilmi iki semt sinemasına da daha çok emekli kişilerin gittiğini söylemek mümkündür. AVM sinemalarına ise başta öğrenciler olmak üzere farklı gelir ve eğitim seviyesinden kişiler gelmektedir. 2000'li yıllardan itibaren gösterime giren filmler eski yıllardaki gibi çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca son yıllarda, gerek semt gerekse AVM sinemalarındaki Türk filmleri hasılatı, yabancı filmlerin önüne geçmiştir.

5. SONUÇ

Sinema, başlangıcından bu yana, dünyada yaşanan gelişmeler ve içinde bulunduğu toplumun dinamiklerine bağlı olarak bir dönüşüm göstermiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, Osmanlı Devleti’nde yapılan ilk gösterimden bugüne sinema sektörü, toplumda yaşanan kırılma noktalarına göre değişikliklere uğramıştır. Gerek sektörün üretim tarzını oluşturan dinamikler gerekse sinema salonları, yaşanan teknolojik, siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel gelişmelerden etkilenmiştir.

Bu tez çalışması kapsamında İzmir’deki sinema salonlarının toplumsal gelişmelere bağlı olarak nasıl değiştiği, 1989 yılında kabul edilen Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar’ın İzmir’deki sinema salonlarını nasıl etkilediği konusu incelenmiştir. İzmir’de sinema sektöründe çalışmış kişilerin sinema salonlarının bölünmesinin altında yatan nedenleri nasıl değerlendirdiği ve eskiye kıyasla günümüzde İzmir’deki sinema sektörünün durumunun nasıl olduğu sözlü tarih görüşmeleri yapılarak ele alınmıştır.

Sinema, daha önce de belirtildiği üzere yapım, dağıtım ve gösterim süreçlerinden oluşmaktadır ve herbir süreç incelenirken birbirinden bağımsız düşünülememektedir. İzmir’deki sinema salonları da incelenirken bu süreçler kapsamında ele alınmıştır. İzmir’de bu sektörde çalışmış ve çalışmaya devam eden kişilere 1989 öncesi ve sonrasındaki sinema sektörüyle ilgili bazı sorular sorulmuştur. Sorulan sorular sonucunda, İzmir sinemalarıyla ilgili bir takım verilere ulaşılmıştır.

Bunlardan ilki, İzmir’deki sinema sektöründeki sahiplik yapısının değişimi olmuştur. 1989 öncesi dönemde sinemacılık daha çok babadan oğula geçen bir meslekken, 2000’li yıllardan itibaren sinema sektörü büyük grupların eline geçmeye başlamıştır. Bu büyük grupların elinde olan sinemalarda çalışan kişilerin üniversite mezunu oldukları, semt sinemalarında sahiplik yapmış veya çalışmış kişilerin eğitim

seviyelerinin değişiklik gösterdiği görülmüştür. Görüşülen 12 kişiden sadece birinin kadın olması, İzmir’de sinemacılık mesleğinin daha çok erkekler tarafından tercih edilen bir iş kolu olduğunun göstergesidir. Ayrıca 1989 yılı öncesinde sinemacılık sektöründe çalışan kişilerin mesleğe başlamalarının sebebi sinemaya duydukları merak ve sevgi iken, 2000 yılı sonrasında bu sektörde çalışmaya başlayan kişilerin çoğu bir tanıdıkları vasıtasıyla sinemacılığa başlamışlardır. Son olarak İzmir’de bu sektörde çalışan ve çalışmaya devam eden kişilerin orta sınıfa ait olduklarını söylemek mümkündür.

1989 yılı öncesinde İzmir’de sinema salonları, kışlıklar en az 800 kişilik, yazlık sinemalar ise 2000 koltuğu bulan mekanlardır. Özellikle 1960’lı yıllarda İzmir’de yazlık sinemalar halkın en büyük sosyal aktivitesini oluşturmaktadır. Bu yıllarda yazlık sinemalara farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruplardan yediden yetmişe herkes gelmektedir. Görüşülen çoğu sinemacı, ucuz maliyetle oluşturulan ancak yüksek kar getiren yazlık sinemalarla birlikte sektöre adım atmıştır. Bu dönemde sinema sektörü oldukça karlıdır. 2000’li yıllardan itibaren ise çok salonlu sinema formatının İzmir’de hakim olduğu görülmektedir. Bu sinema salonlarının şirket yetkilileriyle ve ayakta kalmayı başaran semt sineması çalışanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda yerli yapımların İzmirli halk tarafından daha çok tercih edilir olduğu ortaya çıkmıştır. Yerli yapımların tercih edilme nedeni olarak, yerli filmlerdeki kalitenin artması ve yabancı filmlere internetten de ulaşılabilmesi gösterilmiştir. İzmir’de AVM sinemalarının tercih edilme nedeni olarak ise Kemeraltı’nın güvensizleşmesi ve alışveriş merkezlerinin sunduğu olanaklar (yeme-içme, otopark, alışveriş, güvenlik) öne sürülmüştür.

Günümüz sinema çalışanları ve 1989 yılı öncesi sinema çalışanlarının kazançları da farklıdır. Eski dönemdeki çalışanlar çok büyük paralar kazanmadıklarını, sinemada çalışmalarının nedeninin para kazanmak olmadığını ve sırf içlerindeki sinema sevgisi³ nedeniyle çalıştıklarını belirtmişlerdir. Günümüz AVM sinemalarında ise çalışanlar asgari ücret almaktadırlar. Gişe haricinde en az gişe kadar kazandıran bir yer olan büfe, hem geçmişte hem de günümüzde sinemanın en önemli noktalarından biri olarak yerini almıştır.

1989 öncesi bu sektörde çalışmış kişilerle yapılan görüşmeler ışığında, tezin ilk bölümünde de bahsedildiği gibi, 1960'lı yıllarda İzmir'de de sektöre bölge işletmecilerinin hakim olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu işletmelerle film hasılatı üzerinden yarı yarıya anlaşma yapıldığı doğrulanmıştır. Bu dönemde filmler büyük

---

³ Sinema sevgisi, İzmir'de uzun yıllardır bu sektörde çalışan ve sinemaya büyük emeği olan Yüksel Tüfekçi'ye bir şiir bile yazdırmıştır:

SİNEMA ÜZERİNE ŞİİR

Yeni nesil soruyor dede sinema nedir?
Anlatıyorum ona beyaz perde bir devdir,
Gel yine birlikte sinemayı sevdin,
Bir başkadır sinemanın sevgisi.
Ellilerde gelişmeye başladı,
Ellibeşte herkesi heyecan sardı,
Altmışlarda en hızlı dönemini yaşadı,
Yetmişlerde ani inişe başladı
Kültürü onunla herkes yaşadı,
Sinema için gençler evden kaçardı
Kimileri gişe önünde şenlik yapardı
Kadınlar para bulamazsa, eskileri satardı
Artisliğe özenirdi kimi şehrin delisi
Gördüğünü anlatırdı Ali ile Veli'si
El ele tutuşurdu, mahallenin sevgilisi,
Bir başkadır sinemanın sevgisi.
Yazlık sinemalara gün batmadan dolardık,
Çerezimizi yanibaşımıza koyardık,
Çoğu filmde maceraya doyardık,
Geç kalırsak izleyene mevzusunu sorardık
Yüzbin çalışana, sektördü sinema mesleği
Bunca çalışana televizyon yaptı bu kösteği
Bir başkadır sinemanın sevgisi.
Sinema sanattan bir güldür,
Televizyon camdan bir dürbündür
Bir başkadır sinemanın sevgisi.

bobinlerin içerisinde gelmektedir ve filmler genelde 11-15 gün vizyonda kalmaktadır. Amerikan şirketlerinin İzmir sinemalarına da film dağıttığı ilk yıllarda, filmler 20'şer dakikalık olmak üzere kutular içinde gelmeye başlamıştır. Bu kutuların içerisinde filmin ne zaman ara vereceği bilgisi de yer almaktadır. Bu yıllarda makinistlerin görevi, parça parça gelen filmleri talimatlara uygun bir şekilde birleştirmektir. Filme gelen kişi sayısı Amerikan şirketlerine doğru bir şekilde bildirilmektedir. Aksi takdirde şirketlerin sinema salonlarına büyük yaptırımları olmaktadır. Günümüzde ise filmler, dijitalleşmeyle birlikte, hard disk şeklindeki kutuların içerisinde gelmeye başlamıştır. Ancak film şirketleriyle yapılan anlaşmalar tıpkı eski dönemdeki gibi, satılan bilet üzerinden vergiler düşüldükten sonra elde edilen karın yarı yarıya paylaşılması şeklindedir. Bu şirketlerin dijitalleşmeden önce sinema salonu sahiplerini, kopya maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı zorladıkları ve filmlerin vizyonda kalma süresi konusunda baskı uyguladıkları gibi bir durum vardır. Ancak dijitalleşmeden sonra maliyetlerin düşmesiyle beraber, film iş yapmadığı takdirde, belirlenen vizyon süresinden vazgeçilebilmektedir.

Eski dönemde sinema salonları yediden yetmişe herkesin gidebildiği mekanlardır ve bilet fiyatları farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruplardan izleyiciye hitap edebilir türdedir. Günümüz AVM sinemalarının bilet fiyatları ise içinde bulunduğu lokasyona göre değişiklik göstermektedir ve gelen izleyici öğrenci çoğunlukta olmak üzere çeşitlidir. Semt sinemalarının ve AVM sinemalarının hafta içi ve hafta sonuna dair özel bilet tarifeleri bulunmaktadır. Bu tarifelerle birlikte izleyici sayısı arttırılmak istenmektedir. Ayrıca son yıllarda cep telefonu operatörlerinin sinemalarla yaptıkları anlaşmalar sayesinde AVM sinemalarında seyirci sayısında bir artış olmuştur. Eski dönemde Fransız ve İtalyan filmleri ve bir dönem kovboy filmleri revaçta olsa da halk daha çok dram türündeki filmleri tercih etmektedir. Günümüzde de halk ya komedi ya da dram olmak üzere yerli yapımları tercih etmektedir. Devam filmi olmadığı sürece yerli filmler yabancı filmlerin önünde gitmektedir.

Salonların bölünmeye başlamasının nedeninin, daha fazla film vizyona sokup, daha fazla müşteri çekip, daha fazla kazanabilmek olduğunu belirten çoğu sinemanın

yanında, Karaca Sineması, Başka Sinema konseptiyle dikkat çekmektedir. Bir semt sineması olan Karaca Sineması'nın AVM sinemalarıyla yarış içine girip, gişe yapan filmleri vizyona sokması olağan karşılanabilecek bir durumken, Karaca Sineması, beklenenin aksine başka bir konseptle seyirciyi buluşturmaktadır. Başka Sinema ile birlikte Karaca Sineması'nın bir salonunda her hafta bir bağımsız film gösterime girmektedir. Her ne kadar yerli komedi ve yerli dram film türleri İzmir seyircisi tarafından daha çok tercih edilir olsa da, Karaca Sineması sinema sanatı adına da önemli adımlar atmaktadır. Başka Sinema'yla birlikte ekonomik kaygı gütmeyen Karaca Sineması, bu yeni konseptle birlikte öğrenciye ve sinemaseverlere hitap eden sanat filmlerini seyirciyle buluşturmaktadır.

Yapılan görüşmeler sonucunda filmlerin duyurulma şeklinin ve afişlerin dönemin toplumsal ve teknolojik koşullarına göre şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. 1989 yılı öncesinde filmler arabalara megafon takıp gezilerek duyurulurken, günümüzde film duyurusu sosyal medya ve internet ile yapılmaktadır. Afişler eski dönemde genelde el çizimidir ve sokakların belli başlı yerlerine asılmaktadır. Günümüzde ise AVM sinemalarının kağıt afiş dönemine yavaş yavaş son verdikleri, usb bellek ve videowalllarda filmlerin tanıtımını yaptıkları görülmüştür.

1989 yılı öncesinde bu sektörde çalışan kişiler eski 35 mm'lik makinalarla seyir zevkinin bir başka olduğunu belirtse de dijitalleşmeden sonra her anlamda olumlu gelişmeler yaşandığı görüşülen sinemacılar arasında ortak bir kanıdır. Dijitalleşme ile ilgili genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa, dijitalleşmenin neredeyse hiçbir olumsuz yanı olmadığı, filmin ses ve görüntü bağlamında kalitesinin arttığı, ayrıca filmlerin hard disklerin içinde gelmesinden dolayı kopyalarda çizik, kopma gibi durumların ortadan kalktığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Görüşülen kişilerin çoğu, 1989 yılında yürürlüğe giren Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar hakkında bir bilgiye sahip değildir ancak çoğu bu yıllarda sinema salonlarının bölünmeye başladığını doğrulamıştır. İzmir'de bu sektörde çalışmış ve çalışmaya devam eden bu kişiler, salonların bölünmesinin

ardında yatan nedenin daha fazla film alıp, daha fazla seyirci çekebilmek ve daha fazla kazanmak olduğunu belirtmiştir. Yalnızca bir sinema yetkilisi salonların bölünmesinin Amerikan şirketleriyle pek bir alakası olmadığını söylemiştir. Türk filmlerinin bu yıllarda vizyon şansı yakalayamadığını ve Türk sinemasının çökme noktasına geldiğinden görüşülen kişiler neredeyse hiç bahsetmemişlerdir.

Yapılan bu tez çalışmasında, İzmir'deki sinema salonlarının da tıpkı Türkiye'de olduğu gibi toplumda yaşanan sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak yapısal değişimlere uğradığı gözlemlenmiştir. İzmir'de değişen kent alışkanlıkları ve yaşanan bazı gelişmelere bağlı olarak şehir merkezlerinin değişmesiyle birlikte sinema salonlarının tercih edilirliliği de değişmiştir. Sinema salonlarının bölünmesinin ardında yatan nedenlerin, daha fazla film vizyona sokabilmek ve farklı sosyo-ekonomik ve kültürel sınıflardan insanlara hitap eden farklı filmlerle izleyiciyi salonlara çekebilmek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayakta kalmayı başaramamış semt sinemalarının mülk sahibi oldukları ve bu sayede ayakta kalabildikleri gözlemlenmiştir. Gerek semt sineması gerek AVM sinemalarındaki tercih edilen filmlerin büyük çoğunluğunun yerli yapımlar olduğu ve sinema seyircisinin eskiye oranla arttığı sonucu ortaya çıkmıştır. Alışveriş merkezleri içerisinde yer alan sinemaların güvenli ve her ihtiyaca hitap eder olması sebebiyle İzmir'de de alışveriş merkezleri içerisinde yer alan sinemalar semt sinemalarına oranla daha çok tercih edilmektedir.

Görüldüğü üzere, birbirinden bağımsız düşünülemeyen yapım, dağıtım ve gösterim süreçlerinden oluşan sinema sektörü, İzmir'de de içinde bulunduğu toplumun dinamiklerine göre bir değişime ve dönüşüme uğramıştır. Gerek salonların bölünmeye başlaması, gerek sahiplik yapısının değişmesi ve gerekse seyircinin yerli yapımlara gösterdiği ilgiyle izleyici sayısının artmasıyla birlikte sinema, içinde yaşadığı topluma göre değişiklik göstermeye ve içinde yaşadığı toplumu da dönüştürmeye devam etmektedir.

Bu tez çalışmasının en büyük sınırlılığı sözlü tarih görüşmesi yapılan kişi sayısının az olmasıdır. Tez çalışması kapsamında, 2000’li yıllardan itibaren İzmir’de AVM içerisinde yer alan sinema salonları, salonların durumu ve dijitalleşme ile ilgili daha fazla bilgiye ulaşabilmek amaçlansa da, İzmir’deki büyük sinema zincirine ait sinema yetkilileriyle, “yeterince yetkili olmadıkları” gerekçesiyle görüşme yapılamamıştır. Ayrıca İzmir’de bulunan semt sinemalarının çoğunun kapanması ve sahiplerine ulaşamamasından dolayı da görüşülen sınırlı sayıda kişinin görüşlerinden yola çıkarak bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise sinema izleyicilerinin örneklem dışında bırakılmasıdır. Bundan sonra bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara İzmir’deki sinema izleyicileri ile de sözlü tarih görüşmeleri yaparak daha bütüncül sonuçlara ulaşmaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

(1989). Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Karar. Alınma tarihi: 21 Ağustos 2015. <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8bb1302e-cecc-4ae4-9622-54365f8ee2e1/kambiyo2.pdf?MOD=AJPERES>

Abisel, N. (1994). Türk Sineması Üzerine Yazılar (1). Ankara: İmge

Acland, C. R. (2005). Screen Traffic Movies, Multiplexes and Global Culture, London: Duke University Press.

Açar, M. (1996). Türk Sinemasında Amerikan Hakimiyeti. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. 14, 1186-1189. Alınma tarihi: 11 Haziran 2015. http://www.kurgu.tv/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=564&view=finish&cid=62&catid=1.

Ahenk Gazetesi, 10 Aralık 1896.

Ahenk Gazetesi, 17 Aralık 1896.

Ahenk Gazetesi, 24 Aralık 1896.

Akalın, Hüseyin ile yapılan görüşme. 19 Şubat 2015.

Akçalı Avcı, A. ve Aslan, E. (2012). Tarih Öğretiminin İyileştirilmesi Yolunda Alternatif Bir Yöntem: Sözlü Tarih. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20 (2), 669-688. Alınma tarihi: 16 Haziran 2015. http://www.kefdergi.com/pdf/20_2/20_2_20.pdf.

Akçura, G. (1995). Aile Boyu Sinema (1). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Akçura, G. (2004). Aile Boyu Sinema. İstanbul: İthaki Yayınları.

Akdemir, A. (2008). *Sinema Salonları ve Dağıtımcular*. D. Bayrakdar, (Yayına hazırlayan), Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 7 (1) içinde (245-272). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Altıoklar, M. (2010). *MEHMET ALTIOKLAR Film Yapımcısı*. Ö. Kacar, (Yayına hazırlayan), Türk Sineması: Sorunlar ve Fırsatlar içinde (12-18). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Arpad, B. (bt.). Eski İstanbul Sinemaları: I. Alınma tarihi: 8 Haziran 2015, <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/10398/001581059010.pdf?sequence=1>

Arslan, E. (2010). *Sinemada Dağıtım: Tanıtım ve Promosyon Çalışmaları Çerçevesinde Dağıtım Sürecinin Türk Sineması Örneğinde İncelenmesi*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, E. (2011). 2000'li Yıllar Öncesi ve Sonrasında Türk Sineması'nda Kullanılan Yapım Kaynaklarının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü Dergisi, 25, 17-32. Alınma tarihi: 11 Haziran 2015.
<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/180/164>.

Arslan, Serdar ile yapılan görüşme. 5 Mart 2015.

Aşkan, Mustafa Kemal ile yapılan görüşme. 8 Nisan 2015.

Ayça, E. (1993). Türk Sineması Seyirci İlişkileri. *Görüntü*, 1, 52-58.

Balaban, Barış ile yapılan görüşme. 16 Nisan 2015.

Beyru, R. (2000). 19. Yüzyılda İzmir’de Yaşam (1). İstanbul: Literatür Yayınları.

Boratav, K. (2011). Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009. İstanbul: İmge Kitabevi.

Counce, S. (2001). Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi. (B. B. Can ve A. Yalçınkaya, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi: 1994)

Cep Sinemalarına Teşvik. (24-30 Eylül 1990). *İstanbul-Ankara-İzmir Sinema Gazetesi*, 4.

Coş, N. (1969). İstanbul’un Sinemaları. *AS Akademik Sinema Filimcilik Sinemacılık Dergisi*, Ekim, 4, 11-20.

Coş, N. (1969). Türkiye’de Sinemaların Dağılışı. *AS Akademik Sinema Filimcilik Sinemacılık Dergisi*, Ağustos, 2, 20-26.

Cutler III, W.W. (1971). Oral History: Its Nature and Uses for Educational History. *History of Education Quarterly*, 11 (2), 184-194.

Çağlayan, T. A. (2004). *Türk Sinemasında Seyirci-Sinema Etkileşimi ve Seyirci Profili*. Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dale, M. (1997). *The Movie Game*. Guilford and King's Lynn, London: Biddles Ltd.

Danacıoğlu, E. (2007). Geçmişin İzleri: Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz (2). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Düştegör, Pelin. (2011). *Sinema ve Sinema Mekanlarının Tarihsel Gelişimi ve İstanbul İlinde Yer Alan Sinema Mekanlarının İncelenmesi: Alışveriş Merkezleri Üzerine Değerlendirme Çalışması*. Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Erkanlı, Ahmet ile yapılan görüşme. 10 Mart 2015.

Erkılıç, H. (2003). *Türk Sinemasının Ekonomik Yapısı ve Bu Yapının Sinemamıza Etkileri*. Sanatta yeterlik tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkılıç, H. (2009). Düş Şatolarından Çoklu Salonlara Değişen Seyir Kültürü ve Sinema. *Kebikeç Dergisi*, 27, 143-162. Alınma tarihi: 7 Temmuz 2015. http://kebikecdergi.files.wordpress.com/2012/07/14_hakanerkilic.pdf

Erus Çetin, Z. (Ocak 2007). Film Endüstrisi ve Dağıtım: 1990 Sonrası Türk Sinemasında Dağıtım Sektörü. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 4, 4, 5-16. Alınma tarihi: 11 Haziran 2015. <http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/009/dergi/6/ocak2007.pdf>.

Esen, Ş. (1996). *Türk Sinema Endüstrisi Oluşmalı*. S. M. Dinçer, (Ed.), Türk Sineması Üzerine Düşünceler içinde (25-30). Ankara: Doruk Yayınları.

Evren, B. (1993). Başlangıcından Günümüze Sinema-Seyirci İlişkileri. *Antrakt*, 16, 70-72.

Evren, B. (1998). Eski İstanbul Sinemaları: Şatoları (1). İstanbul: Ad Yayıncılık.

Evren, B. (2006). Türk Sineması. İstanbul: Türsak ve Antalya Kültür Sanat Vakfı Yayınları.

Filmer, C. (1984). Hatıralar: Türk Sinemasında 65 Yıl. İstanbul: Emek Matbaacılık ve İlançılık

Fiyap Raporu. (15 Haziran 1984). *Film Market*, 5, 8-9.

Gedikler Gölgesiz, H. (2012). 1950'li Yıllarda İzmir. İzmir: Şenocak Yayınları.

Günaltay, F. (1994). *İyi Senaryo Kötü Film Olmaz*. A. Hakan, (Yayına hazırlayan), Türsak Sinema Yıllığı'93 içinde (121-124). İstanbul: Türsak Yayınları.

Holivut Anadolu'da. (29 Ağustos 1934). *Holivut*, 36, 4.

Işığın, A. İ. (2003). 1970'lerden 1990'lara Türkiye'de Sinema Endüstrisi. *Film*, 2, 33-41. Alınma tarihi: 11 Haziran 2015.

http://www.kurgu.tv/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=564&view=viewcategory&catid=1&limitstart=80&dir=desc.

Işığın, A. İ. (2003). Salonlar Artarken Koltuk Sayıları Azalıyor: 1990'lı Yıllarda Türkiye'de Sinema İşletmeciliği. *Film*, 3, 45-47. Alınma tarihi: 11 Haziran 2015.

http://www.kurgu.tv/index.php?option=com_jdownloads&Itemid=564&view=viewcategory&catid=1&limitstart=80&dir=desc.

Işık, E. N. (2010). Kemeraltı Üzerinden İzmir'de Ticari Yaşamın Değişen Niteliğine İlişkin Gözlemler. D. Yıldırım ve E. Haspolat, (Ed.), Değişen İzmir'i Anlamak içinde (187-212). Ankara: Phoenix Yayınevi.

İzmir Şehir Komisyonu Raporu. (1951).

İzmir Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. (1994). *İzmir İl Yıllığı '94*. İzmir: İzmir Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.

Kalemci, A. ve Özen, Ş. (Mart 2011). Türk Sinemacılık Sektöründe Kurumsal Değişim (1950-2006): Küreselleşmenin 'Sosyal Dışlama' Etkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 44 (1), 51-88. Alınma tarihi: 11 Haziran 2015. http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/0db8bf104ff83fe_ek.pdf?dergi=Amme%20DDdaresi%20Dergisi.

Kayaalp, Mehmet ile yapılan görüşme. 28 Nisan 2015.

Kazgan, G. (2005). Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001) "Ekonomi Politik" Açısından Bir İrdeleme. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kepek, Y. ve Yentürk, N. (2011). Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Keskin, S. (2008). *Türk Sinemasının Mali Yapısı ve Problemleri*. Uzmanlık tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü.

King, G. (2002). *New Hollywood Cinema*. New York: Columbia University Pres.

Kocakıran, Remzi ile yapılan görüşme. 29 Ocak 2015.

Korkmaz, A. (1997). *Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasının İçinde Bulunduğu Ekonomik, Politik, Toplumsal ve Teknolojik Koşullar ile Bunların Sinemamızın Oluşumu Üzerindeki Sonuçları*. Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kula, F. (2003). Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2), s. 141-153.

Kunter, K. (1998). *Türkiye'de Mali Liberalleşme Çabalarında Merkez Bankasının Rolü 1980-1997*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliğ No: 9803.

Küçük Kurt, F. ve Yaylagül, L. (2006). *Sinemanın Gizli Kahramanları: Sinema Makinistleri*. D. Bayrakdar, (Yayına hazırlayan) Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 5 (1) içinde (227-246). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kyvig, E. D. ve Marty, A. M. (2000). (N. Özsoy, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi 1996).

Liman, A. S. (2014). Gaziantep'te Sinema, Seyir ve Seyirci (1923-1980). *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 47, 97-124.

Makal, O. (1992). Tarihin Penceresinden İzmir Sinemaları. İzmir: Tükelmat A.Ş.

Malik, A. H. (1933). Türkiye'de Sinema ve Tesirleri. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Metin, C. (2002). Sözlü Tarih ve Türkiye'deki Gelişimi. *Türk Kültürü Dergisi*, 40(469), 288-299. Alınma tarihi: 13.08.2015. <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/soz.htm>.

Nişlioğlu, Ersen ile yapılan görüşme. 6 Mart 2015.

Ormanoğlu, B. (2004). Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu. *Yabancı Sermaye ve Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim*. Ankara: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. Alınma tarihi: 21 Ağustos 2015. <http://www.mud.org.tr/uploads/yuklemeler/BOrmanoglu.pdf>

Onaran, A. Ş. (1994). Türk Sineması (I. Cilt). Ankara: Kitle Yayınları.

Özkan, Çetin Z. (Yapımcı), Özkan, Çetin Z. (Yönetmen). (2012). *Basmane'nin Orta Yeri Sinema*. [Belgesel]. (T.C. Kültür Bakanlığı)

Öztürk, S. (2013). Türkiye'de Sinema Mekanlarını Sözlü Tarih Üzerinden Anlamak. *Milli Folklor*, Yıl:25, 98, 19-31. Alınma tarihi: 16 Haziran 2015. <http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/98/02-.pdf>.

Prindle, D. F. (1993). *Risky Business: The Political Economy of Hollywood*. Boulder: Westview.

Sam, İbrahim ile yapılan görüşme. 17 Şubat 2015.

Samuk, Nuran ile yapılan görüşme. 22 Nisan 2015.

Scognamillo, G. (2008). *Sinema, Dış Alım ve Bir Öncü*. D. Bayrakdar, (Yayına hazırlayan), Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler 7 (1) içinde (19-22). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Soyarslan, M. E. (2003). *Sinema Salonları İşletmecilerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Türkiye Sinema Kurultayı (Yayına hazırlayan), IV. Türkiye Sinema Kurultayı Bildiriler-Raporlar 1-15 Ekim 2003/Antalya içinde (151-155). İstanbul: Türsav Yayınları.

Sökmen, Efe ile yapılan görüşme. 6 Mart 2015.

Şafak 3 Açıldı, Ramazan Selim Hergül röportajı. (23-29 Nisan 1990). *İstanbul-Ankara-İzmir Sinema Gazetesi*, 6.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü. (2014).

Tanrıöver Uğur, H. (2011). Türkiye’de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Thompson, P. (1999). Geçmişin Sesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tunç, E. (2006). *Türk Sineması'nın Ekonomik Yapısı (1896-2005)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tüfekçi, Yüksel ile yapılan görüşme. 6 Nisan 2015.

Tümer, G. (2001). İzmir’in Kimliği Üzerine. *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 3, 47-51.

Türk, İ. (1994). *Sinema Salonları ve Seyircinin Kimliği*. A. Hakan, (Yayına hazırlayan), Türsak Sinema Yıllığı’93 içinde (16-17). İstanbul: Türsak Yayınları.

Türk Sinemasında Prodüktör. (1969). *AS Akademik Sinema Filimcilik Sinemacılık Dergisi*, Temmuz, 1, 46-47.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). İstatistik Göstergeler 1923-2013. Alınma tarihi: 21 Temmuz 2015. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=160.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). Bölgesel İstatistikler. Alınma tarihi: 7 Temmuz 2015. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/degiskenlerUzerindenSorgula.do>

Türkiye Sinema Sayıları. (19-25 Mayıs 2006). *Haftalık Antrakt Sinema Gazetesi*, Yıl:17, Sayı:30.

Uçkaç, A. (2010). Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları. *Maliye Dergisi*, 158, 422-430. Alınma tarihi: 21 Ağustos 2015. http://dergiler.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/158/21.Aynur.UCKA.C.pdf

Ulusay, N. (2004). Globalization and National Film Industries: The Turkish Case, *Boğaziçi Journal*, 18, 107-119.

- Umar, B. (1999). İzmir 1950 (1). İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Ürük, Y. (1999). Şu Bizim Karşıyaka (Cordelio'nun Karşıyaka Oluşunun Küçük Tabloları). İzmir: Atadost Yayınları.
- Ürük, Y. (2008). İzmir'i İzmir Yapan Adlar [İzmir Kent Sözlüğü]. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Yayını.
- Ürük, Y. (2011). İğne Deliğinden İzmir (1). İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- Ürük, Y. (2011). Sinema Cenneti İzmir (5). *İzmirlife*, 122, 52-54.
- Ürük, Y. (2012). Sinema Cenneti İzmir (8). *İzmirlife*, 125, 62-63.
- Ürük, Y. (2012a). Üç Sinema Vadisi. *İzmirlife*, 128, 52-53.
- Ürük, Y. (2012b). Bir Ağladık, Bir Ağladık. Vallahi Tek Mendil Yetmiyor. *İzmirlife*, 135, 52-53.
- Ürük, Y. (2013). Açılır Tavanlı Sinema. *İzmirlife*, 139, 56-57.
- Yavuz, D. (21-27 Şubat 2003). Türkiye Sinema, Salon ve Koltuk Raporu. *Sinema Gazetesi*.
- Yavuz, D. Antrakt Sinema Gazetesi, <http://www.antraktsinema.com/>.
- Yeni Adam*, (1 Ocak 1936).

EK 1. SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMESİ İLE İLGİLİ BİLGİLER.

Sinema Salonlarının Dönüşümü: İzmir Örneği Yüksek Lisans Tez Çalışmasında Kullanılan Sözlü Tarih Çalışması Soruları.

1. Çocukluğunuzdan başlayarak kendinizden söz eder misiniz? (Nerede doğdu, anne-baba, kardeşler, okul, iş yaşamı vb.)
2. Sinema sektöründe çalışmaya nasıl başladınız? (tarih, kimin etkisi vb.)
3. İlk başladığımız yıllarda bu sektör nasıldı? (Sinema salonlarının durumu, çalışanlar, maaşlar/kazanç, gösterilen filmler vb.)
4. 1989 yılında çıkan yasanın sinema sektörü üzerindeki etkisi nasıl oldu?
5. Önceki dönemlerle kıyaslandığında 2000’li yıllardan sonra sektörün durumu nasıldır? (Salonların değişimi, dijital dönem, sahiplik yapısının değişimi, film dağıtım, filmlerin değişimi vb.)
6. Bu konuyla ilgili başka eklemek istediğiniz bir şey var mı?

**Sinema Salonlarının Dönüşümü: İzmir Örneği Yüksek Lisans Tez Çalışmasında
Kullanılan Sözlü Tarih Görüşmesi Kayıt ve Kullanım İzin Formu**

Benimle yapılacak sözlü tarih görüşmesinin kaydedilmesi ve her türlü kullanımı için izin veriyor ve bu malzeme üzerindeki haklarımı görüşmeyi yapan kişiye devrediyorum.

İsim:

İmza:

Görüşmeyi yapan kişi:

Tarih:

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Bilgi Formu.

Görüşülen kişinin ismi:

Kısa Biyografi:

Görüşme tarihi:

Görüşme yeri:

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi:

Görüşmeyi yapan kişi:

Görüşülen kişinin adresi:

Transkripsiyonu yapan kişi:

**Sinema Salonlarının Dönüşümü: İzmir Örneği Yüksek Lisans Tez Çalışmasında
Kullanılan Sözlü Tarih Görüşmesi Sonrası Notlar.**

Görüşülen kişi:

Görüşmeyi yapan kişi:

Görüşme tarihi ve yeri:

Notlar:

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 1.

Görüşülen kişinin ismi: Mehmet Kayaalp

Kısa Biyografisi: 1963 yılında İzmir’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de yaptı. Üniversiteyi, İTÜ Çevre Mühendisliği’nde okudu. Uzun süre şantiyelerde ve Agora AVM’nin inşaatında çalıştı. 2003 yılından bu yana Agora Sinemaları’nda müdürlük yapmaktadır.

Görüşme tarihi: 28.04.2015

Görüşme yeri: Balçova/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 38 Dakika 22 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Balçova/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu.

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 2.

Görüşülen kişinin ismi: Nuran Samuk

Kısa Biyografisi: 1969 yılında Akhisar'da doğdu. Park Bornova AVM'nin açıldığı sene, AVM içerisindeki bir mağazada çalışmaya başladı. Daha sonra 1998 yılından bu yana sinema sektöründe çalışmaktadır.

Görüşme tarihi: 22.04.2015

Görüşme yeri: Bornova/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 10 Dakika 32 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Bornova/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 3.

Görüşülen kişinin ismi: Barış Balaban

Kısa Biyografisi: 1972 yılında Aydın'da doğdu. Çukurova Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'ndan mezun oldu. Sekiz senedir Alarko Holding'in turizm grubunun içinde sinema işletmelerinde İzmir bölgesinde yöneticilik yapmaktadır.

Görüşme tarihi: 16.04.2015

Görüşme yeri: Çiğli/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 37 Dakika 14 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Çiğli/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 4.

Görüşülen kişinin ismi: Mustafa Kemal Aşkan

Kısa Biyografisi: 1951 yılında İzmir’de doğdu. Gazi İlkokulu, İTK ve İktisat Fakültesi’nde okudu. 1968 yılında babasının açtığı Şan Sineması’nı uzun seneler işletmiştir.

Görüşme tarihi: 08.04.2015

Görüşme yeri: Pasaport/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 53 Dakika 13 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Pasaport/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 5.

Görüşülen kişinin ismi: Ahmet Erkanlı

Kısa Biyografisi: 1944 yılında Akhisar'da doğdu. 1960 senesinden bu yana çeşitli sinemalarla makinist olarak çalışmaya devam etmektedir.

Görüşme tarihi: 10.03.2015

Görüşme yeri: Alsancak/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 17 Dakika 11 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Alsancak/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 6.

Görüşülen kişinin ismi: Ersen Nişlioğlu

Kısa Biyografisi: 1947 yılında İzmir'de doğdu. 1960 yılında sinemacılık sektörüne adım atmıştır. Sinemalarda temizlik yapıp, filmleri borularla duyurarak başladığı sinema sektörüne, halen makinist olarak devam etmektedir.

Görüşme tarihi: 06.03.2015

Görüşme yeri: Bornova/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 15 Dakika 32 Saniye.

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Karabağlar/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 7.

Görüşülen kişinin ismi: Ali Efe Sökmen

Kısa Biyografisi: 1988 yılında İzmir’de doğdu. 9 Eylül Üniversitesi Sinema bölümünde halen öğrenim görmektedir. Yaklaşık on yıldır dedelerinden kalma sinema mesleğini, işletmeciliğini yaptığı Batı Sineması’nda sürdürmektedir.

Görüşme tarihi: 06.03.2015

Görüşme yeri: Bornova/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 17 Dakika 25 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Bornova/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 8.

Görüşülen kişinin ismi: Serdar Arslan

Kısa Biyografisi: 1974 yılında İzmir'in Bornova ilçesinde doğdu. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunudur. 2005 yılından bu yana Karaca Sineması'nda müdürlük yapmaktadır.

Görüşme tarihi: 05.03.2015

Görüşme yeri: Alsancak/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 15 Dakika !0 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Alsancak/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 9.

Görüşülen kişinin ismi: Remzi Kocakıran

Kısa Biyografisi: 1929 yılında İzmir’de doğdu. Sinemacılık sektörüne 1960 yılında, yazlık sinema açarak girdi. Sinemasını daha sonra kapalıya çevirdi ve 1980 yılında sinemayı kapatıp, düğün salonu olarak kiraya vermeye başladı.

Görüşme tarihi: 29.01.2015

Görüşme yeri: Alsancak/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 29 Dakika 46 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Alsancak/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 10.

Görüşülen kişinin ismi: İbrahim Sam

Kısa Biyografisi: 1967 yılında doğdu. Makinistliğe Konak Sineması'nda başladı. Karşıyaka Deniz Sineması'ndan makinist olarak emekli oldu. Şu anda kendi teknik işleriyle uğraşmaktadır.

Görüşme tarihi: 17.02.2015

Görüşme yeri: Karşıyaka/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 25 Dakika 56 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Karşıyaka/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 11.

Görüşülen kişinin ismi: Yüksel Tüfekçi

Kısa Biyografisi: 1937'de Ödemiş'te doğdu, çocukluğunu Nazilli'de geçirdi. 1955 senesinde İzmir'e yerleşti ve uzun seneler babasıyla birlikte sinema teşrifatçılığı yapmıştır. Halen daha Salihli'de ve İzmir'de sinema salonu işletmeciliğine devam etmektedir.

Görüşme tarihi: 06.04.2015

Görüşme yeri: Gaziemir/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 1 Saat 2 Dakika

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Karşıyaka/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Kişi Hakkında Bilgi Formu 12.

Görüşülen kişinin ismi: Hüseyin Akalın

Kısa Biyografisi: 1933 yılında İzmir'in Gaziemir ilçesinde doğdu. 1956 - 1964 arası belediye memurluğu yaptı. Sinemacılığa yazlık sinema ile adım attı. İzmir'de Arzu Film işletmeciliğini de yapmıştır. 2013 yılında sinemacılık hayatına son vermiştir.

Görüşme tarihi: 19.02.2015

Görüşme yeri: Gaziemir/İzmir

Görüşme kayıt yöntemi ve süresi: Dijital ses kayıt cihazı, 13 Dakika 23 Saniye

Görüşmeyi yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

Görüşülen kişinin adresi: Gaziemir/İzmir

Transkripsiyonu yapan kişi: Sedef Kasapoğlu

EK 2. 1900'LERDEN GÜNÜMÜZE İZMİR SİNEMALARI.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
AFM Sinemaları	-	Günümüzde aktif	Bornova	Ürük, 2008.
AFM Sinemaları	-	Günümüzde aktif	Mavişehir/Karşıyaka	Ürük, 2008.
Agora Sinemaları	2003	Günümüzde aktif.	Bahçelerarası Mah. Mithatpaşa Cad. No:26-28 Balçova	Sinema yetkilisiyle yapılan görüşme.
Aliğa Belediyesi Cep Sineması	-	Günümüzde aktif.	Aliğa	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Alman Sineması	1940'lı yıllar	-	Kültürpark	Ürük, 2008.
Altınuç Sineması (Açıkhava)	-	-	Zübeyde Hanım Caddesi'nin Bahriye Üçok Bulvarı'na döndüğü köşe Karşıyaka	Ürük, 2008.
Ankara Sineması	-	-	Eşrefpaşa Caddesi No:222	Ürük, 2008.
Arzu Sineması (Açıkhava)	1960'lı yıllar	-	-	Ürük, 2008.
As Sineması	1970'li yılların başı	-	32. Sokak No:4 Güzelyalı	Ürük, 2008.
Asri Sinema	-	-	Eşrefpaşa Caddesi No:33-35	Ürük, 2008.
Atlas Sineması	1950'li yıllar	-	Halk Eğitim Binası arkası Karşıyaka	Ürük, 2008.
Atlas Sineması (Açıkhava)	1950'li yıllar	-	945. Sokak No:63	Ürük, 2008.
Avşar Palmiye Sineması	-	-	Mithatpaşa Cad. No:1458 Balçova	http://www.sinemalar.com/sinemasalonlari/95/izmir
Bahar Sineması (Açıkhava)	1960'lı yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Batı Sineması	1994	Günümüzde aktif	Özkanlar/Bornova	-Ürük, 2008. -Sinema sahibiyle yapılan görüşme.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Bayezit Sineması (Açikhava)	-	-	1595. Sokak No:20	Ürük, 2008.
Bayraklı Sineması	1960'lı yıllar	-	1637. Sokak No:7 Bayraklı	Ürük, 2008.
Beyazıt Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Kemalpaşa Caddesi üzeri Karşıyaka	Ürük, 2008.
Billur Sineması (Açikhava)	1970'li yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Bizim Sinema	1970'li yıllar	-	474 Sokak No:62 Eşrefpaşa	Ürük, 2008.
Bornova Sineması	1956	-	Atatürk Caddesi üzeri Bornova	Ürük, 2008.
Bornova Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Buca Batı Sineması	2014	Günümüzde aktif	Doğuş Caddesi 9 Eylül Tınaztepe Kampüs Univercitypark AVM Buca	http://www.sinemalar.com/sinemasalonlari/95/izmir -Sinema sahibiyle yapılan görüşme.
Büyük Sinema	1951	-	Gaziler Caddesi No:20 Yenişehir	Ürük, 2008.
Cem Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Cihan Sineması (Açikhava)	-	-	Alaybey Çarşısı Karşıyaka	Ürük, 2008.
Cinema Urla	-	-	75. Yıl Cumhuriyet Cad. Nazar İş Hanı No:5 B/6 Urla	http://www.sinemalar.com/sinemasalonlari/95/izmir
Cinemaximum Balçova Kipa	2008	Günümüzde aktif.	Balçova Kipa AVM	-İzmir Ticaret Odası -T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Cinemaximum Forum Bornova	2006	Günümüzde aktif.	Forum Bornova AVM	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Cinemaximum İzmir Park	2015	Günümüzde aktif.	Güneşli Mahallesi Eşref Paşa Caddesi No : 408 Konak	http://www.cinemaximum.com.tr/sinema-salonlari/Default.aspx
Cinemaximum Optimum İzmir	2012	Günümüzde aktif.	Akçay Cad. No: 101 Gaziemir	http://www.cinemaximum.com.tr/sinema-salonlari/Default.aspx

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Concorde Sineması	-	-	Uğur Mumcu Caddesi No:9 Buca	Ürük, 2008.
Çamlıca Sineması	-	-	Bornova	Ürük, 2008.
Çamlıca Sineması	-	-	3. Sokak No:9 Çınarlı	Ürük, 2008.
Çınar Sineması	1970'li yıllar	-	SSK İşhanı E Blok No:2 Konak	Ürük, 2008.
Çiçek Sineması (Açık hava)	1950'li yıllar	-	Rakım Elkutlu Caddesi üzeri Yapıcıoğlu	Ürük, 2008.
Çok Amaçlı Sosyal Tesis Sinema Salonu	-	Günümüzde aktif.	Aliğa	-T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Deniz Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	-	Karataş	Ürük, 2008.
Deniz Sinemaları	-	-	1718. Sokak No:4 Karşıyaka	Ürük, 2008.
Divan Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	-	Mithatpaşa Mahallesi 177. Sokak Konak	Ürük, 2008.
Dokuz Eylül Sineması	-	-	Atatürk Caddesi No:23	Ürük, 2008.
Drive In Movie Theater (Açık hava)	2003	-	10006/1 Sokak No:18 AOSB	Ürük, 2008.
Duygu Sineması (Açık hava)	-	-	1709. Sokak Karşıyaka	Ürük, 2008.
Dünya Sineması (Açık hava)	1968	1980'li yılların başı	Namık Kemal Lisesi bahçesi Alsancak	Ürük, 2008.
Efedayı Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	-	Kadifekale yakınları	Ürük, 2008.
Efes Sineması	-	1986	1713. Sokak No:41	Ürük, 2008.
Ege Sineması (Açık)	1954	1980'li yılların sonu	Talatpaşa Bulvarı No:45 Alsancak	Ürük, 2008.
Elif Sineması	-	-	1718. Sokak Karşıyaka	Ürük, 2008.
Emek Sineması	1970'li yıllar	-	Atatürk Caddesi üzeri Bornova	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Emek Sineması	-	-	6485. Sokak No:1 Şemikler	Ürük, 2008.
Emek Sineması	1970'li yıllar	-	Şirinyer	Ürük, 2008.
Emek Sineması (Açık hava)	1970'li yıllar	-	Mithatpaşa Mahallesi Çamdibi/Bornova	Ürük, 2008.
Ferah Sineması	-	2012	462. Sokak No:8 Eşrefpaşa	-Ürük, 2008. -Özkan, 2012.
Ferah Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	-	Eşrefpaşa	Ürük, 2008.
Ferah Sineması	1910'lu yıllar	-	1721. Sokak ve 1724. Sokak arasındaki blok Karşıyaka	Ürük, 2008.
Ferahlı Sineması (Açık hava)	1970'li yıllar	-	Atilla Mahallesi	Ürük, 2008.
Filmax	-	Günümüzde aktif.	Bergama	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Foça Belediyesi Reha Midilli Kültür Merkezi	-	Günümüzde aktif.	Foça Belediyesi Reha Midilli Kültür Merkezi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Gördüren Sineması	1970'li yıllar	-	Gaziler Caddesi No:24/8 Gültepe	Ürük, 2008.
Gözümüoğlu Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	2001	Mithatpaşa Caddesi üzeri Anadolu Apartmanı bahçesi Faikbey	Ürük, 2008.
Gözümüoğlu Sineması (Açık hava)	1950'li yıllar	-	Tütün depolarının olduğu bölge Alsancak	Ürük, 2008.
Güller Sineması	1940'lı yıllar	-	Bornova	Ürük, 2008.
Gündoğdu Sineması (Açık hava)	1950'li yıllar	-	Alsancak	Ürük, 2008.
Güneş Sineması (Açık hava)	1970	1982	Alsancak Ortaokulu bahçesi Alsancak	Ürük, 2008.
Hale Sineması	Cumhuriyetin ilk yılları	-	Karşıyaka	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Harput Sineması (Açikhava)	-	-	-	-İzmir Ticaret Odası. -Özkan, 2012.
Hastürk Sineması (Açikhava)	1968	1976	Kıbrıs Şehitleri Caddesi No:136 Alsancak	Ürük, 2008.
Hatay Sineması	1965	2003	155. Sokak No:5/A Hatay	Ürük, 2008.
Hayal Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Kaymakamlık'ın bulunduğu alan Karşıyaka	Ürük, 2008.
Hayat Sineması (Açikhava)	1964	1970	1408. Sokak No:5 Alsancak	Ürük, 2008.
Hayat Sineması (Açikhava)	1972	2003	Fevzi Çakmak Caddesi No:25/1 Bornova	Ürük, 2008.
Hollywood Sineması (Açikhava)	1950'li yıllar	-	Osmanzade Parkı'nın bulunduğu alan Karşıyaka	Ürük, 2008.
Hollywood Sineması (Açikhava)	1950'li yıllar	-	Hocazade Camii'nin karşısındaki alan Alsancak	Ürük, 2008.
Hollywood Sinemaları	2006	Günümüzde aktif.	Akçay Cad. No:253/3 Gaziemir Kipa AVM	Sinema sahibiyle yapılan görüşme.
Hürmet Sineması (Açikhava)	1970	-	Cennetoğlu Mahallesi Karabağlar	Ürük, 2008.
Iris Sineması	Cumhuriyetin ilk yılları	1922	Cumhuriyet Meydanı bölgesi	Ürük, 2008.
Işık Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Oğuzlar Mahallesi Gaziler Caddesi Üzeri Kemer	Ürük, 2008.
İkbal Sineması	-	1966	Fevzipaşa Bulvarı üzeri Basmane	Ürük, 2008.
İmren Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Agora	Ürük, 2008.
İpek Sineması (Açikhava)	-	-	1715. Sokak No:51 Karşıyaka	Ürük, 2008.
İpek Sineması (Açikhava)	-	-	172. Sokak No:7 Şirinyer	Ürük, 2008.
İzmir Sinemaları	1968	-	Cumhuriyet Bulvarı No:188 Alsancak	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Kale Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	-	Kadifekale	Ürük, 2008.
Kapri Sineması (Açık hava)	1950'li yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Karaca Sineması	1970'li yılların başı	Günümüzde aktif	İsmet Kaptan Mahallesi 1379. Sokak Konak	Ürük, 2008.
Karataş Sineması (Açık hava)	1971	1970'li yıllar	Mithatpaşa Caddesi üzeri Karataş	Ürük, 2008.
Karşıyaka Sinemaları	-	-	1713. Sokak Karşıyaka	Ürük, 2008.
Kemahlıoğlu Sineması (Açık hava)	1950'li yılların sonu	1970'li yılların ortaları	Mahmut Esat Bozkurt Caddesi No:36 Alsancak	Ürük, 2008.
Kent Sineması (Açık hava)	1970'li yıllar	-	174.Sokak Hatay	Ürük, 2008.
Kocakıran Sineması	1970	1983	1580. Sokak No:85 Mersinli	-Ürük, 2008. -Sinema sahibiyle yapılan görüşme.
Kokaryalı Sineması	Cumhuriyet dönemi öncesi	1920'li yılların ortaları	Güzelyalı	Ürük, 2008.
Konak Sineması	-	-	Anafartalar Cad. No:20 Oska Pasajı Kemeraltı-Konak	http://www.sinemalar.com/sinemasaloneri/95/izmir
Kordon Sineması (Açık hava)	1968	1970	Kıbrıs Şehitleri Caddesi No:140	Ürük, 2008.
Köşk Sineması	-	-	Mithatpaşa Caddesi No:690	Ürük, 2008.
Kulüp Sineması	1955	1970'li yılların başı	Gaziler Caddesi No:147	Ürük, 2008.
Kulüp Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	-	559. Sokak Konak	Ürük, 2008.
Küçük Kulüp Sineması (Açık hava)	1960'lı yıllar	1990'lı yılların sonu	Eşrefpaşa	Ürük, 2008.
Kültürpark Sineması (Açık hava)	1939	1950'li yıllar	Sergi Sarayı Kültürpark	Ürük, 2008.
Lale Sineması	-	1972	Anafartalar Caddesi No:515 Keçeciler	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Lale Sineması (Açikhava)	1963	-	Eşrefpaşa	Ürük, 2008.
Levent Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Murat Reis Mahallesi 177. Sokak üzeri Konak	Ürük, 2008.
Lozan Sineması (Açikhava)	-	-	Eşrefpaşa Caddesi No:576	Ürük, 2008.
Makine Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Açikhava Sineması	2004	-	-	Ürük, 2008.
Mehtap Sineması (Açikhava)	1950'li yıllar	-	Bornova	Ürük, 2008.
Mehtap Sineması (Açikhava)	1970'li yıllar	-	Karşıyaka	Ürük, 2008.
Melek Sineması (Açikhava)	-	-	1721. Sokak Karşıyaka	Ürük, 2008.
Menemen Belediye Kültür Merkezi	-	Günümüzde aktif.	Muammer Aksoy Cad. No:29 Menemen	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Mesudiye Sineması (Açikhava)	1954	1976	Kıbrıs Şehirleri Caddesi No:69 Alsancak	Ürük, 2008.
Metropol Sineması	-	-	Önder Caddesi No:105 Gaziemir	Ürük, 2008.
Milli Kütüphane Sineması	1912	1930'lu yılların sonları	Birinci Beyler Sokağı	Ürük, 2008.
Milli Sinema	-	-	Milli Kütüphane Caddesi üzeri	Ürük, 2008.
Milli Sineması	1926	1970'li yılların ortaları	İzmir Devlet Opera ve Balesi sahnesi Konak	Ürük, 2008.
Mumcu Sineması (Açikhava)	1950'li yılların sonu	-	Mumcu Kahvesi yanı	Ürük, 2008.
Nergis Sineması	-	-	1775. Sokak No:141 Nergis/Karşıyaka	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Neşe Sineması (Açıkhava)	1970'li yıllar	-	İmariye Mahallesi Kadifekale	Ürük, 2008.
Neşe Sineması (Açıkhava)	1960'lı yıllar	-	Mersinli	Ürük, 2008.
Neşe Sineması	1970'li yıllar	-	Mersinli	Ürük, 2008.
Nur Sineması (Açıkhava)	1960'lı yıllar	-	Kahramanlar	Ürük, 2008.
Oskar Sineması	-	-	Erzene Mahallesi 77. Sokak No:1 Bornova	Ürük, 2008.
Ödemiş Cep Sineması	-	Günümüzde aktif	Atatürk Mah. Atatürk Cad. No:3 Ödemiş	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Özen Sineması	1950'li yıllar	-	Alsancak	Ürük, 2008.
Özseren Sineması (Açıkhava)	1970'li yıllar	-	Çiçek Mahallesi Bayraklı	Ürük, 2008.
Palas Sineması	1908	1960'lı yılların sonu	Atatürk Caddesi No:204	Ürük, 2008.
Park Sineması (Açıkhava)	1960'lı yıllar	-	Bornova	Ürük, 2008.
Park Sineması (Açıkhava)	1950'li yıllar	-	Kahramanlar	Ürük, 2008.
Park Sineması	-	-	Mürsel Paşa Bulvarı No:29 Kahramanlar	Ürük, 2008.
Park Sineması (Açıkhava)	1940'lı yıllar	-	Sadıkbey	Ürük, 2008.
Parliament Cinema Club	-	Günümüzde aktif	Kipa Çiğli AVM	Ürük, 2008.
Pathe Sineması (Kapalı)	1900'lerin başı	-	Kordon	Ürük, 2008.
Renkli Sinema (Açıkhava)	1968	-	Hatay	Ürük, 2008.
Reşadiye Sineması (Açıkhava)	-	-	Karşıyaka	Ürük, 2008.
Rüyam Sineması (Açıkhava)	-	-	Kilise Sokağı civarı Karşıyaka	Ürük, 2008.
Sakarya Sineması	Cumhuriyetin ilk yılları	-	Kordon	Ürük, 2008.
Samanyolu Sineması (Açıkhava)	1970'li yıllar	-	Nergis/Karşıyaka	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Saray Sineması	1950'li yıllar	-	Eşrefpaşa Caddesi No:5 Mezarlıkbaşı	Ürük, 2008.
Saray Sineması	1950'li yıllar	-	Kültürpark	Ürük, 2008.
Sarıgül Sineması (Açikhava)	1950'li yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Sayanora Sineması (Açikhava)	1950'li yılların başı	1970'li yılların sonu	Bostanlı/Karşıyak a	Ürük, 2008.
Sema Sinemaları	1967	-	852. Sokak No:8/A Konak	Ürük, 2008.
Ses Sineması (Açikhava)	1950'li yılların sonu	-	Cumhuriyet Bulvarı No:160 Alsancak	Ürük, 2008.
Sevgi Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	-	Ürük, 2008.
Sinema Bonus	2002	Günümüzde aktif	Konak Pier AVM	Ürük, 2008.
Sinema Çeşme	-	Günümüzde aktif	Çeşme Belediyesi Çakabey Kültür Merkezi	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Sinema Kampüs	-	Günümüzde aktif.	Ege Üniversitesi	http://sinemakampus.blogspot.com.tr/
Site Sineması	1960'lı yılların başı	1970'li yıllar	Mithatpaşa Caddesi No:140 Karataş	Ürük, 2008.
Suner Sineması (Açikhava)	1960'lı yılların başı	-	Yeşildere Caddesi No:313	Ürük, 2008.
Sümer Sineması	-	1970'li yılların sonu	1717. Sokak No:64 Karşıyaka	Ürük, 2008.
Süner Sineması (Açikhava)	1970'li yıllar	-	Yeşildere Caddesi üzeri	Ürük, 2008.
Şafak Sineması	-	-	-	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Şan Sineması	1968	2011	848. Sokak Konak	-Ürük, 2008. -Sinema sahibiyle yapılan görüşme.
Şan Sineması	1970'li yıllar	-	Tersane Mahallesi Karşıyaka	Ürük, 2008.
Şato Sineması	1967	-	Atatürk Caddesi No:45 Buca	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Şen Sineması (Açikhava)	1943	-	Basmane	Ürük, 2008.
Şenocak Sineması (Açikhava)	1950'li yıllar	-	İzmir Devlet Tiyatrosu bahçesi Karataş	Ürük, 2008.
Şenocak Sineması	1960'lı yıllar	1970'li yılların sonu	Rakım Elkutlu Caddesi No:35 Eşrefpaşa	Ürük, 2008.
Şenocak Sineması (Açikhava)	1970'li yıllar	-	Atilla Mahallesi 474. Sokak	Ürük, 2008.
Tan Sineması	-	-	Eşrefpaşa Caddesi No:222	Ürük, 2008.
Tire Belediyesi Şehir Sineması	-	Günümüzde aktif.	Yeni Mahalle Ali Okan Cad. No:17 Tire	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Turan Sineması (Açikhava)	1970'li yılların başı	-	Birinci Kadriye Mahallesi 697. Sokak Konak	Ürük, 2008.
Türk Ocağı Sineması (Açikhava)	1930'lu yıllar	-	Türk Ocağı bahçesi	Ürük, 2008.
Üçler Sineması (Açikhava)	1963	-	3516. Sokak No:10 Gürçeşme	Ürük, 2008.
Ülkü Sineması	1967	-	Gürçeşme Caddesi No:87	Ürük, 2008.
Ünal Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Kadriye Mahallesi 628. Sokak No:1 Eşrefpaşa	Ürük, 2008.
Ünüvar Sineması (Açikhava)	1950'li yılların ortaları	1966	Plevne Bulvarı No:6 Mustabey	Ürük, 2008.
Üstün Sineması	1960'lı yıllar	-	Şair Eşref Bulvarı No:72	Ürük, 2008.
Ventüs Sineması (Açikhava)	1950'li yılların sonu	-	Küçükyalı	Ürük, 2008.
Vizyon Kipa Sinema	-	Günümüzde aktif.	Torbali	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü
Yayla Sineması (Açikhava)	1960'lı yıllar	-	Altıntaş Mahallesi Konak	Ürük, 2008.

SİNEMA ADI	AÇILIŞ TARİHİ	KAPANIŞ TARİHİ	YER	KAYNAK
Yeni Gönül Sineması	1960'lı yılların başı	-	816. Sokak No:36	Ürük, 2008.
Yeni Sinema (Açık hava)	1970'li yıllar	-	Bornova	Ürük, 2008.
Yeni Sinema	1930	1976	Gazi Osman Paşa Bulvarı No:86	Ürük, 2008.
Yenidoğan Sineması (Açık hava)	1950'li yıllar	-	Ege Mahallesi 1517. Sokak Kahramanlar	Ürük, 2008.
Yeşil Bahçe Sineması (Açık hava)	1970'li yıllar	-	Dedebaşı Mahallesi Karşıyaka	Ürük, 2008.
Yıldız Sineması	Cumhuriyetin ilk yılları	1929	Tepecik	Ürük, 2008.
Yıldız Sineması	İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllar	1988	Gaziler Caddesi No:40/42 Basmane	-Ürük, 2008. -İzmir Ticaret Odası.
Zafer Sineması (Açık hava)	-	1980'li yıllar	1714. Sokak Karşıyaka	Ürük, 2008.
Zafer Sineması (Açık hava)	1970'li yıllar	-	Goncalar Mahallesi Karşıyaka	Ürük, 2008.
Zafer Sineması	1930'lu yıllar	-	Karşıyaka	Ürük, 2008.
Zararsız Sineması (Açık hava)	1970'li yıllar	-	Sakarya Mahallesi Altındağ	Ürük, 2008.